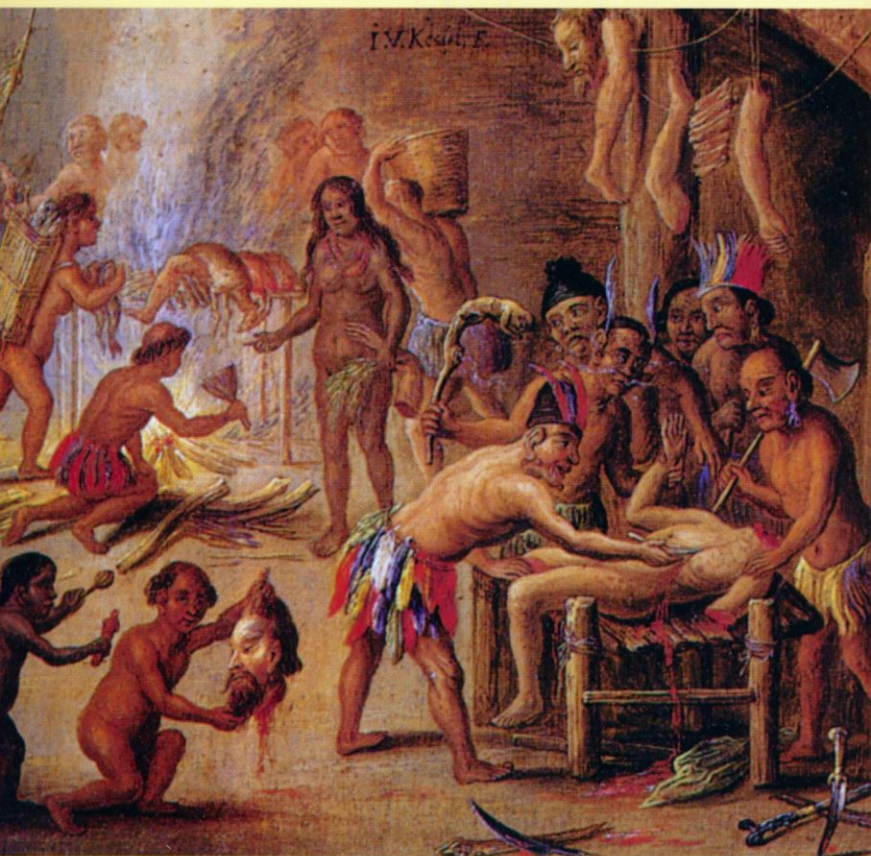

magazin istoric

Aprilin aprilie 1967

MAI 2006

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 5 (470)
mai 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 Statuetă reprezentând o ipostază a zeiței Atena, descoperită la Villa dei Papiri, datând din jurul anului 30 î.Hr. Dacă oamenii îi imitau în toate pe zeii Olimpului, nu-i mai puțin adevărat că zeii se îmbrăcau și își cultivau corpul, în imaginația celor de pe pământ, exact după canoanele vestimentare ale antichității

2 La azteci, populație indiană ce domina tot Mexicul central în epoca cuceririi spaniole, cultul solar al lui Huitzilopochtli impunea sacrificii umane de o terifiantă amploare. Într-o anume împrejurare, de pildă, 80.000 de prizonieri de război au fost jertfiți în templul de la Tenochtitlan

3 Chersonesusul tauric (în imagine stâlpul unei basilici) a fost locuit inițial de tauri, populație deloc ospitalieră, care masacră orice străin rătăcit în ținuturile ei. În secolul VI î.Hr. ionienii au fondat o colonie, denumită Chersonesus, în apropierea actualului Sevastopol. Locuitorii au reușit să-și păstreze independența toată perioada antică, fiind principalii exportatori de grâu din zonă către Atena și orașele de la Marea Egee

4 „Aparate și tehnică fotografică” este titlul sub care Muzeul Municipiului București prezintă, între 19 și 31 mai, piese rare folosite de antecesorii noștri. Iată câteva dintre ele (în sensul acelor de ceasornic): un mic Kodak de la 1930, un aparat foto de la 1920, cameră de mână, model francez, cca 1920, un aparat Zeiss, 1939-1940, și un altul din 1888

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician

DINU C. GIURESCU

Redactor-sef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan,

Irina Tăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotezei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Diffuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilas

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „COREST” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

mai

2006

4 Marea mea familie, România

CAROL I

PRINCEPE,
DOMNITOR,
REGE

5 Odiseea unei familii și a unui castel

Familia Hohenzollern

D. BERINDEI

9 Prusacul constituțional

Bilanțul unei domnii

I. BULEI

17 Decorația, o formă de înnobilitare Coșoana României

S. CÂLȚIA

18 Meandrele alianței din 1877

*Gândul ascuns
al contelui Ignatiev*

V. BUZU

20 Turism în vreme de război

N. MIHNEVICI

23 Cristian Țopescu, ai legătura!

*Amintiri de la
Campionatele Mondiale
de Fotbal*

ENIGME
ALE ISTORIEI

28 Au primit sau au dat avioane?

*Embargoul american și
Războiul civil din Spania*

AL. V. ȘTEFĂNESCU

OPINII

31 Globalizarea – cui prodest?

W.H. LANG

33 „Amărată turturea” în versiune engleză

*Studiile românești
în Marea Britanie*

D. DELETANT

39 Despre vanitate

*Rivalitatea Titulescu-
Tătărescu*

I. COJOCARU

TERITORII
ÎN DISPUTĂ

41 Crimeea

V. IONESCU

46 Pe vecie, departe de țară Prizonieri români morți în Kazahstan

V. SOARE

50 Din vremea când istoricii erau dușmani ai poporului

Ștefan Meteș

I. OPRÎȘ

54 Ceaușescu,
cel mai iubit naș
I. LĂCUSTĂ

58 Un tabu
spulberat
*Sacrificiile umane
la amerindieni*

T. STĂNESCU-
STANCIU

63 La despărțirea
de Doamna Profesoară
*Zoe Dumitrescu-
Bușulenga*
F. DOLGHIN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 De la Havas
la Rompres
Începuturile
I.M. ROȘCA

**CITITORII
SCRIU ISTORIE**

71 La Marea de Azov
în vreme de război
D. MUNTEAN

ISTORIE TRĂITĂ

72 Lucrurile nu au
doar preț, au și valoare
B. BALTAZAR

77 România,
acum 100 ani
G. FILITTI

ECOURI

81 Povestea
unui interviu
la Vocea Americii
G. ALDESCU-ALDEA

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

82 Extravagantul
Alcibiade
*Moda în Grecia
și Roma antică*
D. DOLGHIN

86 Lacrima
de nostalgie
Coaforul de cartier
A. CIUCIU

**HOOVER
INSTITUTION**

88 Bani blocați
în America

89 Uite tancul,
nu e tancul!
Unitatea 23
A. AL. CĂPUȘAN

EVENIMENT

93 „La minut!“
*Expoziție de veche
aparatură fotografică*
I. ZĂNESCU

RUBRICI

38 Clio anunță
Muzee pe internet

64 Telex

85 Pentru biblioteca
dumneavoastră

45; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

ROMÂNIA MODERNĂ FĂURITĂ DE ROMÂNI

Prin alege-rea Mea, România a consfințit una din dorințele ei rostite în epoca renașterii sale naționale, punând astfel cheia boltei unei opere urmărită cu neadormire și sprijinită pe o adâncă convingere, care singură poate să ducă la izbândă.

Era, dar, o sfântă datorie pentru Mine de a răspunde la chemarea unui popor, care își dovedise destoinicia în învingerea greutăților și în înfruntarea tuturor primejdiilor pentru păstrarea moșiei strămoșești și redobândirea neatârării sale. Glasul vitezei Națiuni Române a răsunat în sufletul Meu; îndemnat de virtuțile sale bărbătești, Mi-am părăsit familia, am lăsat legăturile Mele din trecut și am alergat în mijlocul acestei familii mari, care M-a primit cu brațele deschise, ca o cheazășie a viitorului său.

În îndeplinirea sarcinii ce am luat, am adus o inimă caldă și voință hotărâtă de a-Mi închina toate puterile fericirii României, având o singură ambițiune, aceea ca numele Meu să fie înscris alături de acele ale fiilor prea iubiți ai patriei. Tânăr și fără experiență, M-am pus la lucru, am îmbrățișat cu ardoare aspirațiunile țării; în desele mele călătorii prin toate județele am studiat traiul și obiceiurile poporului, i-am cercetat nevoile și dorințele, spre a putea, astfel, împlini cu conștiință datoria Mea către el. Două lucruri de la începutul Domniei Mele am urmărit mai cu seamă cu neîntreruptă stăruință, simțind că ele vor fi cele mai

CAROL I

puternice pârghii ale dezvoltării noastre sociale. Aceste două lucruri sunt: armata și drumul de fier; cea dintâi ca o adevărată școală națională și ca mijlocul cel mai sigur pentru întemeierea țării ca Stat de sine stătător; cealaltă ca o unealtă dintre cele mai bune spre a deschide izvoarele bogățiilor noastre.

Cu o adâncă satisfacție pot constata, astăzi, că aceste două puternice elemente de tărie au alcătuit statornicia temeliei a dezvoltării noastre politice și economice.

Când privim trecutul de acum 25 ani, ne putem fâli de progresele și de avântul neașteptat al tuturor ramurilor activității publice, avânt care, astăzi, nu mai poate fi oprit. Dar nimic n-aș fi putut face fără încrederea națiunii și fără sprijinul

însemnaților bărbați, care M-au înconjurat cu credință și au lucrat fără preget la ridicarea acestei opere mărețe, care a dat generațiunii de față o patrie liberă, iar generațiunilor viitoare o zestre bogată ce, sunt sigur, că vor ști a o păstra și a o mări.

România modernă este făcută de români. Este o fericire și o mândrie pentru Mine, că M-am aflat în fruntea ei tocmai în ceasul reînvierii sale, când ideile sădite de cei bătrâni cu atâta râvnă patriotică au dat roadele lor.

(Răspuns la felicitările Corpurilor Legiuitoare, 10/22 mai 1891, în *Cuvântările regelui Carol I*, ediție de Constantin C. Giurescu, București, 1939, vol. II)

SAGA HOHENZOLLERN

Academician DAN BERINDEI

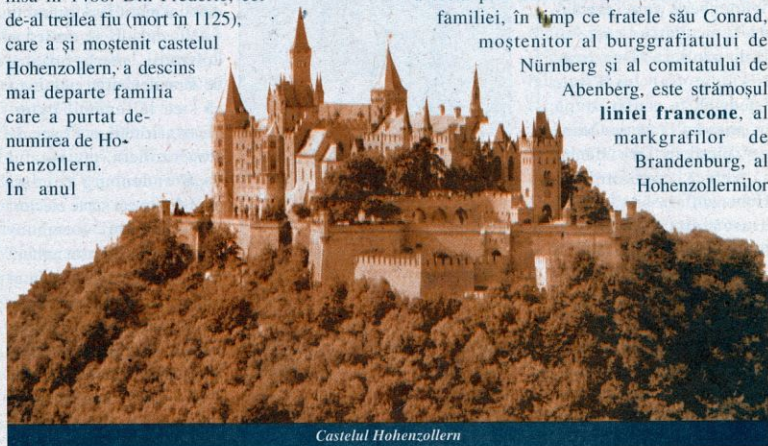
Printre marile familii domnitoare ale Germaniei, familia Hohenzollern a deținut o poziție deosebită, momentul culminant al afirmării ei reprezentându-l cel al proclamării Imperiului german în sala oglinzilor de la Versailles, în ianuarie 1871 (*Magazin istoric*, nr. 2/2006). Rădăcinile ei milenare se găsesc în Suabia. O descendență din Tassilon, duce al Bavariei din secolul al VIII-lea, nu poate fi dovedită documentar și cu atât mai puțin descendența din familia Colonna din Roma sau familia Colalti din Lombardia. Rădăcinile ei certe se regăsesc în veacul al XI-lea.

In 1061 apar – în *Analele Bertholdi* – Burchardus și Wezil (Wezel) de Zolorin. Pe Zollernberg a fost ridicat castelul Zollern (Zolorin!) de către cei care vor fi cei dintâi conți de Zollern. Adalbert, fiul lui Wezel, a purtat titlul de Zollern-Haigerloch. În urma sa n-a rămas decât o fiică; în schimb, Burchard al II-lea, fiul lui Burchardus, înrudit și cu Frederic de Hohenstaufen (*Magazin istoric*, nr. 4/2004), este fondatorul Casei de Hohenzollern. El a avut patru fii.

Descendenții celui dintâi Burchard al III-lea au fost conți de Hohenberg, linie care s-a stins însă în 1486. Din Frederic, cel de-al treilea fiu (mort în 1125), care a și moștenit castelul Hohenzollern, a descins mai departe familia care a purtat denumirea de Hohenzollern. În anul

1111 el a apărut cu titlul de conte. Fiii săi Frederic al II-lea (mort în 1139) și Berthold și-au legat destinele de puternicul neam al Hohenstaufenilor (dinastia care a condus Germania între 1138-1208 și 1215-1254 și Sicilia din 1194 până în 1266), iar nepotul său Frederic al III-lea, căsătorindu-se în 1184 cu Sofia, fiica contelui Conrad II de Raab, a dobândit în stăpânire, în 1192, și burggrafiatul de Nürnberg.

Prin fiii lui Frederic al III-lea au luat naștere cele două puternice ramuri ale neamului Hohenzollern. Frederic al IV-lea Leul amintit documentar între 1205 și 1251 a creat prin descendența sa **linia suabă** a familiei, în timp ce fratele său Conrad, moștenitor al burggrafiatului de Nürnberg și al comitatului de Abenberg, este strămoșul **liniei francone**, al markgraților de Brandenburg, al Hohenzollernilor

Castelul Hohenzollern

electori și al viitorilor regi ai Prusiei și împărați ai Germaniei.

Amândouă liniile au dat dovadă de o deosebită vitalitate, menținându-se timp de lungi veacuri, până în zilele noastre. Pe parcursul timpului, posesiunile lor teritoriale au crescut și au apărut și noi subramuri, cu o durată de existență mai întinsă sau mai restrânsă, dar cele două ramuri de bază s-au menținut constante.

In 1288 din ramura Zollern s-a format subramura Zollern-Schalksburg, alcătuită din urmașii nepotului lui Frederic de Merkenberg, nepotul lui Frederic al IV-lea, ramură care s-a stins însă în 1408. Nepoții lui Frederic Cavalerul, alt descendent al lui Frederic al IV-lea, și-au împărțit la rândul lor posesiunile, dar din nou una dintre subramuri Schwarzgraf s-a stins în 1412. O nouă subdivizare a ramurii rămase se produsese în 1401 între frații Frederic Oetinger și Eitelfriedrich. Acțiunile de pradă întreprinse de cel dintâi au dus la răvnașă orașelor din Würtenberg, care, atacându-l, au distrus castelul Hohenzollern. Dar Jost-Niklaus, fiul lui Eitelfriedrich, a reușit, după moartea lui Frederic Oetinger, pierit în Țara Sfântă, să refacă comitatul de Hohenzollern și să reclădească distrusul castel, primind pentru aceasta, în 1454, ajutorul ramurii francone (brandenburgheze) a familiei.

Legătura dintre cele două ramuri ale Hohenzollernilor s-a accentuat la moartea lui Jost-Niklaus, când, în 1488, fiii săi au

încheiat un acord prin care stabileau că, în cazul stingerii ramurii, posesiunile lor aveau să treacă către markgrafiile de Brandenburg, deci către linia franconă. Această alianță cu ramura familiei, care se afirmase cu deosebită vigoare, avea să fie menținută în veacurile următoare, cu toate deosebirile confesionale care apăruseră, Hohenzollernii franconi-brandenburghezi trecând la Reformă, în timp ce cei suabi au rămas catolici. Conte Carol I, urmaș al lui Jost-Niklaus, a fost înzestrat, în 1535, de împăratul Carol Quintul, cu comitatele Sigmaringen și Veringen, el moștenind în 1558 și comitatul de baștină Zollern, ceea ce a întărit vizibil această ramură suabă.

Intre timp, ramura franconă avea să trăiască o ascensiune spectaculoasă, legată inițial de familia imperială de Hohenstaufen, iar apoi, după stingerea acesteia, de familia de Habsburg. Frederic al III-lea a dobândit, prin căsătorie, markgrafiatul de Bayreuth, iar Frederic al V-lea principatul de Ansbach (1362). Posesiunile acestuia s-au împărțit între cei doi fii. Johann al III-lea a preluat burggrafiatul de Nürnberg, iar Frederic al VI-lea markgrafi-

fiatul de Ansbach. Dacă cel dintâi a murit fără urmași în 1420, cel de-al doilea a dobândit markgrafiatul de Brandenburg, care avea să stea la temeiul putericei afirmări a Casei de Hohenzollern, markgraful de Brandenburg fiind și unul dintre cei șapte electori ai Imperiului Romano-German. Din această ramură franconă aveau să se mai desprindă subramuri, care au stăpânit markgrafiile de Bayreuth și Ansbach, până când, în 1791, Christian Frederic de Hohenzollern care a avut ca amantă pe lady Craven

Frederic de Hohenstaufen

(*Magazin istoric*, nr. 11/2001), călătoare și prin spațiile românești a cedat în schimbul unei rente viageră lui Frederic al II-lea, ruda sa din subramura de Brandenburg și rege al Prusiei, Bayreuth și Ansbach. El a murit fără urmași în Anglia, în 1806. Cu el s-a stins această subramură franconă, continuitatea ei fiind asigurată prin cealaltă subramură, cea brandenburgheză și prusiană.

Ascensiunea ramurii suabe, legată de posesiunile ancestrale ale familiei, este și ea constatată în paralel cu cea a ramurii francone, în cadrul căreia s-a evidențiat cu atâtă putere și rezistență în timp subramura din Brandenburg. După moartea lui Carol I (1576), cel înzestrat cu posesiuni de Carol Quintul, a avut loc o nouă subîmpărțire a acestei linii suabe în patru subramuri, dintre care două, cea sileziană și cea Hohenzollern-Haigerloch, aveau să se stingă în primele decenii din secolul al XVII-lea, în 1617, respectiv 1634. Celelalte două ramuri aveau să asigure continuitatea, cea dintâi Hohenzollern-Hechingen până în 1869, iar cea de-a doua Hohenzollern-Sigmaringen până în zilele noastre.

În 1623, împăratul Ferdinand al II-lea a acordat subramurilor Hohenzollern-Hechingen și Hohenzollern-Sigmaringen titlul de prinț al imperiului, primul beneficiar fiind Johann Georg de Hohenzollern-Hechingen. În 1653, prințul de Hohenzollern a fost cuprins în colegiul prinților imperiului, beneficiind inițial tot subramura Hechingen de acest privilegiu. La mijlocul veacului al XVII-lea, teritoriile ramurii suabe au fost supuse succesivelor atacuri și ocupații württenburgheze și bavareze, pentru ca între 1650 și 1661 să se găsească sub ocupația Casei de Austria.

Între timp, ascensiunea ramurii francone-brandenburgheze a continuat. Electorul de Brandenburg Johann-Sigismund de Hohenzollern a fost cel care a luat în stăpânire Prusia Orientală prin căsătoria sa cu fiica lui Albert ultimul duce al Prusiei, care n-a avut alți urmași. De la socrul său a preluat titlul de duce al Prusiei. Urmășul său Frederic al III-lea a luat în 1701 titlul de rege al Prusiei, sub numele de Frederic I. I-a urmat acestuia fiul său, Frederic Wilhelm, supranumit Regele-Sergent, tatăl lui Frederic al II-lea (1740-1786).

În 1695 pactul de moștenire încheiat între cele două ramuri de bază ale familiei, cea suabă și cea brandenburgheză (inițial franconă), în 1576 a fost reînnoit. În schimbul asigurării pentru ramura acum prusiană a dreptului la posesiunile ramurii suabe, în cazul stingerii acestei linii, i s-a concedat acesteia titlul de burggraf de Nürnberg. În pact erau incluse ambele subramuri Hechingen și Sigmaringen.

Ascensiunea Prusiei în rândul marilor puteri prin priceperea politică și mai ales talentul militar deosebit al regelui Frederic al II-lea a asigurat ramurii francone-brandenburgheze o poziție deosebită înăuntrul familiei. Deși teritorial despărțite, este de observat că o solidaritate a fost păstrată de-a lungul veacurilor între ramurile acestei însemnate familii și, totodată, a fost asigurată trecerea posesiunilor unei subramuri stinse în stăpânirea alteia și mai ales în beneficiul ramurii principale, cea din Prusia.

Frederic Wilhelm, supranumit Regele-Sergent

începând din veacul al XVII-lea.

Existența statală de sine stătătoare a ramurii suabe a continuat însă și în perioada de maximă ascensiune a Prusiei din veacul al XVIII-lea și la începutul secolului următor. În 1806 cele două principate de Hohenzollern-Hechingen și Hohenzollern-Sigmaringen au fost cuprinse în Confederația Rinului, iar în 1815 în Confederația germană, beneficiare fiind ambele subramuri princiare, respectiv Hohenzollern-Hechingen și Hohenzollern-Sigmaringen.

Sub impactul Revoluției din 1848 și al dezvoltării simțămintelor de unitate națională germană, dar neîndoelnic și în condițiile creșterii autorității Prusiei în spațiul german, prinții Frederic de Hohenzollern-Hechingen și Carol-Anton de Hohenzollern-Sigmaringen au renunțat, la 7 decembrie 1849, la drepturile lor de suveranitate în beneficiul regelui Prusiei. Din acel moment, sub autoritatea lui Frederic-Wilhelm al IV-lea ajunseseră să fie cuprinse toate posesiunile diferitelor ramuri și subramuri ale familiei de Hohenzollern. Bucurându-se de o deosebită prețuire, Carol Anton Ioachim de Hohenzollern-Sigmaringen, tatăl principelui Carol, domnitor și apoi rege al României, a ocupat funcția de președinte al Consiliului de miniștri al Prusiei.

Regele Wilhelm I a fost cel dintâi membru al familiei care a devenit la 8 ianuarie 1871 împărat al Germaniei, succedându-i apoi, la 9

martie 1888, fiul său Frederic al III-lea, care a încetat din viață doar câteva luni mai târziu, la 15 iunie 1888. I-a urmat la tron fiul Wilhelm al II-lea, nepotul celui dintâi împărat. La 28 noiembrie 1918, Wilhelm al II-lea, care aruncase Germania în Primul Război Mondial, a trebuit să abdice, trăindu-și restul vieții în exil, în Olanda.

Ca și linia prusiană, ramura Hohenzollern-Sigmaringen și-a continuat existența în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în veacul al XX-lea. Lui Carol Anton Ioachim i-a urmat în fruntea Casei princiare de la Sigmaringen fiul său mai mare Leopold – în 1870 candidat la tronul Spaniei – urmat apoi de Wilhelm, fiul mai vârstnic al prințului Leopold. Prințul Wilhelm a decedat în 1927 și i-a urmat fiul său Frederic, încetat din viață în 1965. Acestuia i-a succedat fiul său Frederic Wilhelm, urmașul acestuia fiind prințul Karl Frederic (născut la Sigmaringen, în 1952). Prințul Ferdinand, cel de-al doilea fiu al prințului Leopold, nepot de frate al domnitorului și apoi regelui Carol I, a preluat succesiunea unchiului său, întemeind

subramura regilor României. Urmașii săi la domnie au fost nepotul Mihai I (1927-1930), apoi fiul său Carol II (1930-1940) și din nou nepotul Mihai I (1940-1947).

Saga acestei mari familii ne dezvăluie o împletitură de evenimente și de momente care n-au privit numai destinele ei, ci lumea germană în ansamblu, cu reverberații europene, iar prin ramura Hohenzollern-Sigmaringen au privit în ultimele veacuri și România. ■

Wilhelm I

CAROL I ȘI ROMÂNIA LUI

Prof. univ. dr. ION BULEI

Alas domn prin plebiscitul din 2/14-8/20 aprilie 1866, Carol I pleacă din Germania să-și împlinească destinul. După o călătorie plină de peripeții cu trenul și apoi cu vaporul pe Dunăre ajunge, în sfârșit, la Turnu Severin. Era 8/20 mai 1866, ora 16.41.

La coborârea de pe vapor, Ion C. Brătianu își scoate pălăria și-l salută pe Carol ca pe domnitorul României. Principele privește în jur. Orașul Turnu Severin nu îi face o impresie deosebită. I se pare mai degrabă „o comună cam neglijentă”. Observă însă că prefectul vorbește franțuzește. Chiar bine.

Tara...

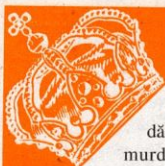
Îl primește cu onoruri: calești luxoase, dorobanți, prin localități case decorate cu steaguri, ghirlande și covoare, mulțime aliniată de ambele părți ale șoselelor, care aruncă flori, slobozește porumbei și scandează „Ura!”. Dar dincolo de entuziasmul primirii, bine regizat de guvernul Ion Ghica, principele nu poate să nu observe că drumurile sunt proaste, casele

arată trist, contrastele dintre bogăție și sărăcie sar în ochi. Chiar și pe Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei de mai târziu), pe pavajul de lemn, roțile trăsurii saltă mai abitir decât pe șleaul câmpurilor străbătute. Pe Podul Mogoșoaiei se zăreau case modeste de vâlătuci, alături de palate. La un moment dat, principele vede o casă în fața căreia se află o gardă de onoare cu un steag. Întreabă în franceză: „Ce este această casă?”. Generalul Goleșcu îi răspunde, tot în franceză: „Acesta este Palatul”.

Era casa lui Dinicu Goleșcu, vândută statului în 1833 de către urmașii acestuia și devenită Palatul Domnesc sub Alexandru Ghica. De aici au domnit și Gh. Bibescu, și Barbu Dimitrie Știrbei. Tot aici și-a avut

Carol I și suita sa militară (acuarelă de Carol Popp de Szathmáry)

reședința și Al.I. Cuza. În memoriile sale noul domn scrie: „Ferestrele acestor odăi dădeau spre o piață deșartă, murdără, unde se așezaseră niște țigani și porcii se tăvăleau în noroi”.

Este greu de crezut că tocmai lângă Curtea Domnească se așezase o șatră de țigani și, mai mult ca sigur, în interior, „palatul” de la București era cel puțin la fel de luxos ca vechea reședință medievală de la Sigmaringen. În 1900, N. Iorga, chemat să contribuie și el la educația principelui Carol, primul născut al moștenitorului tronului, a ținut trei conferințe pentru viitorul rege „ca să învederez – spunea istoricul –, ce nu i se spusese lui Carol I: că aici nu e o mână de barbari care să trebuiască a fi ridicați de o dinastie energetică și inteligentă la rangul națiunilor civilizate, ci un vechi și nobil popor care-și are locul, deși pe nedrept nerecunoscut, în istoria lumii”.

În 1866, ajungând la București, lui Carol i se pare că este la Porțile Orientului. I se spusese din Germania că aceste porți sunt în Balcani. Când și-a scris memoriile, nu se știe dacă domnitorul n-a voit de fapt tocmai să facă diferența între ceea ce găsisse el la 1866 și ceea ce era același palat în 1885, după ce fusese reparat și sporit cu o nouă aripă construită de arhitectul francez Paul Gottereau, sau după ce reședința regală bucureșteană va avea instalație de apă în 1889, băi, dușuri și două fântâni pentru „grădina de iarnă”, adică pentru seră.

Tot oriental i s-a părut Bucureștiul și Elisabetei de Wied, devenită soție a lui Carol I în 1869: „La sosirea

mea în țară – scrie regina Elisabeta –, nici o doamnă nu punea piciorul în stradă. Era neplăcut, chiar imposibil, fiind noroi peste tot... Astăzi [după 25 de ani] ele merg toate pe trotuare mărginite de magazine și cafenele, unde pot comanda căpșuni și înghețată, așezate la mese, imitând astfel moda pariziană. În oraș nu se vorbește decât franceză... Știm ce se joacă mâine la Porte Saint Martin, discutăm despre noile cărți și ultimele mode, decupăm revistele ca și cum am locui într-un cartier al Parisului și totuși suntem separați de o Europă întreagă.”

La început, Carol cunoaște puțin țara peste care e chemat să domnească. Avea patru moșii dăruite din capul locului de statul român, dar nu le vizitează decât târziu. De pildă, moșia Broșteni din Bucovina n-o vede decât în vara anului 1883. Și atunci scrie surorii sale Maria: „Sunt foarte încântat de acest ținut minunat. Am găsit acolo păduri și locuri stâncoase cum n-am prea văzut... La Paltinu sunt pășuni mărețe. Am găsit acolo cireada mea, patru sute de vite cu tauri. Într-o stână locuiește o familie elvețiană care face, o brânză deja vestită în toată țara.” Călătorește apoi cu pluta pe Bistrița până la Piatra („un orașel minunat”). Și e încântat: „cea mai frumoasă parte a călătoriei”. Dacă ar fi cunoscut țara de la început ar fi avut o mai bună impresie despre ea, decât aceea oferită la sfârșitul unei călătorii oboșitoare și lungi, cum a fost aceea din mai 1866.

...și oamenii

Înainte de a cunoaște țara, Carol începe să cunoască oamenii. Pe cei politici mai întâi. N-are încredere în ei. În 1891, când cu aventura lui Ferdinand, prințul moștenitor, cu Elena Văcărescu, el îi scria soției Elisabeta, desigur supărat de toată povestea: „Orientalii sunt cei mai

Mulțimea entuziastă în fața Palatului Domnesc din București salută proclamarea Regatului (gravură de epocă)

abili în țesutul intrigilor perfide și niciodată nu ai voie să le dăruiești deplină încredere. În acești 25 de ani am avut de-a face cu o societate impregnată de obiceiuri și moravuri bizantine și am căpătat astfel multă cunoaștere a oamenilor. Câtă minciună și înșelătorie n-am trăit eu! Dar nu m-am lăsat păcălit și am mers pe drumul drept, dând puțină crezare la tot ce se spunea în spatele meu..." Generaliza în acel moment, dar e adevărat că a rămas tot timpul foarte distant față de românii peste care domnea.

Sfătuit cum trebuie, mai cu seamă de Lascăr Catargiu, face gesturi moderatoare de la început. Semnează decretul de grațiere a mitropolitului Calinic Miculescu, care condusese răzmerița antiunionistă de la Iași din aprilie 1866, și respinge cererea de demisie din armată a ofițerilor care participaseră la înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza. „Am venit să crez un viitor, iar nu ca să fac dintr-un trecut, pe care nu-l cunosc și nici nu voiesc a-l cunoaște, baza activității mele.” Cuvinte bine alese.

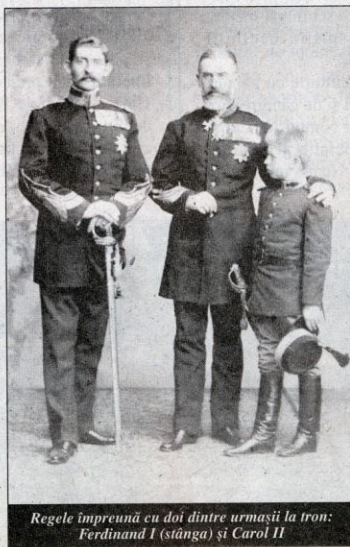
Constituția țării pe care el jură la 30 iunie 1866 îi asigură multe drepturi. El era irevocabil, puterile fiindu-i conferite pe viață, și inviolabil, în sensul că nu era răspunzător nici pentru actele sale personale. Principiul inviolabilității avea însă și reversul său. Actele suveranului nu aveau nici o putere decât dacă erau contrasemnate de un ministru. În intenția legiuitorilor de la 1866, dar și a aceluia de mai târziu, suveranul trebuia să fie un element ponderator între cele trei puteri – executivă, legislativă și judecătorească –, temperându-le excesele, un element care să reprezinte principiul colaborării puterilor. Se situa deasupra partidelor, a pasiunilor politice.

Frumos spus în teorie.

În practică însă, societatea românească se angaja în viața politică constituțională „în straie ce nu erau croite pe măsura ei”. Constituția era copia celei belgiene (oamenii politici români visau să transforme România într-o Belgie a Orientului). Era una dintre cele mai înaintate și echilibrate din Europa. Dar nu corespundea stărilor de fapt din România.

Carol va considera de la început această Constituție mult prea înaintată. La 10 decembrie 1870 îi scria tatălui că „această nenorocită țară, care a fost totdeauna sub jugul cel mai aspru, se pomenește trecând fără tranziție de la un regim despotice la o Constituție atât de liberală, cum nici un popor din Europa n-are alta la fel”. Exagera, evident, dar aprecierea venea după aproape cinci ani de domnie, timp în care se succedaseră 10 guverne, cam unul la fiecare șase luni, și avuseseră loc 30 de remanieri guvernamentale.

„În aceasta drept o nenorocire cu atât mai mare,” comenta Carol, cu cât românii nu se pot mângâia că au vreuna dintre virtuțile civile ce aparțin acestui fel de Constituție a statelor quasi-republicane“. De aceea, la 11 martie 1871, Carol convoacă Locotenența domnească de la 1866, aceea care îl adusese în România. Nu se prezintă decât Lascăr Catargiu și Nicolae Golescu (colonelul N. Haralambie nu era la București). El le spune celor doi că a luat hotărârea să abdice. Cei doi refuză să primească abdicarea. L. Catargiu îi declară suveranului că nu-și pot asuma falimentul statului și anar-

Regele împreună cu doi dintre urmașii la tron: Ferdinand I (stânga) și Carol II

hia generală, care, inevitabil, ar urma abdicării. Carol le cere atunci să-i dea un guvern capabil să aducă normalitatea în țară. Și Lascăr Catargiu i-l dă. „A trebuit să împing lucrurile la extrem, pentru a scutura apatia elementelor bune, îi scria Carol împăratului german... Azi e o chestiune de onoare pentru mine să susțin din răspuțeri pe bărbații care s-au hotărât să ferească țara de complicațiuni serioase.” Iar la 23 mai 1871, la deschiderea Parlamentului, ținea să precizeze: „Adevărata libertate n-are nimica de a face cu neregula și anarhia; fără datorii nu există drepturi, fără ordine nu-i libertate.”

„Meseria de rege“

A fost momentul dificil al domniei lui. Altul, cu adevărat dificil, nu va mai fi decât în 1914, dar diferit motivat și cu altă semnificație. Între cele două momente a fost strădania cotidiană a meseriei de suveran. Un suveran sub privegherea căruia s-a transformat o țară. Colaboratorii săi s-au schimbat mereu. El a rămas punctul de sprijin neclintit priveghind toate schimbările.

Carol nu era un om de cultură, cu gusturi rafinate sau cu nuanțe de stil și de gândire. Era un ofițer german, șlefuit în comportament și pregătire de spiritul aristocratic al familiei princiere din care provenea. Nu era un suveran de finețea intelectuală a unui Eduard VII, contemporanul său. Carol începe „meseria de rege“, cum îi plăcea lui să spună, foarte tânăr, formându-se pe parcurs. Oamenii politici români cu care intră în contact îi sunt superiori prin

cultură și pregătire. Dar cei mai mulți dintre ei îi sunt inferiori ca disciplină civică și capacitate de stăpânire în viața publică. Carol joacă atuurile de care dispune de la înălțimea „suveranității“ sale. Și o face cu mult succes, reușind în România ceea ce nu reușește dinastia străină în Grecia sau dinastiile pământene în Serbia. Adică reușește să asigure stabilitatea politică, temei al oricărei dezvoltări.

Carol a avut mare încredere în Ion C. Brătianu și în D.A. Sturdza. Dintre toți oamenii politici români, pe aceștia i-a apreciat cel mai mult. După cum dintre partide, pe cel liberal l-a preferat totdeauna. O declară fără nici o ezitare, de mai multe ori, enervat de incapacitatea conservatorilor de a se înțelege între ei și de a asigura o stabilitate guvernamentală. Dar era enervat mai ales de opoziția acestora la unele dintre dorințele sale (cazul lui L. Catargiu, P.P. Carp sau Gh.Gr. Cantacuzin, care nu se sfiau deloc să-și declare pe față părerile). „Aiasta se poate, Maiestate. Aiasta nu!“, după vorba lui L. Catargiu. Or, Carol I era mândru. După încercările neizbutite ale conservatorilor de a da un guvern „tare“ (expresia epocii), în anii de criză 1899-1901, la 29 martie/12 aprilie 1901, Carol scrie surorii sale Maria despre ei și, prin contrast, despre adversarii lor politici, liberalii, care preiau guvernul după februarie 1901: „Cămerele liberale și liberalii sunt pe deplin conștienți de marea lor misie. În cinci zile au rezolvat bugetul cu o economie de 6 milioane și cu un șir întreg de legi și mă-

suri financiare. Această enormă activitate a stărnit respectul Europei și a ridicat foarte mult creditul nostru. Conservatorii nu ar fi fost niciodată în stare să reglementeze finanțele cu atâta energie și prevedere; am avut puțină încredere în munca

Suveranul în vizită la Expoziția jubiliară din 1906...

și capacitatea lor și sunt bucuroși că am scăpat de ei. Liberalii, care-și au rădăcinile în popor, sunt singurii care pot să dea o guvernare puternică. Sturdza are o extraordinară putere de muncă și este un om pe care se poate conta, are cea mai mare aderență în țară. În vreme ce Carp are doar un grup, dă oamenilor peste nas și în cursul scurtei sale guvernări a făcut numeroase greșeli". Carol uitase de rolul esențial avut de conservatorii lui L. Catargiu la 1871, când domnia îi fusese în pericol, și în anii 1871-1876, când ei dăduseră întâiul guvern care asigurase pentru prima dată stabilitate politică în țară. Dar părerea lui Carol despre oameni sunt dictate mai totdeauna de împrejurările imediate. De aceea sunt adesea contradictorii. De pildă, despre Sturdza n-a gândit totdeauna pozitiv. În 1899 scria despre „greșelile impardonabile pe care D.A. Sturdza le-a comis ca ministru", despre faptul că el „a asmuțit, pe când era în opoziție, pe românii transilvăneni împotriva ungarilor și, după aceea, ajuns la guvernare, nu numai că i-a lăsat de izbeliște, dar le-a mai și oprit subvențiile pe care noi le plăteam pentru școli". Indiferent însă de păreri, spuse într-un moment sau altul, Carol a intermediat cu succes rotația la guvern a celor două partide și prin aceasta a asigurat o normală funcționare, a regimului monarhiei constituționale.

Împământenire prin europenizare

Cu Carol I începe monarhia constituțională în România. Era un Hohenzollern, dar nu avea puterea unui Wilhelm I în Germania. Și o regreta.

Și pentru Carol, și pentru Elisabeta fața României, nu numai a orașelor (mai cu seamă în centrul lor), se schimbă sub domnia lor. Imaginile de la început se sting treptat, fiind înlocuite cu altele, moderne, europene, care reduc tot

mai mult diferența de Europa din care ei veniseră. Privită inițial ca insolită și cu multă neîncredere, în posibilitatea ei de transformare, realitatea românească ajunge să fie o realitate a lor, proprie. Se transformă însă și ei înșiși, ajungând a se confunda cu elita românească, ca fiind un produs al acesteia. O împământenire a dinastiei, la care suveranii au lucrat, lucrând pentru europenizarea României. Din memorii și din corespondența cu rudele (de curând publicată de Sorin Cristescu), răzbat satisfacția regelui în fața înnoirilor, bucuria sa de a participa la inaugurarea unei noi căi ferate, a unei noi clădiri, a unui pod, a unei gări, a unui port, a unui vapor... Caută să nu lipsească de la nici o inaugurare și de la nici o așezare a unei pietre de temelie la o construcție importantă. Notează toate aceste participări cu o mare satisfacție. La fel de mare cu aceea cu care comunică mersul lucrărilor la castelul său de la Sinaia, de care este peste măsură de încântat („fermecătorul nostru castel").

Scrisul îi e tremurat atunci când se referă la astfel de momente. „Astăzi, în noaptea de Crăciun... mă dedic considerațiilor retrospective, scria el la 12/24 decembrie 1893 soției, aflată în Germania. Mă întreb cum ar fi fost configurația Europei dacă eu n-aș fi venit în România. Această aserțiune sună ca o trufie [chiar era - n.n.], dar eu sunt convins

că destinele popoarelor depind adesea doar de un om, care este, în acest caz, unealta lui Dumnezeu. România a devenit o putere de care *volens nolens* trebuie să se țină seama și de aceea, astăzi și în viitor, în istoria universală va acționa decisiv. Încă de la începutul domniei

...și într-o fotografie din 1913

mele a fost centrul de greutate al chestiunii orientale. Poate și altceva ar fi putut să preia această misiune și ar fi putut să o ducă la capăt cu mai mult succes, dar mă întreb dacă ar fi avut răbdarea și tenacitatea să ia asupra lui toată osteneala și munca și să suporte toate luptele și adversitățile. O întreprindere atât de grea depinde adesea mai mult de temperament decât de capacitate. De aceea, după 27 de ani de domnie în care am avut o viață aspră, presărată cu lovituri dure ale destinului, pot să privesc în urmă cu o anumită mulțumire și să mă despart de acest destin cu conștiința că mi-am împlinit cu cinste datoria și că nu am nevoie să mă tem că activitatea și rezultatele mele vor fi supuse unei critici aspre“.

Istoria nu numai că nu-l judecă aspru pe Carol, dar îl așază printre ctitorii de țară. Domnia lui se suprapune celei mai rapide transformări a spațiului românesc, epocii de modernizare cu cel mai ridicat ritm. „Nu cred să fie altă țară în care toată viața publică și privată să se fi schimbat mai răpede și mai desăvârșit decât la noi și mai ales în care orice urmă a unui trecut, relativ foarte apropiat, să se fi stins atât de complet și de răpede ca la noi“, scrie Radu Rosetti în *Memorii*. Până și obiectele de uz zilnic din prima jumătate a veacului XIX (mobilele, ustensilele casnice și de lux, moda vestimentară), toate au dispărut. La maturitate, Radu Rosetti nu mai vede în casă ceea ce întâlnește în copilărie. Li-gheanele, ibricile de alamă galbenă, afumătoare de argint, ciubucele cu tot tacâmul lor, narghișelele ș.a. fuseseră înlocuite. Nici an-terie nu mai

vede. Cu atât mai puțin caftane boierești, ișlicuri, giubele, conțeșe, benișari, șalvari și meși.

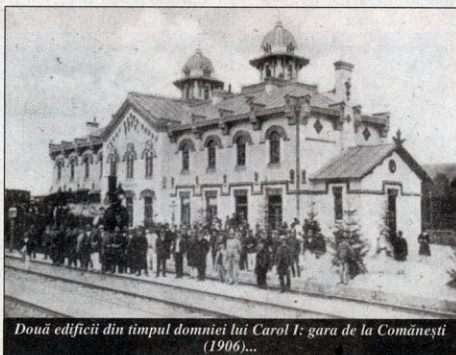
În ultima scrisoare către sora lui, Maria de Flandra, înainte de moartea acesteia în noiembrie 1912, Carol scria: „bunăstarea [în Regat] a crescut atât de mult, încât anual se constată o sporire considerabilă a populației. România are acum șapte milioane cinci sute de mii de suflete; la începutul domniei mele abia dacă erau cinci milioane“.

Dincolo de bilanțuri...

De fapt, la venirea lui Carol, România avea între 113.576 și 123.986 kmp (datele diferă) și 3.864.848 de locuitori, pentru ca la sfârșitul domniei suprafața Regatului să fie de 137.903 kmp, iar populația de 7.248.061, în decembrie 1912, și de 7.771.914 în 1914. Cifrele erau chiar mai bune decât le vedea Carol.

Și cifrele pot fi multe. Chiar dacă ele, cifrele, nu guvernează lumea, arată cum este guvernată, după o expresie bine cunoscută. La începutul domniei lui Carol, România nu avea căi ferate (existau doar proiecte). În 1906, la împlinirea a 40 de ani de domnie, rețeaua de căi ferate era de 3.180 km. Nu era mult în comparație cu țările dezvoltate ale Apusului, dar era o realizare importantă făcută într-un timp relativ scurt. Între 1869-1902 extinderea căilor ferate urmasse un ritm constant. După 1880 se lucrase cu personal tehnic și mijloace financiare proprii, renunțându-se la constructori străini pe spezele statului sau

la concesionari străini. Faptul că dăduse o nouă întrebuințare muncii naționale și realizase însemnate economii, de la 318.610 lei la 149.580 lei pe km (și în această din urmă sumă intra și costul podului de la Cernavodă). În 1906 șoselele pietruite erau în întindere de

Doă edificii din timpul domniei lui Carol I: gara de la Comănești (1906)...

26.544 km (4.503 km erau în construcție). 2.871 km erau ceea ce s-ar putea numi șosele naționale, construite și întreținute de stat.

În 1890 se înființează Serviciul Navigației Fluviale. În 1902, parcul naval al statului român avea 13 vapoare de pasageri, 11 remorchere, 57 șleberi, 12 tancuri, 11 pontoane. În total, 104 bastimente. Parcul acesta nu acoperea toate nevoile, dar era de așteptat că nu va înceta să crească. Vapoarele românești operau pe 7 linii pentru traficul de pasageri între porturile române și cele sârbești sau bulgărești și 2 pentru traficul de mărfuri: Sulina-T. Severin și T. Severin-Ratisbona.

Pavilionul românesc era mai slab reprezentat în navigația maritimă. În 1905 erau 4 vase de călători (al cincilea, „Dacia“, era în construcție la St. Nazaire și va fi dat în folosință în 1907), 5 cargoboturi pentru mărfuri și 3 vase de servitute. Ele operau pe două linii de navigație. Una, cea orientală, lega Constanța de Istanbul, Pireu, Mitilene, Smirna și Alexandria. Cealaltă, linia occidentală, lega țărmlul românesc de portul Rotterdam din Olanda.

Porturile dunărene românești încep să pulseze de o viață nouă. La Brăila se dau în folosință cheiuri, magazii, antrepozite, bazinul și patru dane din docuri, silozuri, linii de cale ferată între magazine și port. În 1909-1910, Brăila avea 109 nave de servitute de tipuri diferite și 250 de marinari. Giurgiu cunoaște intense lucrări de modernizare. Aceași eră de înnoiri la Turnu Măgurele, Corabia, Calafat, Turnu Severin. În 1900 este stabilit noul port Zimnicea pe locul unde se află și astăzi. La Galați se construiește o mare magazie cu 338 silozuri hexagonale, un bazin special amenajat pentru exportul cherestelei (permitea acostarea și încărcarea simultană a 60 de nave).

O mare izbândă a fost construirea portului Constanța. După nereușita cu inginerul francez Adrien Hallier

(Magazin

istoric, nr. 5, 6/

1992), lucrările

sunt înfăptuite de un grup de ingineri români

în frunte cu Anghel

Saligny. În 1900 e construit

farul de la Tuzla, cu aparat optic

și sireni; în 1902 digul dinspre larg;

în 1904 e terminat portul. În anii

următori, până în 1910, se construiesc

platformele și șoselele de acces, două silozuri mari pentru cereale, o uzină electrică etc.

...Iacrimile izbânzii

Împreună cu porturile se dezvoltă și șantierele de construcții și reparații. În 1893 Regia Monopolurilor Statului cumpără de la o societate austriacă șantierul naval de la Turnu Severin și de la reparații de nave trece la construcția lor.

În 1906 comerțul exterior al României se ridica la un total de 913.474.303 franci, din care 422.114.125 fr. import și 491.360.178 fr. export (69.246.053 fr. sold favorabil). Singurul an în care importul a prevalat asupra exportului a fost în 1904 (cu 49.499.409 fr.). Cauza a fost seceta din acel an, care a influențat recolta de cereale. Între 1880-1914 România a exportat 80 de milioane tone de cereale, fiind printre primele țări exportatoare de grâne (la porumb chiar pe primul loc, depășind S.U.A.). Pentru România, balanța activă a comerțului ei era o chestiune vitală. Anuitățile (tranșele) datoriei publice, cheltuielile pentru ridicarea țării, toate erau plătite de comerțul exterior.

Serviciul poștal din România fusese organizat după serviciile similare din Apus. După 1874, când țara intra în Uniunea Poștală Universală, s-au introdus toate inovațiile din domeniu: cărți poștale, mandate poștale, colete,

...și Podul de la Cernavodă (1895)

imprimare, abonamente la ziare ș.a. Serviciul era bine organizat. O scrisoare ajungea de la București la Iași într-o zi.

Telegraful (primele linii telegrafice datau din 1854) avea și el o bună organizare și o extindere potrivită (liniile telegrafice aveau o desfășurare de fire în 1905 de 18.512 km, de 20 de ori mai mare decât în 1855, iar pentru trebuințele căilor ferate se mai adăugau 8.563 km desfășurare). În 1904 s-au transmis 2.635.026 telegrame (România ocupa locul 8 în Europa în această privință, iar în raport cu numărul populației locul 4, după Elveția, Germania și Suedia).

Telefonul se introdusese în 1884, când s-a construit prima linie între Direcția Generală a Poștelor și Telegrafelor (după aceea și a Telefoanelor) și Ministerul de Interne. Mai întâi s-au înființat linii locale, în orașe, apoi între orașele vecine. După 1894, rețeaua începe să se extindă la sate. În 1906 aproape toate comunele rurale erau legate telefonic de capitala județului. În acel an s-a inaugurat și o linie telefonică directă între București și Budapesta, prin Predeal și Brașov.

Satisfacția lui Carol I în fața tuturor acestor realizări și a multor altora e imensă. Și e trăită cu mare emoție. Ca la 14 septembrie 1895, când s-a inaugurat Podul de la Cernavodă. Direcția Căilor Ferate publicase cu o săptămână înainte anunțuri prin toate ziarele din țară că se organizau, în acea zi, numeroase trenuri de plăcere, cu prețuri foarte reduse. În Capitală s-au vândut peste 14.000 de

bilete. Joi, 14 septembrie, toată această lume a pornit-o spre Cernavodă în trenuri a câte 30 de vagoane fiecare, supraîncărcate. Mergeau cu toții la o mare sărbătoare. Peste tot gările erau frumos împodobite. Buchete de flori se primesc de pretutindeni. La ora 1 după-amiază trenul regal s-a oprit la intrarea podului. Inginerul Anghel Saligny, constructorul lui, îi întâmpină pe înalții oaspeți. Elevii Școlii de poduri și șosele dau onorul. La trecerea peste pod familia regală e întâmpinată de corpul diplomatic, membrii birourilor Corpurilor Legiuitoare, membrii Comisiei Europene a Dunării, tehnicienii construcției, reprezentanții armatei, foștii miniștri ai Lucrărilor Publice ș.a. Bateriile artileriei de uscat și tunurile bastimentelor de război trag salvele de salut. Toate sirenele vaselor de pe Dunăre izbucnesc deodată în văzduhul încărcat de sărbătoare. Lui Carol I îi dau lacrimile. Izbutise.

România nu devenise o Belgie a Orientului. Nici Bucureștiul un mic Paris. Dar demonstau voiața de a deveni. În corespondența sa privată lui Carol îi place să amintească vorbele lui Nicolae Voinov, juristul care, la inaugurarea căii ferate de la Focșani, în 1881, „a răspuns” la toastul meu în modul cel mai călduros și a declarat că România nu a fost nicicând mai fericită ca sub domnia mea”.

La sfârșitul domniei, privind pe aceleași ferestre prin care, în 1866, zărea „o piață deșartă, murdară, unde se așezaseră niște țigani și porcii se tăvăleau în noroi”, Carol I admira palatul Fundației, ce avea să-i poarte numele, iar în imediata apropiere a acestuia clădirea Ateului Român. Diferența era enormă. Și Carol credea cu sinceritate că el fusese acela care o făcuse. ■

Regina Elisabeta în doliu

COROANA ROMÂNIEI

SIMION CÂLȚIA

La 1881 s-a pus problema înființării celui de al doilea ordin românesc. Deși trecuseră doar patru ani de când instituirea primului ordin (Steaua României) fusese discutată în Camere (Magazin istoric, nr. 8/2004), situația era acum cu totul alta. România ieșise din vârtejul războiului, își câștigase independența și un nou teritoriu (Dobrogea), armata ei se acoperise de glorie pe câmpul de luptă. Independența dobândită cu armele fusese consfințită, nu fără greutate, în plan diplomatic, marile puteri europene recunoscând în final noul statut al României. Țara era de aproape două luni regat, iar în ziua următoare (10 mai) era programată încoronarea domnitorului Carol I ca rege al României, cu o coroană făcută simbolic din oțelul tunurilor capturate la Plevna. România avea un nou statut și o nouă mândrie, și acestea s-au reflectat în ordinul de decorații creat acum.

Se chema *Coroana României* și deviza lui, mult mai plină de încredere în sine decât cea a precedentului ordin, era „*prin noi înșine*”. Pe revers, în jurul datei de 10 mai, erau trecuți anii care au jalonat drumul spre prezentul triumfător: 1866 (venirea lui Carol I), 1877 (proclamarea independenței), 1881 (proclamarea regatului). Iar în medalionul central de pe avers era reprezentată Coroana de Oțel folosită de Carol I la încoronarea ca rege: „pe smălțul roșu, în față, se află Coroana Regală, de oțel (făurită din metalul unuia dintre tunurile luate ca trofee de la inamic, în bătălia dela Plevna dela 28 Noemvrie 1877)”, se spunea în regulamentul ordinului.

Decorația înmănușea două simboluri puternice: primul era *Coroana de Oțel*, care reprezenta independența cucerită cu arma în mână, pe câmpul de luptă și, în același timp, noul statut internațional al României, devenită Regat. Al doilea, deviza, „*prin noi înșine*”, împreună cu datele de pe reversul decorației erau destinate a reaminti că situația strălucită se datorește în egală măsură politicii îndrăznețe duse de oamenii politici români în anii 60 și 70 ai secolului XIX. Nu în ultimul rând, această deviză, aparținând liberalilor, urmărea să consolideze în conștiința

oamenilor independența și regatul ca realizări ale acestui partid. Într-o țară cu o elită obsedată de occidentalizare, de a demonstra că nu suntem un popor „barbar”, „înapoiat”, „oriental”, cum fusesem de atâtea ori catalogați în țările civilizate, această decorație exprima mândria de a intra în rândul lumii prin forțele proprii, „prin noi înșine”.

Și de această dată cei ce s-au opus creării ordinului Steaua României au încercat să argumenteze inutilitatea unei a doua decorații, însă discuțiile din Parlament au fost mult mai scurte. Primul ordin fusese foarte bine primit de populație, fusese dorit, cântat de poeți, metehnele și coruperile sociale cu care amenințaseră adversarii lui nu se manifestaseră, așa că legea noului ordin a trecut mult mai ușor.

Spre deosebire de *Steaua României*, *Coroana României* nu avea o categorie aparte pentru militari. Statul român nu avea intenții expansioniste, preocupările sale se îndreptau spre o cât mai rapidă dezvoltare economică și culturală. Nu era deci nevoie de o nouă decorație care să răsplătească fapte de eroism și, deoarece vreme de 40 de ani istoria a fost mai blândă cu românii, *Coroana României* a rămas neschimbată până la Primul Război. ■

Contele Nikolai P.
Ignatiev

GÂNDUL ASCUNS AL CONTELUI IGNATIEV

Mai 1877: trupe ruse trec podul de la Barboși peste Siret (sus);
podul de vase construit de pontonierii ruși la Zimnicea

VITALIE BUZU

Contele Nikolai P. Ignatiev (1832-1908), absolvent al Academiei militare ruse, și-a început cariera ca atașat militar la Ambasada rusă din Londra. Într-un timp scurt a devenit unul dintre cei mai valoroși diplomați ai Rusiei, expert în problemele balcanice.

Între anii 1867 și 1877 a fost ambasador în Imperiul otoman. El a redactat și semnat, din partea rusă, textul Tratatului de pace de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878), care punea capăt războiului ruso-otoman din 1877-1878 și, între altele, consfințea independența României.

După urcarea pe tron a lui Alexandru III (1881), Ignatiev a fost numit ministru de Interne. Un an mai târziu, din cauza unor neînțelegeri cu noul împărat, a trecut în rezervă. În anii următori a redactat mai multe lucrări: Misiunea din Hiva și Buhara în anul 1858, publicată în 1897; Călătoria contelei Ignatiev prin capitalele europene în preajma războiului din 1877-1878. Însemnări 1864-1874 și San Stefano, apărute postum.

În 1999, sub îngrijirea lui A.A. Ulunian, Editura „Enciclopedia politică rusă” a publicat volumul Scrisori de campanie (1877). Scrisori către E.L. Ignatieva de pe frontul balcanic, care cuprinde 40 de epistole adresate soției de către contele Ignatiev în intervalul 24 mai - 30 noiembrie 1877, timp în care a stat mai multe zile în România și i-a cunoscut fruntașii politici. Ignatiev făcea parte în acel moment din suita țarului, care, în drum spre teatrul de operații din Bulgaria, a făcut un popas mai lung la Ploiești. Observațiile și constatările diplomatului rus, adesea cinice și dure la adresa românilor, confirmă telurile expansioniste ale politicii și diplomației țariste. Prezentăm pasaje din această corespondență.

24 mai, Ploiești

Am ajuns la Ungheni, luni, la prima oră. Prințul Moruzi (tatăl amicului nostru) ne-a ieșit în întâmpinare, ne-a așezat în trăsură înhămată cu patru cai (după moda moldovenească), cu un vizitiu pestriț, care conducea călare cei patru cai, cu ajutorul bicicluului, pe un drum prost și deluros, și ne-a dus la el la moșie. Prințesa și el ne-au servit micul dejun cu ceai și un vin roze excelent, ne-au arătat casa cu priveriște extraordinară spre Prut, grădina ș.a. și ne-au adus înapoi în gară, cu puțin înainte de plecarea trenului. Abia la ora 4 am ajuns la Iași. Prefectul mi-a oferit trăsura și am reușit să vizitez acest orașel frumos [...]

Brătianu (primul ministru) a oprit trenul nostru în Barboși și am discutat cu el, între două trenuri oprite pe malul Dunării, la ora 3 dimineața! Aproape de ora 12, am ajuns, în sfârșit, la Ploiești [...]

28 mai, Ploiești

[...] Vineri am mers cu el [țarul] la București. Suita a fost puțin numeroasă: cancelarul [Aleksandr Mihailovici Gorceakov], contele Adlerberg și ofițerii de serviciu [...]

Intrarea în Capitală a fost triumfală. Foarte mulți oameni erau pe stradă (în jur de 40.000), multe domnișoare drăguțe aruncau flori, strigau. Pe balcon, în fața palatului, se afla familia [generalului Ioan (Iancu)] Ghica [fost agent diplomatic al României la Istanbul; din aprilie 1877 se afla în misiune extraordinară

Țarul Alexandru II

pe lângă țarul Alexandru II ca agent diplomatic): copiii m-au recunoscut, au început să strige și mi-au aruncat flori. Împăratul avea trăsura plină de flori. Eu mă aflam în trăsură cu D. Al. Miliutin [ministru de Război], iar prințul Gorceakov cu Brătianu [...] La ora 4, după-masă, ne-am întors la Ploiești [...]

Împăratul vrea, se pare, să rămână pe lângă oștire până la sfârșitul războiului. Crezând că turcii vor cere pace în curând (una dintre iluzii), pe mine mă vor trimite, probabil, în față, pentru negocieri cu reprezentanții acestora, fără a

La 12/24 aprilie 1877 Rusia a declarat război Turciei; veste anunțată de ziare

întrerupe acțiunile militare, până ce condițiile noastre vor fi acceptate [...]

10 iulie

A trebuit să-l cert pe Ghica pentru inactivitatea românilor și să-i oblig să preia de la noi, din Nicopole, 5.000 de prizonieri turci, pentru a-i transfera în Rusia, după care să treacă Dunărea la Nicopole, să ocupe acest punct și să elibereze, în acest fel, corpul de armată slăbit al [generalului] [Nikolai Pavlovici] Krüdener. Am discutat mult timp cu Ghica, încercând să-i demonstrez necesitatea trecerii rapide a românilor la Nicopole și l-am obligat să trimită o telegramă principelui Carol [...]

15 iulie, satul Bela, pe râul Iantra

[...] Românii se comportă ticălos. Le-am propus să preia de la noi prizonierii turci. Sperîndu-se de răzbunarea turcilor, românii au refuzat transportul prizonierilor de la Turnu la București, pretextând că se pregătesc „să intre în luptă” (când toți turcii au fugit) și că este umilitoare pentru ei calitatea de comandanți de etapă pentru prizonierii luați de noi [...]

L-am trimis pe Ghica la București și l-am avertizat că noi nu-i invităm să treacă Dunărea și nu-i obligăm, dar dacă tot ne-au bătut la cap cu trecerea lor peste Dunăre, le declarăm că trebuie să facă acest pas acum, sau niciodată [...] El a promis că-l va convinge pe Carol să transfere imediat 4 divizii la Nicopole [...] Eu am un alt gând ascuns:

încerc să-i compromit definitiv pe români în fața Austro-Ungariei și să-i implic în luptele cu turcii, nedorind să las în spate o armată română proaspătă, care, în cazul eșecului nostru, ar putea deveni imediat instrumentul politicii austro-ungare sau engleze. A încredința spatele tău unor asemenea aliați, cum sunt românii, este riscant. Necazul este că principele Carol e prost, nehotărât și încrezut (princesa este mult mai deșteaptă, practică, hotărâtă și mai bună decât el). El vrea una, Brătianu alta, dar, ce este mai important, fiecare dorește să discuți doar cu el. Kogălniceanu, la rândul său, cântă altceva și trage spre austrieci [...]

După venirea sa în România, țarul avea carterul general la Ploiești; în ziua de 17/29 mai 1877 efectuează o vizită de curtoazie principelui Carol I la București

[În perioada ce urmează, eșecurile armatei ruse continuă. Rușii sunt îngrijorați.]

30 iulie

[Se hotărăște bombardarea intensă a Plevnei.] Ne va fi foarte utilă și artileria românilor, deoarece tunurile lor bat mai departe decât ale noastre (la ei, ca și la turci, tunurile sunt din oțel [și țevile] întărite cu inele [manșoane], iar la noi din bronz).

6 august

Brătianu e aici. Românii vor să acționeze separat [sub comandă proprie și într-un sector aparte], colaborând cu noi la înfrângerea lui Osman-pașa și cucerirea Plevnei.

7 august

[Se stabilește trecerea trupelor române peste Dunăre,

IAȘIUL CEL FRUMOS ȘI EUROPENIZATUL BUCUREȘTI

NIKOLAI MIHNEVICI

În 1877, prin România au trecut multe mii de militari ruși în deplasare spre teatrele de operațiuni din sudul Dunării. Printre aceștia s-a aflat și Nikolai Mihnevici, comandantul unei companii din Regimentul de gardă Semionovski. El este și autorul însemnărilor intitulate *Din expediția Regimentului de gardă Semionovski (1877-1878)*, din care am extras pasajele de mai jos.

Vitalie BUZU

[Regimentul a părăsit Petersburgul în ziua de 27 august 1877.] Am urmat traseul: Moscova-Kursk-Kiev-Jmerinka-Chișinău, ajungând la Ungheni în noaptea de 6 spre 7 septembrie. După ce am dormit vreo șapte ore, m-am uitat pe geam și am văzut un râuleț tulbure. La întrebarea mea: „Ce-i ăsta?”, mi s-a răspuns sec: „Prutul” [...] Pe podul feroviar se aflau două santinele, un român și un rus. La

intrarea trenului în România, țărani își scoteau căciulile și se închinau. Locurile îmi amintesc de Basarabia noastră [sic!].

Apropiindu-te de Iași, încă de la câteva verste începi să admiri orașul, așezat pe trei dealuri: majoritatea caselor sunt din piatră, bisericile frumoase, și toate acestea sunt înecate în verdeață. Clădirea gării, construită în stil gotic, este foarte elegantă.

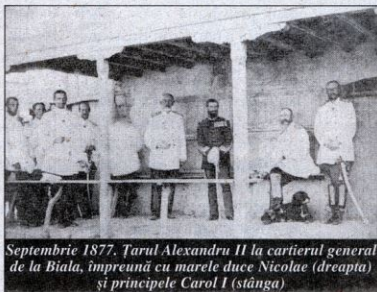
la Corabia. Comandamentul român trebuie să construiască acolo un pod.] Trebuie observat că acest pod va costa circa 100.000 de ruble (pe când noi am construit al doilea pod la Șistov cu 600.000 ruble/argint și s-a dovedit că nu este bun, jumătate este deja sub apă, are nevoie de reparații radicale pentru a putea suporta artileria de asediu). O, cînste, când te vei înrădăcina în inginerii ruși și în administrație? [...]

Brătianu, Ghica și [colonelul George] Slăniceanu [șeful Statului Major al Marelui Cartier General Român] stăteau în cortul meu, discutând despre relațiile viitoare ale

României cu Rusia. Într-adevăr, garanția Tratatului de la Paris a dispărut. România și Serbia s-au compromis definitiv în fața Europei și Turciei. Pentru noi este o chestiune de onoare și de rapiditate să legăm Principatele Române de noi în așa fel, încât să intre fără

întoarcere în sfera noastră, să nu ajungă pe mâini străine. În caz contrar, rezolvarea Chestiunii orientale va fi dăunătoare pentru noi, iar Bulgaria va fi de neatinș, pentru că între noi și ea va intra ca o piatră România. Părerea mea (pe care am exprimat-o împăra-

tului) este că trebuie să ne ferim de hazard prin semnarea cu aceste Principate a unei alianțe defensive (nu ofensivă, ca să nu fim șicanați de Europa), a unor convenții comerciale, poștale, feroviare și telegrafice [...]. Este mai bine și mai ușor să realizăm aceste lucruri în timpul războiului, decât după [...]

Septembrie 1877. Țarul Alexandru II la cartierul general de la Biala, împreună cu marele duce Nicolae (dreapta) și principele Carol I (stînga)

Am traversat orașul, iar românii i-au privit cu admirație pe soldații noștri. Tabăra noastră se afla la marginea orașului, în fața căzărnilor aflate în construcție [...] Am mers în oraș să căutăm un hotel, deoarece ofițerii au rămas fără corturi [...] Bulevardul principal este extrem de elegant. Deși casele sunt mici, ele au decorații frumoase [...] Drumurile și trotuarele sunt asfaltate.

Comunicăm în toate limbile: franceză, germană și chiar română (cu traducător sau fără) [...] Prețurile sînt extrem de ridicate. Totul se calculează în franci [...] După prețurile din Rusia, totul pare inaccesibil.

A doua zi, pornim spre Ploiești. Drumul amintește de Basarabia, dar locurile sînt mai frumoase. Pe partea dreaptă, se văd Carpații [...] În Ploiești am staționat doar 50 de minute și nu am reușit să văd orașul. De aici ne-am îndreptat spre București, unde am ajuns dimineața, 10 septembrie [...] Staționăm cinci ore [...] Am mers să vizităm Bucureștiul. Orașul este plăcut, dar nu e la fel de frumos ca Iași. Străzile sînt la fel de înguste, dar casele amintesc mai mult de un oraș european. Hotelurile sînt excelente, iar în magazine găsești reclame în limba rusă.

Calea ferată de la București la Giurgiu se află în mâinile rușilor. Spre dimineață, ne-am apropiat de Frătești [...]

La 13 septembrie, la ora 9 dimineața, ne-am îndreptat spre Putineiu [...] Am ajuns pe la ora două. Locurile sînt, parcă, fără viață: lanuri nesfârșite de porumb, sate care nu se văd (majoritatea sînt ascunse în văi)... Pământul este excelent, dar localnicii nu cultivă legume, doar puțină vie... și, peste tot, se văd o mulțime de porci: acestea sînt singurele ocupații ale românilor.

După ce am instalat tabăra, am mers în sat. Băteau clopotele, iar eu și câțiva camarazi am intrat în biserică. Era un lăcaș ortodox, cu picturi plăcute, realizate într-un stil bizantin ireproșabil. Icoanele aveau, în jur, prosoape țesute. Slujba era ținută de un preot și un diacon, dar nici un localnic nu era prezent [...] Slujba se ținea în limba română [...]

La 16 septembrie, la ora 5 dimineața, pornim spre Zimnicea, unde ajungem la ora 2. Găsim căsuțe albe, multă verdeață, noroi pe stradă, diferite tipuri de construcții.

Pe partea dreaptă a Dunării, în fața Zimnicei, se vede un orașel construit haotic este Șistov [...] ■

16 august, Gorni-Studen

Principele Carol a ajuns aici în urma invitației telegrafice a Marelui Duce [de fapt, o telegramă disperată din 19/31 iulie, prin care ducele Nicolae, comandantul suprem al armatei ruse din Balcani, cerea ajutor românilor]. El [Carol] vrea să comande trupele române și să primească în subordine și trupele [generalului] lui [Pavel Dmitrievici] Zotov, care acționează împreună cu românii; în schimb, este de acord să accepte comanda [Mare]lui [Duce] Nikolai Nikolaevici, când acesta va prelua conducerea trupelor concentrate la Plevna [...] Principelui Carol i se subordonează trupele noastre, corpurile lui Zotov și Krüdener, iar primul va fi șeful statului major de pe lângă principe [...] Rusia, uimită, află că, după înșuccesele suferite (mai ușor ar fi fost după un succes), două corpuri ale armatei rusești sunt subordonate unui prinț de Hohenzollern, fost locotenent prusac, care și-a luat în calitate de consilier și ajutor pe colonelul [Louis] Gaillard un spion militar francez. Doi străini, care nu se află în serviciul nostru, vor trimite la moarte pe bravi soldați ruși. Noi recunoaștem astfel, public, incapacitatea propriilor generali [...]

22 noiembrie,
București

[...] Am avut discuții foarte interesante cu Brătianu și Kogălniceanu [...]

Primul este cinstit, dar atras de liberal-democrație, patriot. L-am atras în alianță cu Rusia și răspunde excelent influenței mele. Din nefericire, este impresionabil, schimbător și, înainte de toate, omul partidului, ceea ce îl face să se înconjoare de oameni nedemni [...] În discuția cu Brătianu, am atins problema retrocedării către noi a părții din Basarabia pierdute în 1856 [cele trei județe: Bolgrad, Cahul și Ismail, revenite la Principatul Moldova]. El a încercat să-mi prezinte toate complicațiile, problemele și pericolele acestei cedări pentru el și partidul său. Eu am rămas neclintit și am dat de înțeles ministrului român că el trebuie să considere această problemă hotărâtă, iar pe sine fericit, pentru că a câștigat, pentru țara sa, prietenia și protecția Rusiei. I-am spus că este suficient de inteligent și abil, pentru a pregăti terenul și opinia publică din țara sa pentru schimbare; l-am sfătuit să se asigure din timp, pe de o parte, cu rapoarte ale prefec-

ților din sudul Basarabiei despre infertilitatea, neprofitabilitatea și inutilitatea acestui teritoriu pentru România, despre înstrăinarea populației față de guvernul de la București, despre sentimentele călduroase ale acesteia față de Rusia, re-deșteptate de prezența trupelor noastre și construcția căii ferate Bender-Galați. Pe de altă parte, l-am sfătuit să adune date statistice despre Dobrogea, care pot demonstra ușor că doar veniturile orașelor Sulina și Constanța, precum și ale căilor ferate depășesc toate resursele economice ale teritoriului redat nouă. Prin câștigarea gurilor Dunării și a două porturi maritime, importanța politică și financiară a României va crește în Europa [...]

26 noiembrie, Poradim

[...] Am fost primit, azidimineață, de împărat și i-am raportat mai multe lucruri. Cele două note ale mele – prima în limba rusă (despre căile ferate române), iar cealaltă, în limba franceză (despre alianța defensivă cu România până la încheierea păcii, în schimbul garanției teritoriale și cu dreptul de trecere al trupelor ruse prin Principate) – au fost primite cu îngăduință și aprobate [alianța nu s-a încheiat însă, relațiile dintre cele două țări cunoscând o rapidă deteriorare]. ■

Un detașament de cazaci pe frontul din Bulgaria; imaginile din paginile 18, 20-22 sunt reproduse după albumul Armata română în Războiul de Independență 1877-1878

FOTBALUL ESTE OGLINDA LUMII ÎN CARE TRĂIM

CRISTIAN ȚOPESCU

Tânăra de la recepție mă preia și mă trece de ușa care se deschide, după ce recunoaște cartela de acces. Holuri spațioase și lungi culoare, cu pereți luminoși. În spatele geamurilor, observ într-o sală un grup de tineri la o „masă rotundă”; în alta, câteva fete stau concentrate asupra unor laptopuri; dincolo, un televizor imens derulează imagini de la un meci de handbal.

Deschidem și ușa din capătul culoarului. Tresar. Ceea ce mă izbește nu este imaginea imensei încăperi, un fel de hangar sau sală de așteptare dintr-un mare aeroport; nu zecile de televizoare luminând pretutindeni; nu calculatoarele deschise peste tot; nu foaia tinerilor, băieți și fete, cu siluete de puștani; nu aerul de hală în care, cu un instinct al amintirii, caut să deslușesc, undeva, imensa presă de nu știu câte mii de tone, văzută în urmă cu decenii într-o uzină bucureșteană dispărută acum...

Primesc în față zumzetul inconfundabil de mare stadion, cu foșnet de voci topite în tensiunea dinaintea unei confruntări decisive, cu rumoarea așteptării miilor de spectatori și, mai ales, cu încordarea mocnind în fiecare gest, în fiecare gând.

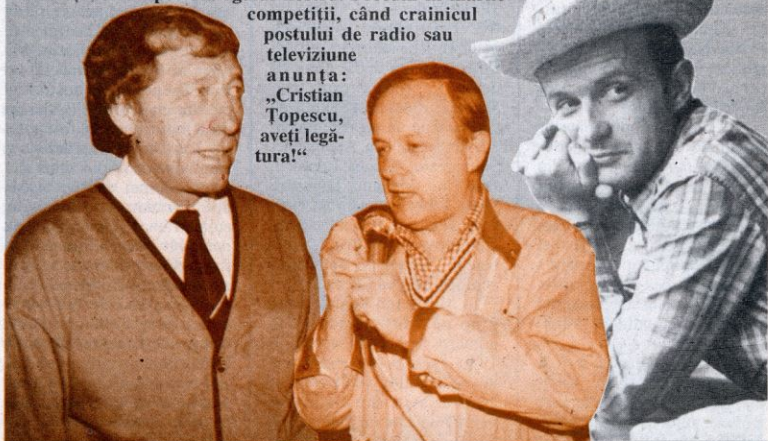
„Aici, zâmbește însoțitoarea mea, se face Pro Sportul”.

O altă ușa se deschide și pătrundem în ceea ce, convențional, s-ar numi un birou de director de ziar. În fapt, seamănă mai degrabă cu cabina controlorilor de trafic aerian din turnul unui aeroport sau, și mai exact, cu aceea din care transmit crainicii de pe o modernă arenă sportivă. Aparat de tot felul, diagrame pe pereți, afișe, hârtii scrise răspândite pretutindeni, un fișet larg deschis, în care zăresc fel de fel de cărți, cu un voluminos tom Cine? Unde? Când? tronând între ele.

Pornesc aparatul de înregistrat. În scaunul-fotoliu, cu ochii închiși, aplecat, cu fruntea sprijinită în palma stângă, cufundat în sine, chemând parcă din adâncuri sufletești cuvinte, oameni și imagini de demult, Cristian Țopescu își începe evocările.

Dinspre imensa hală răzbate zumzetul imaginarei arene. Ne va însoți tot timpul dialogului nostru. Precum în marile

competiții, când crainicul postului de radio sau televiziune anunța:
„Cristian Țopescu, aveți legătura!”

Comentatorul (cu pălărie, în vremea Campionatului Mondial de Fotbal din Mexic)
și unul dintre componentii „Echipei de aur”, Nicolae Dobrin

Cracovia, 30 octombrie 1967, înaintea meciului Polonia-România (0-0).
De la stânga la dreapta: Mircea Radu, Iacoban, Crișan Marian, Eftimie, „Mache” Ionescu, Gheorghe, „Gheghe” Nicolaescu, Marius Popescu, Paul, „Șold” Slăvescu, Cristian Popescu, Petre Gațu

– Ne aflăm în ajunul Campionatului Mondial de Fotbal, Germania 2006. Ați însoțit naționala României la câteva ediții și ați comentat meciuri devenite acum pagini de istorie sportivă. Cum priviți, în timp, participarea românească la aceste Campionate?

– Campionatul Mondial de Fotbal, împreună cu Jocurile Olimpice, reprezintă cele mai importante evenimente sportive și cu cea mai mare audiență la ascultători, telespectatori, cititori și, bineînțeles, publicul stadioanelor. Sunt competiții care reunesc pe cei mai buni dintre cei mai buni sportivi, în cazul Jocurilor Olimpice.

În cadrul Campionatelor Mondiale de Fotbal, se confruntă cei mai buni jucători din sportul rege. Istoria acestei competiții este lungă. Începe cu prima ediție din 1930, care a avut loc în Uruguay. A fost acolo și echipa reprezentativă a României, cea dintâi țară din lume care s-a înscris la această competiție mondială a fotbalistilor.

Naționala noastră a fost prezentă și la edițiile următoare ale Cupei Mondiale, care a purtat numele fondatorului, Jules Rimet: Italia, 1934; Franța, 1938, dar fără să obținem rezultate notabile.

În ceea ce privește participarea mea la Campionatele Mondiale de Fotbal, în calitate de comentator al Televiziunii Române, debutul a fost la ediția din 1970, din Mexic, prima de după război la care naționala noastră a luat parte. Echipa noastră a jucat în așa-numita „Groapă cu lei”, de la Guadalajara. A avut adversare redutabile, precum Anglia, Cehoslovacia și, mai ales, Brazilia. A fost ceea ce acum, pe drept cuvânt, numim „Echipa de Aur”. Odată cu trecerea timpului, valoarea jucătorilor de atunci mi se pare a fi mai mare decât o consideram la vremea respectivă. Spun pe dinafară și acum pe cei care ne-au reprezentat în Mexic: Răducanu, Adamache, Sătmăreanu, Nicolae Lupescu, Dan Coe, Mocanu, Dumitru, Dinu, Radu Nunweiller, Gergely, Tătaru II, Anca, Pescaru, Dembrowschi, Dobrin, Dumitrache, Neagu și căpitanul echipei, Mircea Lucescu.

În Mexic am plecat cu un grup de ziaristi, destul de numeros la vremea aceea, în 1970. Nu mai fusesem trimis la o competiție sportivă de o astfel de amploare. Îmi amintesc că de câte ori stăteam de vorbă cu câte un grup de colegi, seara la o bere (era foarte cald în Mexic), păreri

noastre erau diverse. Aveam opinii felurite despre echipă, despre antrenorul ei de atunci, Angelo Niculescu. L-am întrebat pe decanul nostru de vârstă în acea vreme, scriitorul Eugen Barbu, care avea o rubrică de sport în *Săptămâna*, o alta în *Contemporanul*, de ce este mereu contra antrenorilor de fotbal ai echipei naționale a României. Nea Jenică Barbu, așa cum i se spunea, scria mereu împotriva antrenorilor, fie că ei s-au numit Ștefan Covaci, Valentin Stănescu sau Angelo Niculescu. Regretatul romancier ne-a spus: „Măi copii, dacă scriu pozitiv, dacă laud, nu mă mai citește nimeni. Dacă sunt contra, mă citește toată lumea.”

Mult mai târziu mi-am dat seama că acest principiu s-a generalizat în presa sportivă românească. Chiar și la ora actuală sunt tineri colegi care cred că dacă „înjură” în stânga și în dreapta își fac un nume. Părerea mea este alta, dar nu încerc să o impun nimănui.

Dar să revenim la Mexic 70. Campionatul acela transmis la Televiziunea Română a însemnat pentru mine ore și ore de comentarii, dintre care unele, parțial, au plăcut. Mă refer în special la meciul cu Brazilia, pe care ai noștri l-au pierdut cu scorul 2-3, dar au jucat foarte bine. Au fost golurile marcate de Dumitrache și Dembrowschi. Apoi, după plecarea echipei noastre acasă, necalificându-se mai departe, eu am rămas și am comentat. Am avut șansa să transmit o finală foarte frumoasă, Brazilia-Italia, 4-1. Primul gol a fost marcat de Pelé. A fost cred una dintre cele mai bune echipe ale Braziliei din toate timpurile.

Atmosfera de pe Stadionul Azteca este greu de descris în cuvinte. Imaginați-vă un stadion, cu trei etaje suprapuse, cu 120.000 locuri. Posesorii de automobile ajungeau la aceste

etaje urmând serpentine în urcare și opreau mașina chiar în dreptul lojei pe care o aveau rezervată. Mă refer, desigur, la oamenii cu foarte mulți bani.

Publicul mexican mi-a făcut o impresie extraordinară. Nu numai prin felul în care susține echipa sa, ci și prin modul în care s-a manifestat la toate celelalte jocuri.

Meciul de neuitat pentru mine rămâne semifinala, Italia-R.F. Germană, o semifinală în care apărătorul german Franz Beckenbauer și-a fracturat clavicula. Umărul lui a fost pus într-o fașă ghipsată imediat după accidentare și a continuat meciul cu această fașă până la finalul partidei. Scorul s-a stabilit după două reprize de prelungiri, încheiate dramatic cu victoria echipei Italiei.

După campionat, am avut prilejul să-l cunosc personal pe Franz Beckenbauer, pe care-l consider unul dintre cei mai mari jucători ai lumii. M-a impresionat și prin călătoria lui umană, prin felul în care vorbea, prin felul în care gândea fotbalul și toate celelalte care îl însoțesc.

La acel Campionat Mondial a strălucit Pelé și, ceva mai târziu, l-am cunoscut și pe celebrul jucător, care mai apoi a devenit ministru al Sportului în Brazilia, ambasador U.N.E.S.C.O. Și el mi-a făcut aceeași impresie excelentă, pe care am simțit-o când l-am cunoscut pe Beckenbauer.

Căldura foarte mare din Mexic a dus la un episod neplăcut, care se comentează și acum. Este vorba de nefolosirea marelui jucător Nicolae Dobrin în echipa națională.

Am asistat și la meciurile de antrenament ale echipei noastre, înainte de începerea turneului final. Dobrin încă de pe atunci acuza căldura. Nu putea să joace și faza defensivă. De altfel, era un jucător eminamente ofensiv. Nu se replia în apărare. Nu Angelo

Niculescu a hotărât nefolosirea lui, ci antrenorii. Din echipa de antrenori ai lotului, mai făceau parte două somități: Ștefan Covaci și Emerich Vogl. Toți trei au decis să nu-l folosească pe Dobrin, care nu rezista la un tempo ridicat, pe o căldură de-a dreptul sufocantă. Îmi amintesc că Stadionul de la Guadalupe era jumătate în umbră. Tribuna oficială, barând calea razelor solare, aducea jumătate de teren în umbră. Ai noștri acționau mai mult pe partea aceea, mai umbroasă, unde era parcă mai răcoare cu câteva grade.

Desigur, nu numai echipa noastră a suferit de pe urma căldurii și a altitudinii. Acum, după 36 de ani, cred că acea echipă a fost una dintre cele mai bune echipe pe care le-a aliniat România la un Campionat Mondial de Fotbal.

- Ce stări trăiește un comentator în astfel de momente de tensiune a stadioanelor?

- Stările lui sunt greu de transpus în cuvinte. La început, sunt emoțiile. Pe urmă, satisfacțiile. Apoi, decepțiile, în funcție de cum evoluează rezultatul. Sper că am găsit de fiecare dată cuvintele potrivite pentru a-i face pe telespectatori să înțeleagă că efortul

depus de acești jucători în condițiile de altitudine și de căldură amintite a fost foarte mare și, cel puțin din punctul meu de vedere, au făcut tot ceea ce era posibil.

Englezii erau mai puternici decât noi. I s-a reproșat antrenorului Angelo Niculescu tactica aplicată, care apoi a căpătat un nume foarte des utilizat, *temporizare*. Aceasta înseamnă tactica de a păstra cât mai mult mingea, de a nu o da adversarului. Simplificând puțin, expresia-cheie ar fi: „Dacă adversarul nu are mingea, nu ne poate înscrie gol. Să păstrăm deci noi-cât mai mult mingea”. Era acel joc de pase prelungit care și-a dovedit, cred, eficacitatea. Chiar în cazul înfrângerii în fața englezilor cu 1-0, pentru că dacă am fi încercat să jucăm ca britanicii în forță, athletic, probabil că ne învingeau la un scor mult mai mare. Așa, le-am opus tehnicitatea noastră, istețimea și, hai să spunem, și șmecheria noastră de a păstra cât mai mult timp balonul, de a nu-l da puternicilor fotbalști englezi, conduși de un alt mare jucător, Bobby Charlton.

- Următorul campionat transmis și comentat?

- După 20 de ani am fost la un alt mare campionat de

Interviu cu Dan Petrescu și Ioșif Rotariu pe stadionul Steaua, în perioada de glorie a roș-albaștrilor

18 aprilie 1973, cu Ioan Chirilă, Radu Urziceanu și Fănuș Neagu, pe stadionul din Kiev, la antrenamentul dinaintea meciului de fotbal U.R.S.S.-România (0-0)

football, cel din Italia, 1990, când echipa noastră națională s-a calificat din nou. Sigur, era cu totul altceva. Eram după revoluția din decembrie, mulți jucători români aveau de-acum contracte în străinătate.

– În tot acest răstimp nu ați mai comentat de la Mondialele de fotbal?

– Nu. Pentru că în 1974, Campionatul din Germania nu s-a transmis decât sub forma unor înregistrări.

Am uitat de 1978... Aveți dreptate. Am fost atunci la Campionatul Mondial din Argentina. Echipa națională a României nu se calificase, pierzând cu un an mai înainte meciul cu Iugoslavia. Un meci care pentru mine are o amintire neplăcută. Atunci, pe Stadionul Steaua, de la București, Iugoslavia a învins România cu scorul de 6-4, un scor de meci de tenis. Îmi amintesc că trei goluri au fost înscrise de un jucător care se numea Sușici și care apoi s-a transferat în Franța, la echipa Paris Saint-Germaine.

În poarta echipei României era Dumitru Moraru. Misiunea comentatorului nu a fost deloc ușoară, pentru că este foarte greu să explici ascultătorului,

telespectatorului, cum este posibil ca pe terenul propriu să primești șase goluri.

Echipa României nu s-a calificat, așadar, pentru Argentina 1978. Am fost însă acolo. Am comentat cele mai importante meciuri, inclusiv finala Argentina-Olanda. Și acolo publicul a fost realmente extraordinar, comparabil cu cel din Mexic. Argentina avea o echipă redutabilă, care a câștigat campionatul în finala cu Olanda. A fost o finală cu prelungiri. Jucătorul numărul unu al argentinienilor era Mario Kempes, care a evoluat și la Pitești, mult mai târziu, într-un meci în care F.C. Argeș a învins echipa de club la care juca acesta.

Toate meciurile din Argentina erau urmate de adevărate serbări populare. Ceea ce se întâmplă acum la noi în Piața Universității, după unele meciuri cu miză mare, este palid față de ceea ce am văzut pe străzile din Buenos Aires, mai ales după victoriile Argentinei. Atunci comentatorul Televiziunii argentinene, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, a lansat celebrul *Gooooooooo!*, pe care mai târziu l-am preluat și eu și l-a dus la „perfecțiune” colegul nostru din Radio, Ilie Dobre.

Pentru că echipa României nu a participat, am avut răgazul să-i privesc și să-i ascult pe comentatorii străini din apropierea mea. M-au fascinat comentatorii brazilieni, care erau în număr de trei. Doi comentau meciurile, iar un al treilea, care stătea la mijloc, era responsabil cu reclamele. În momentul în care jocul se întrerupea, mingea ieșea afară sau un jucător era asistat medical, intervenea acest responsabil cu reclamele care pur și simplu le cânta. Îmi amintesc că atunci când recomandă o marcă de cafea braziliană, îți venea să te duci imediat la cel mai apropiat magazin și să cumperi cafeaua respectivă. Era un specialist în prezentarea reclamelor.

Brazilienii, argentinienii, mexicanii adoptau un tip de comentariu plin de entuziasm, cu mult patos. În schimb, comentatorii anglo-saxoni, englezi, germani, olandezi erau mult mai rezervați, vorbeau mult mai puțin. Mai erau și latinii, italienii, francezii, spaniolii, care combinau cele două stiluri.

Și atunci mi-am dat seama că fiecare comentator trebuie să adopte un stil care se potrivește poporului său. Nu se poate ca pentru români să comentezi în stilul germanilor, adică foarte lapidar, cu rare momente de entuziasm. Comentariul cel mai potrivit pentru români este cel de tip latin. Nu atât de exuberant ca al latino-americanilor. Eu am folosit stilul latin în comentariile mele și cred că a plăcut ascultătorilor.

– Există subiectivitate și obiectivitate în comentariul sportiv, pe lângă temperament?

Ar fi o minciună să spun că în comentariul de fotbal sau la oricare disciplină sportivă nu există un anume subiectivism al reporterului, al comentatorului. Pentru că fiecare om are

o anume preferință. Când joacă Italia cu Franța, unii țin cu italienii, alții cu francezii. Eu m-am străduit să fiu cât se poate de obiectiv, fără să las să se simtă vreun fel de simpatii.

Nici în meciurile din campionatul intern, mulți dintre cei care ascultau comentariile mele nu și-au dat seama de sentimentele mele. Eu am făcut sport de performanță, călărie, la Steaua, înainte de a deveni comentator sportiv. În mod firesc, aveam în suflet o apropiere, o dragoste față de culorile acestui club, indiferent că erau meciuri de fotbal, handbal, hochei, volei sau orice alt sport. Ascultătorii nu simțeau aceasta. Se pare că am găsit echilibrul necesar. Am întâlnit oameni care habar n-aveau că eu făcusem sport la Steaua.

Îmi amintesc chiar că după un meci Steaua-Steagul Roșu Brașov, unul dintre șefii mei de la Clubul Steaua m-a pedepsit. Afirmașem că la o fază Jenei, care juca atunci la Steaua, l-a ținut în careu pe Goran, care era atacantul central al echipei brașovene și arbitrul ar fi trebuit să acorde lovitură de la 11 metri în favoarea brașovenilor. Șeful meu a fost foarte supărat și mi-a dat o pedeapsă pe linie militară, pentru că mi-am permis să fac o astfel de apreciere.

Sunt însă lucruri care trec, important este să fii cu conștiința împăcată că ai făcut o treabă cât se poate de obiectivă. Repet, cât se poate de obiectiv și să nu ai ce să-ți reproșezi!

– Următorul Campionat a fost cel din Italia?

– În 1990, Italia. Atmosfera era cu totul alta. Jucătorii români erau cu gândul la contractele care li se oferiseră de la diferite cluburi din străinătate. Atunci s-a materializat ideea pentru care am pledat cu șapte ani mai înainte și pentru care am fost exclus din Televiziunea Română. Atunci, în 1983, în cadrul unei transmi-

siuni în direct, am susținut că fotbalistilor români care aveau propuneri de contracte peste hotare ar trebui să li se dea voie să plece, pentru că ar fi în avantajul lor, al cluburilor la care activau, al Federației Române de Fotbal și al sportului român, în general.

Primul ministru din vremea aceea, să-i fie țărâna ușoară, Constantin Dăscălescu, a considerat că am îndemnat tinerii români să plece din țară. A informat persoana de la așa-numitul „Cabinet doi”, Elena Ceaușescu, și s-a dat imediat dispoziție să fiu scos din Televiziunea Română.

Eu nu îndemnasem de tinerii noștri să plece din țară. Nici pe toți sportivii, nici pe toți fotbalistii. Am scos în evidență doar faptul că unii dintre ei, care jucaseră meciuri în echipa națională, ar merita să li se aprobe asemenea contracte la echipele de mare valoare care-i solicitau: Fiorentina, Bordeaux etc. Cu ani în urmă, Dobrin fusese solicitat de Real Madrid.

Pentru că am pomenit a doua oară numele lui Dobrin, să mă pronunț și asupra mei întrebări care mi se pune cu stăruință: „Care a fost cel mai

mare fotbalist român al tuturor timpurilor?”

– Nu mă gândisem să vă întreb așa ceva.

– În primul rând, nu sunt de acord cu expresia aceasta „din toate timpurile”. Fotbaliștii despre care voi vorbi au făcut parte din generații diferite și în perioadele în care ei au strălucit fotbalul avea anumite caracteristici.

Părerea mea este că cei mai buni fotbalisti au fost Dobrin, Balaci și Hagi. Fiecare dintre ei însă a jucat într-o anume perioadă, când fotbalul nu era același. Pe vremea lui Dobrin jocul era mai lent, când juca Balaci s-a „iuțit”, iar în perioada lui Hagi fotbalul a devenit confruntare fizică puternică și viteză de joc sporită.

Așa cum Pelé și Maradona nu pot fi comparați, pentru că au evoluat în perioade istorice ale fotbalului distincte, tot așa nici în România nu putem face o departajare spre a ne pronunța categoric. Dar să închinăm lunga paranteză.

(Va urma)

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

29 aprilie 1972, la Budapesta, în fața hotelului de pe insula Margareta, înaintea meciului Ungaria-România (1-1). De la stânga la dreapta: Ion Voica, Mircea Angelescu, Ion Sîclovian, Teodor Mazilu, persoană neidentificată, Cornel Dinu, Bujor Hălmăgeanu, Eftimie Ionescu, persoană neidentificată, Andrei Tudose, zis „François”, Ioan Chirilă, Cristian Topescu, Alexandru Neagu, Augustin-Coco Deleanu, zis „Gogoloi”, și Necula Răducanu-Rică, zis „Tamango”

Franklin Delano Roosevelt

În ianuarie 1937, semnând legea prin care se instituia embargoul împotriva vânzărilor de arme către părțile implicate în Războiul civil spaniol (Magazin istoric, nr. 9/1997), președintele Statelor Unite, Franklin Delano Roosevelt, a cerut tuturor americanilor să respecte hotărârea Congresului. În anul următor însă, tot el a fost implicat în... trimiterea către republicani a unui transport important de avioane militare.

Operațiunea părea a avea puține șanse de reușită, atâta timp cât Departamentul de Stat se împotriva, ambasadorul american la Paris era sceptic, iar granița franco-spaniolă închișă. Povestea nu a fost niciodată spusă în întregime, iar în lipsa oricărui document purtând semnătura lui Roosevelt, care să-i ateste implicarea, istoricilor nu le-a mai rămas decât să emită ipoteze de lucru.

Un avion italian Savoia Marchetti SM. 81 pe cerul Spaniei...

... și efectele bombardamentelor aeriene asupra unui oraș

NECUNOSCUTE ALE RĂZBOIULUI CIVIL SPANIOL

ALEXANDRU V. ȘTEFĂNESCU

După începerea Războiului civil spaniol (iulie 1936), la inițiativa Franței și a Marii Britanii, 27 de state au semnat un tratat vizând neimplicarea în conflict, prin care se interzicea și vânzarea de arme și materiale militare către beligeranți. Însă embargoul a favorizat decisiv tabăra naționaliștilor lui Franco, deoarece Germania și Italia, deși semnaseră tratatul de neimplicare, au început

imediat să trimită oameni și armament modern insurgenților. La rândul ei, Rusia sovietică a venit, e adevărat, cu un ajutor mai puțin consistent, destinat guvernului legal.

Statele Unite nu se aflau printre țările semnatare. Conform politicii lor izolaționiste, ce le caracterizase politica externă în perioada interbelică, dar având și problemele refacerii economice după marea criză economică, președintele

Roosevelt a declarat un embargo paralel cu cel al europenilor. El a devenit lege în ianuarie 1937. Era, de fapt, o reacție a societății americane la evenimentele de pe bătrânul continent, odată cu ascensiunea nazismului. O implicare într-un posibil război european, foarte asemănătoare celei din 1917, devenise indezirabilă pentru majoritatea cetățenilor americani. Ca urmare, Congresul a adoptat,

Roman Karmen, Ernest Hemingway și Joris Ivens, în Spania anului 1936

în august 1935, cu o majoritate rar întâlnită, Legea de neutralitate. În textul ei se preciza clar că, în cazul unui război între două sau mai multe țări străine, era interzis exportul de armament și materiale strategice către beligeranți.

La 1 ianuarie 1937, Roosevelt a impus votarea și a unui amendament la respectiva lege, aplicarea ei fiind extinsă și asupra războaielor civile. Transportul de arme cu destinația Spania se pedepsea cu amendă de 10.000 de dolari sau chiar cu cinci ani de închisoare.

Roosevelt se implică personal...

Cu toate acestea, în vara anului 1938, în ajunul ofensivei republicane, pe râul Ebro, cunoscutul scriitor Ernest Hemingway le împărtășea supraviețuitorilor brigăzii de voluntari americani „Abraham Lincoln” o veste interesantă: președintele Roosevelt promisesse trimiterea, via Franța, a 200 de avioane pentru Spania. Detaliile nu erau exacte, dar zvonul nu era total nefondat...

La 23 februarie 1938, ambasadorul guvernului legalist spaniol, Fernando de los Rios, îl vizitase pe ad-

junctul secretarului de stat, Sumner Welles, cerându-i o audiență urgentă la președinte. Odată primit, el și-a exprimat îngrijorarea provocată de hotărârea, afirmată public, a cancelarului Hitler de a asigura victoria naționalistilor și de aportul decisiv al aviației germane la succesele acestora. Discuția a fost relatată de ambasadorul spaniol omologului sovietic, ideile principale putând fi

Pe o stradă din Madrid

cunoscute odată cu deschiderea arhivelor de la Moscova. În acele condiții, Rios s-a plâns de efectele embargoului. Înțelegător, Roosevelt i-a spus că nu-l poate ridica, dar se poate ocupa personal ca transporturile de arme către Franța să nu fie stânjenite și, chiar mai mult, destinația finală a mărfii să nu fie cunoscută.

Aceeași sursă afirma că președintele american a discutat și cu ambasadorul Mexicului, anunțându-l și pe acesta că are de gând să trimită un transport de arme via Franța, prin intermediul

oricărei companii, fără verificare, și un altul, via Mexic. Principalul obstacol îl constituia Departamentul de Stat, care blocase deja mai multe livrări de arme către Franța, tocmai datorită temerii că vor ajunge în Spania. În plus, o hotărâre a înaltului for mai preciza că toate țările care primeau armament american erau obligate să dea asigurări că armamentul respectiv va rămâne pe teritoriul lor cel puțin doi ani.

Mai mult, instituția își trimisese informatori proprii în toate companiile producătoare de armament. Hărțile lui Joseph Green, șeful serviciului de control asupra armelor și munițiilor, o demonstrează cu prisosință. În 1938, Green fusese informat de Joseph Hartson, de la Glenn Martin Company, că un agent al republicanilor spanioli îi propusese să cumpere avioane de bombardament, ce urma a fi exportate către Franța, printr-o companie franceză. Apoi, la 8 iunie, maiorul Victor Bertandias, de la Douglas Aircraft Company, i-a adus la cunoștință că un om

Comuniști germani voluntari în Spania

Franco primind defilarea trupelor

de afaceri necunoscut a dorit să achiziționeze pentru Franța, Suedia și Grecia avioane DC-2 și DC-3. Câteva zile mai târziu, la 13 iunie, Green își nota în agendă existența unui mare plan, bine pus la punct, ce viza tocmai achiziționarea de avioane militare pentru Spania. În aceeași zi, ambasadorul spaniol la Paris îi solicită ministrului de Externe francez, George Bonnet, deschiderea graniței franco-spaniole, pentru a permite trecerea unui mare transport de avioane americane.

...și la fel de personal se retrage

Opt luni mai târziu, William C. Bullitt, ambasadorul Statelor Unite la Paris, a primit și el vizita omologului spaniol. Dar planul l-a luat complet prin surprindere. Astfel că a trimis urgent o telegramă președintelui Roosevelt: „ambasadorul Spaniei a afirmat că dumneavoastră personal ați aprobat vânzarea acestor avioane către guvernul spaniol”. Apoi, a cerut instrucțiuni și de la Departamentul de Stat, fără a mai menționa posibila implicare a președintelui.

Înainte de a obține un răspuns, Bullitt a primit o

vizită extrem de interesantă: a cumnatului președintelui american, Gracie Hall Roosevelt. Acesta fusese pilot în timpul Marelui Război și era o figură cunoscută în aviația franceză. În plus, se știa despre numeroasele sale contacte cu republicanii spanioli și despre implicarea în traficul cu arme, încă din primul an al Războiului civil. Astfel, doar în perioada martie-aprilie 1938, el participase la mai mult de 30 de transporturi de arme și materiale strategice americane către republicani, via Franța.

Vizita i-a fost anunțată ambasadorului chiar de către soția președintelui, Eleanor Roosevelt, însoțită de rugămintea ei de a face tot ce îi stătea în putință pentru a-i ajuta fratele.

Cu toate acestea, Bullitt a rămas la fel de sceptic. Ferm pe poziții, i-a reamintit lui Gracie Hall nu numai că încălca legea, dar și că granița franco-spaniolă era închisă, iar acțiunile sale puteau periclita încercările anglo-franceze de mediere a conflictului. Până la urmă, a afirmat el, Ambasada americană nu știa nimic despre acel plan. Conversația i-a fost imediat relatată și președintelui, ambasadorul precizând: Hall „a spus că a discutat această tranzacție cu dumneavoastră și că are deplina dumneavoastră aprobare”.

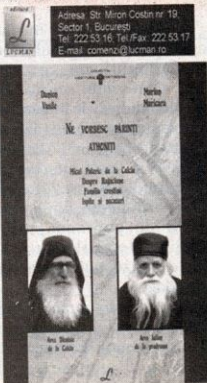
Răspunsul din partea Departamentului de Stat a sosit după plecarea lui Hall: „Departamentul de Stat are cunoștință de acest transport pus la cale de anumite persoane” și-a „decis definitiv refuzarea exportului”.

Gracie Hall și fiul său, Daniel, au reușit să ajungă în Spania. La 23 iulie, îngrijorat, i-a telefonat președintelui. Cum acesta se afla la bordul crucișătorului USS Houston, i-a fost lăsat un mesaj păstrat până în prezent în arhiva lui

Roosevelt: „Imposibil să continui conform programului”. Mai departe, cerea noi instrucțiuni. Preocupat însă de criza sudetă, președintele american a abandonat definitiv proiectul.

Dintr-o scrisoare a lui Joseph Green, din martie 1944, putem afla și epilogul operațiunii. În ziua de 13 octombrie 1938, Gracie Hall Roosevelt s-a prezentat la Departamentul de Stat, în calitate de emisar al Casei Albe, și a discutat cu Green despre exportul a 22 de avioane către Franța. Green a chemat Casa Albă și i s-a răspuns că președintele „nu dorește un tratament excepțional pentru domnul Hall Roosevelt”. Restul discuției nu mai este amintit în scrisoare.

Chiar și după aceste evenimente, relațiile președintelui cu Gracie Hall au rămas bune. Ba mai mult, la două zile după vizita la Departamentul de Stat, Casa Albă i-a încredințat o nouă misiune: să procure ultimele modele de aparate germane și italiene, capturate în Spania. Un transport special le ridica de la Marsilia, în decembrie 1938. Astfel că, ironia sorții, până la urmă, republicanii spanioli au fost cei care au trimis avioane Americii... ■

GLOBALIZAREA, BINEFACERE SAU BLESTEM?

Opinii

îndreptate spre realizarea unor profituri cât mai mari pe spina celor săraci și slabi, ne fac să tresărim uimiți de rezultatele deosebit de dăunătoare pentru economiile naționale, dar și pentru fiecare cetățean în parte.

În plus, anonimatul sub care se desfășoară aceste acțiuni bursiere de speculă și centralizare a capitalului trebuie să ne dea de gândit. Practic, nici nu știi cine te stoarce la maximum, pentru a te azyărli după aceea în șomaj, sărăcie și disperare totală. Niște „fonduri” cu cele mai misterioase denumiri, cotate la bursă, dar fără altă identitate decât valoarea obligațiunilor emise de băncile corespondente, sunt noii investitori în mai toate sectoarele economiei. De multe ori, nici directorii fondurilor nu-și cunosc adevărații stăpâni.

Aceste „lăcuste”, cum le-a denumit fostul șef al Partidului Social-Democrat din Germania, Franz Müntefering, sunt extrem de periculoase pentru echilibrul social, atât la nivel național, cât și internațional. Ca să ne dăm seama de consecințele unor asemenea procese socio-economice arbitrare, trebuie să căutăm situații similare de-a lungul istoriei.

WILFRIED H. LANG (Germania)

După bătălia de la Waterloo, din 18 iunie 1815, în care Napoleon I a fost definitiv învins, Imperiul britanic rămânând atunci singura mare putere militară și economică din lume, o serie de bancheri și mari armatori și comercianți din Anglia, sub conducerea lui Alexander Baring, s-au gândit cum și-ar putea spori averile în mod vertiginos și cât mai profitabil. După ample cercetări și evaluări pe piața internă

în relație cu cea internațională, au găsit o soluție aparent liberală și logică, în realitate un instrument de exploatare crâncenă a celor loviți de soartă prin circumstanțele create de dezechilibrul de forțe pe plan mondial. Astfel, în anul 1820, Parlamentul britanic a hotărât adoptarea doctrinei economice a așa-zisului „comerț liber”.

Trebuie să vedem însă care era intenția reală a acestor măsuri foarte subtile, cu o

evoluție de perspectivă foarte bine calculată și perfect mușamalizată spre exterior. Cu peste o sută de ani în urmă fuseseră introduse în Marea Britanie așa-numitele „Corn Laws” (Legile cerealelor), legi menite să protejeze agricultura autohtonă față de importuri mai ieftine din alte țări. Acum însă, prin această presupusă „liberalizare”, se puteau importa cereale și alte mărfuri, la prețuri mult mai convenabile. Totodată, se puteau

De fapt, fenomenul

globalizării nu este nou. Doar forma sa agresivă

și ignorarea oricăror principii de umanitate și de drepturi sociale

pentru populație ne fac să remarcăm

noșivitatea evoluției sale actuale. Egoismul,

radicalismul, acțiunile financiare ale unora,

De

fapt,

fenomenul

globalizării nu este

nou. Doar forma sa agresivă

și ignorarea oricăror principii de

umanitate și de drepturi sociale

pentru populație ne fac să remarcăm

noșivitatea evoluției sale actuale. Egoismul,

radicalismul, acțiunile financiare ale unora,

și ignorarea oricăror principii de

umanitate și de drepturi sociale

pentru populație ne fac să remarcăm

noșivitatea evoluției sale actuale. Egoismul,

radicalismul, acțiunile financiare ale unora,

și ignorarea oricăror principii de

umanitate și de drepturi sociale

pentru populație ne fac să remarcăm

noșivitatea evoluției sale actuale. Egoismul,

radicalismul, acțiunile financiare ale unora,

și ignorarea oricăror principii de

umanitate și de drepturi sociale

pentru populație ne fac să remarcăm

noșivitatea evoluției sale actuale. Egoismul,

exercita presiuni, atât asupra altor state, în special a celor dependente de mijloacele de transport britanice, adică marina comercială, cât și asupra propriilor agricultori, puși astfel în competiție directă cu mărfurile din import. De aceea, țărani englezi și irlandezi, nemaiputând face față prețurilor de import, trebuia să-și părăsească țara, dacă nu voiau să moară de foame. O iarnă extrem de aspră în 1846 a dus chiar la victime, oameni înghițeați sau morți de foame în Irlanda. Marea majoritate au emigrat atunci în Statele Unite și în țările Commonwealth-ului britanic. În schimb, comerțianții continuau să vândă pe piața internă produsele ieftin importate, la aproape aceleași prețuri ca și înainte, cu foarte mici reduceri doar, ajungând astfel la niște profituri fabuloase. Pe când cei bogați se îmbogățeau mereu mai mult,

cei săraci deveneau din ce în ce mai săraci. Deci nu orice reformă aparent liberală și utilă este și în realitate folositoare pentru contribuabilul de rând.

Astăzi putem observa tendințe similare, desigur atenuate oarecum prin rețeaua socială din țările occidentale, dar totuși periculoase pentru economia europeană. Trebuie să ne îndreptăm atenția asupra unor măsuri de îngrădire a acestora. Evoluția din Germania ne poate servi ca exemplu. Cu toate că exporturile cresc de la an la an, ca și productivitatea pe plan intern, totuși somajul a sporit și a atins peste cinci milioane de oameni, având o tendință ascendentă. Datoriile statului au ajuns la o sumă fabuloasă, astfel încât plata dobânzilor mănâncă o mare parte din bugetul anual. Nici celelalte state europene nu stau

mult mai bine. Însăși Uniunea Europeană, evoluând pe drumul centralizării, sprijină, poate fără să vrea, tendința de globalizare în mod implicit.

Sigur că „globalizarea” are și unele aspecte pozitive, cum ar fi centralizarea cercetărilor pe plan tehnologic, raționalizarea fluxului de mărfuri, automatizarea producției și invențiile în cele mai diferite domenii industriale, agrare sau medicale. Descoperirile în sectorul biologiei și al diverselor ramuri farmaceutice sunt, la fel, incontestabile.

Putem spune totuși că prin această „globalizare” s-a schimbat relația dintre trup și suflet. Ni se impune indirect o altă identitate, atât pe plan moral-individual, cât și pe plan național-patriotic. Recentele evenimente din Franța ilustrează această situație în mod tragic. Fundamenta-

lismul religios sau pseudo-religios crește pe măsura discrepanței stării materiale dintre diferitele pături sociale. Naționalismul capătă tendințe din ce în ce mai radicale. Perfidia sistemului constă în totala lipsă de transparență. Dacă Don Quijote se mai lupta cu morile de vânt, noi ne vom lupta doar cu vântul! Cu toții știm că vom pierde ceva, dar nu știm ce așume! ■

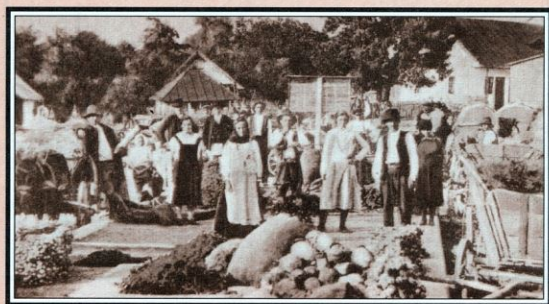

Imagine surprinsă la Kalimpong, oraș din nordul Bengalului, India, la 31 decembrie 2004. Scena pe care se derulează manifestările tradiționale de Anul Nou este decorată cu un poster cu chipuri de tineri îmbrăcați în straie moderne și cu reclame occidentale

ALBUM ISTORIC

Venirea unui Hohenzollern la conducerea României, Carol I, promulgarea Constituției din 1866, având ca sursă principală de inspirație Constituția Belgiei din 1831, și obținerea independenței în 1878 au favorizat modernizarea țării prin industrializare și urbanizare, bazate pe tradiția României de țară agricolă și pe menținerea valorilor culturale specifice.

Iată câteva imagini din România lui Carol I, aparținând colecției domnului Mihail Cezar Săvulescu.

Slănic-Prahova: sosirea zarzavatului în piață

Brăila, statuia împăratului Traian

Constanța, vedere din port

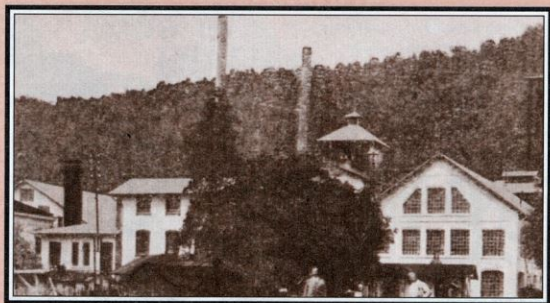
Granița la Predeal

Iași, Piața Unirii

București, Piața Victoriei

Vedere din Câmpulung

București, chermeză în grădina Cișmigiu

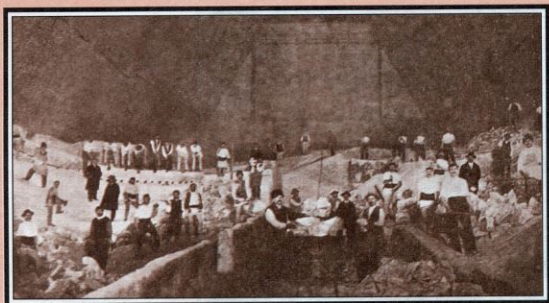

De 10 Mai (1904)

Vad pe râul Cricov

Fotografie realizată în interiorul salinei Slănic-Prahova

În luna octombrie a anului trecut profesorul Dennis Deletant, de la The School of Slavonic and East European Studies University College London a ținut această conferință la British Library. Domnia sa ne-a încredințat textul pentru a fi publicat în Magazin istoric.

Studiile românești în Marea Britanie nu au o tradiție prea îndelungată. Prima dovadă a interesului britanicilor pentru literatura română a fost o traducere a unui poem românesc, totodată și prima abordare savantă a limbii române. A fost făcută de un englez – probabil un scoțian –, M.A. Bruce-Whyte, în lucrarea *Histoire des langues romanes et de leur littérature* (Istoria limbilor romanice și a literaturii lor), publicată la Paris, în 1841. Cartea a fost tradusă în franceză și publicată în Franța pentru că autorul locuia acolo, iar subiectul, potrivit lui Bruce-Whyte, îi interesa pe francezi mai mult decât pe englezi. În capitolul *Analyse de la langue valaque* (Analiza limbii valahe), Bruce-Whyte reproduce un poem românesc (cu o traducere în versuri în engleză și o versiune în proză în franceză), despre care spune că l-a rostit un oier. De fapt, era un poem scris în secolul XVIII de Ienăchiță Văcărescu și intitulat *Amărâtă turturea*.

STUDIILE ROMÂNEȘTI ÎN MAREA BRITANIE

DENNIS DELETANT

Războiul Crimeii a stimulat interesul public în Marea Britanie pentru popoarele din sud-estul Europei și pentru cultura lor. Relatări ale călătoriilor făcute în zonă au fost de îndată tipărite. Atunci s-a acordat

interes literaturii române prin antologiile alcătuite de E.C. Grenville Murray și Henry Stanley, ambele publicate în 1854. Grenville Murray era fiul nelegitim al celui de al doilea duce de Buckingham și Chandos și a împletit cariera

diplomatică cu cea de jurnalist independent. El descrie în antologia *Doine sau cântece și legende naționale din România* cum în vara anului 1853 se afla în convalescență pe insula Prinkipo și și-a petrecut vremea traducând

balade populare românești. Antologia conține versiunea în proză a 33 poeme, dintre care 18 provin din culegerea de poezie populară realizată de Vasile Alecsandri și publicată în 1852 și 1853 la Paris. Culegerea are o anexă cu șase arii „naționale” din România, aranjate pentru pian.

Mult mai ambițioasă a fost *Rouman Anthology* (Antologia românească), realizată de Henry Stanley, care conținea textul românesc a 45 poeme, dintre care 16 aveau și o versiune în engleză. Opt dintre poemele românești sunt balade populare din colecția lui Alecsandri; restul includ 17 poeme originale de Alecsandri, 9 de Dimitrie Bolintineanu și 4 de Grigore Alexandrescu. Cartea, cu un tipar elegant, cu vinete și chenare ornamentale bazate pe decorația manuscriselor bizantine, era, potrivit cuvintelor tatălui lui Stanley, „prea costisitoare și prea puțin adaptată gustului general de aici pentru a se bucura de trecere”.

Războiul ruso-otoman (1877-1878) și urmarea sa, proclamarea Regatului României în 1881, au atras din nou atenția asupra acestei țări și a sud-estului Europei. În 1881, doamna E.B. Mawer, soția unui medic englez stabilit de multă vreme la București, a publicat o cărțuie, *Romanian Fairy Tales and Legends* (Basmе și legende românești). Un anume H.A. Jackson, care mersese în portul Galați în 1848 pentru a munci ca funcționar și a rămas acolo

mai mulți ani, a început o serie de conferințe despre istoria și literatura română. Prima dintre acestea, tipărită pe cont propriu la Lower Norwood, se găsește la British Library. Aceste inițiative particulare aveau să fie, curând, dublate la nivel oficial. Ion Ghica, primul ambasador român la Curtea Majestății Sale britanice, care îi ajutase pe Murray și Stanley să-și alcătuiască antologiile, era nerăbdător să sporească numărul de cărți românești de la British Library, așa cum arată registru de donații. Ghica era în legătură și cu R. Torcianu, autorul primei gramatici publicate în limba engleză în 1887, cu titlul *The Roumanian Language* (Limba română).

I bază formală, instituțională pentru studiile românești, s-a pus prima oară în timpul Primului Război Mondial. În anul 1915, The School of Slavonic and East European Studies (SSEES) a fost înființată în cadrul lui Kings College, la

Marcu Beza

inițiativa lui Tomáš Garrigue Masaryk și Robert Seton-Watson, cu sprijinul guvernului britanic. Masaryk, cel care avea să devină apoi președintele Cehoslovaciei, a inaugurat Școala la 19 octombrie 1915, cu o conferință publică despre *Problema națiunilor mici în cadrul crizei europene*. Primul ministru, Herbert Asquith, era conștient că înfrângerea Germaniei și a Austro-Ungariei putea permite „națiunilor mici” să își realizeze visul de independență sau, în cazul României, să își desăvârșească teritoriul. Se iveau astfel noi oportunități pentru comerț, ceea ce presupunea nevoia unor experți dacă Marea Britanie dorea să își promoveze interesele politice și economice. Românii erau una dintre națiunile care prezentau interes.

Un profesor de limba română apare pentru prima oară în Calendarul de la SSEES în 1919-1920. Era Marcu Beza, membru al Legației române. În 1926-1927 el împarte cu Henry Wickham Steed, ziarist britanic (a fost redactor șef la *The Times*) care cunoștea bine România, catedra, cu titlul de „conferențiar de română”. După 1929-1930, româna dispărea. Orele de română nu mai figurau în orar; o notă specifică faptul că se puteau organiza cursuri la cerere.

Marcu Beza a desfășurat o bogată activitate. În 1918 a scris o *Rumanian Grammar* (Gramatică română), publicată la Londra de Banca Română. Doi ani mai târziu, a tipărit

Papers on the Rumanian People and Literature (Materiale despre români și literatură lor), între care se aflau și trei conferințe ținute la Kings College. Atunci când SSEES a devenit independentă față de Kings College, în 1932, Marcu Beza aflat în acel moment la Ierusalim, unde era consul general s-a numărat printre membrii corespondenți.

A urmat, vreme de un deceniu, un hiatus în ceea ce privește studiile românești la

această școală. În 1941 numele lui Victor Cornea, ca lector de română la SSEES, este menționat în *Informațiile generale pentru studenți*, dar se pare că activitatea lui a fost de scurtă durată.

Atunci când, în 1942, la SSEES au început cursurile de limbi din Europa Centrală și de Răsărit pentru personalul aflat sub arme, Grigore Nandriș a fost cel care a predat limba română. El a publicat în 1945 lucrarea

Colloquial Romanian (Româna colocvială), bazată pe cursurile ținute; ea a rămas, pentru mai bine de trei decade, manualul de bază în limba engleză. În 1947 s-a întemeiat o catedră de Filologie slavă comparată la Universitatea din Londra și Nandriș a fost ales primul titular. În 1948 s-a creat un Lectorat de limbă și literatură română, în aprilie fiind numit titular Eric Tappe.

Nandriș a continuat să se preocupe de dezvoltarea

Eric Tappe s-a născut la Londra, la 8 iulie 1910. Era fiul unui bancher de origine germană. În 1928, a câștigat o bursă pentru studii clasice la Oriel College, Oxford. După absolvire, în 1932 a fost numit profesor de studii clasice la Brighton College. Peste patru ani s-a mutat într-un post similar la King Edward VII School, în Sheffield. În octombrie 1940 a fost înrolat în cadrul Corpului Regal de Transmisiuni. A servit în Divizia 59 din Irlanda de Nord, înainte de a fi trimis la Oxford, în aprilie 1942, pentru a organiza Unitatea de Transmisiuni a Corpului de pregătire superioară a Universității. După doi ani de lucru în domeniul transmisiunilor la Oxford, în vreme de război, s-a gândit să caute o slujbă mai aventuroasă și în martie 1944 a răspuns unui apel pentru voluntari care doreau să învețe românește. Decizia va avea implicații profunde pentru cariera lui academică de după război. În vreme ce urma cursurile lui Nandriș la SSEES, a primit ordin să treacă și printr-un curs de parașutism, pentru o lansare în România, unde trebuia să stabilească legătura cu rezistența anti-germană. Schimbarea produsă de lovitură regelui Mihai la 23 august 1944 a făcut ca el să ajungă cu avionul la București, de la Bari. Aici a fost repartizat Misiunii militare britanice, venită în toamnă, ca parte componentă a Comisiei Aliate de

Control. Tappe a fost utilizat în câteva rânduri ca interpret al șefului Misiunii, vicemareșalul aerului Donald Stevenson. Perioada petrecută în România, din octombrie 1944 până în februarie 1946, a fost cea mai plină de evenimente din viața lui Eric Tappe.

Ori de câte ori a putut, și-a folosit poziția pentru a-și proteja prietenii români. De exemplu, planta fanioane britanice pe mașinile lor pentru a-i împiedica pe sovietici să le rechiziționeze. Într-o noapte, pe când era ofițer de serviciu la Misiune

ne a trebuit să se opună sovieticilor, care veniseră să îl răpească pe generalul Nicolae Rădescu. A fost obligat să tragă câteva focuri în aer.

A revenit în Marea Britanie în 1946 și a fost demobilizat. Și-a reluat activitatea la King Edward VII School, până la numirea sa la Lectoratul de limba română, în 1948.

Eric Tappe nu și-a uitat niciodată prietenii lăsați în România, păstrând legături discrete cu ei. A putut reveni în România abia în 1964, fiind însă supravegheat la vedere.

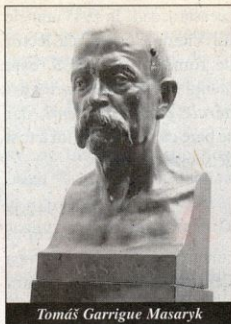
În 1962 i s-a transmis că o fostă angajată a Misiunii militare britanice din București, Maria Goleșcu, care fusese arestată în 1949, putea fi eliberată contra sumei de 4.200 dolari S.U.A. Tappe s-a ocupat de strângerea banilor, reușind, chiar și fără sprijinul guvernului britanic, să-i adune. Maria Goleșcu a fost eliberată și a putut veni în Marea Britanie, împreună cu mama ei.

studiilor române la SSEES. El și Tappe au avut inițiativa, cu sprijinul dr. George Bolsover, director la SSEES, să obțină un grant special de la University Grants Committee (Comitetul de granturi al Universității) în 1952 pentru a achiziționa colecția Gaster de cărți tipărite românești aproximativ 3.500 volume pentru biblioteca școlii. Achiziția a îmbogățit substanțial secțiunea română.

A doua realizare a acestui tandem a constituit-o înstituirea unei diplome sau licențe în limba și literatura română. Începând cu anul 1946, româna era un subiect în cadrul examenului pentru obținerea unei diplome generale, dar Nandriș și-a dorit să devină o temă pentru o diplomă sau licență. Ceea ce s-a realizat în 1955. Abia peste patru ani s-au înscris primii studenți la curs – erau doar doi –, unul dintre ei, Ronald Whitworth, devenind secretarul Școlii.

Între 1959 și 1964, româna era doar un curs facultativ, urmat mai ales de studenții care vroiau o diplomă în italiană la University College of London (UCL). Unul dintre aceștia, Michael Impey, a devenit profesor de limba italiană la Universitatea din Kentucky și a fost un promotor neobosit al studiilor românești în Statele Unite.

Din 1964 a început seria de studenți care au obținut o diplomă în limba română, continuată neîntrerupt până

Tomáš Garrigue Masaryk

astăzi. În acel an am început și eu studiile, absolvind în 1968, sub conducerea lui Eric Tappe și a profesorului R.C. Johnston, titularul catedrei de lingvistică franceză și romanică de la Westfield College, din Londra. În anul următor, după o bursă post-universitară oferită de British Council, la București, am fost numit lector stagiar de limbă și literatură română la SSEES. Interesul profesorului Johnston pentru română l-a condus să propună o diplomă dublă de franceză și română, curs care să se predea, în comun, la Westfield și SSEES. Primii absolvenți au terminat în 1972. O diplomă dublă de italiană și română, cursurile predându-se la UCL și SSEES, s-a creat la scurtă vreme după aceea. Ambele cursuri au trecut la UCL odată cu fuziunea cu SSEES, în 1999.

Tot din 1964 datează și avântul luat de învățarea limbii române în Marea Britanie. În cadrul

Programului de schimburi culturale româno-britanice, autoritățile române au trimis un lector de limbă română. Având baza la SSEES, el petrecea o după-amiază pe săptămână la Westfield College, respectiv la Cambridge. În același timp, autoritățile române au acordat un sprijin generos acestor trei centre, asigurându-le cărți și periodice de specialitate: dicționare, literatură română în original și în traducere și studii de istorie. Doar SSEES a primit, potrivit calculelor mele sumare, peste 4.000 volume în perioada 1964-1990. Lectorii români s-au dedicat cu mult suflet activității lor.

Printr-o tristă ironie a sorții, după colapsul regimului comunist în România, nu s-a mai trimis, după 1996, un lector în cadrul Acordului cultural româno-britanic, iar în 2004 Foreign and Commonwealth Office a decis fără o viziune de perspectivă, în opinia mea să reducă sprijinul atât de important pe care l-a acordat unor tineri cercetători din Europa Centrală – inclusiv din România –, punând capăt programului Chevening Teacher-Fellowships, din cadrul SSEES. O dovadă grăitoare a succesului acestui program este domnul Mihai Răzvan Ungureanu, în prezent ministru de Externe, care a fost Chevening Teacher-Fellow la SSEES în anul academic 1996-1997.

SSEES a fost centrul studiilor românești în Marea Britanie încă de la început și de aceea am insistat asupra ei. Încă este, ca parte a UCL, singura instituție universitară britanică unde se poate obține o diplomă în limba și literatura română, un masterat și un doctorat în acest domeniu. Dar ar fi nedrept din partea mea să nu menționez cursurile și cercetările privind limba română desfășurate de profesorul Glanville Price la Universitatea Aberystwyth vreme de peste patru decenii, de profesorul Paul Russell-Gebbett la Queens University, Belfast, și de către profesorul Martin Maiden, mai întâi la Cambridge și acum la Oxford. Un predecesor al profesorului Maiden la Oxford, Frank Barnett, a predat limba română mai bine de 20 ani, în deceniile 7 și 8, la Trinity College. În aceeași perioadă, profesorul Dennis Green, la Cambridge,

a încurajat prezența lectorului venit din România, care călătorea regulat de la Londra în fiecare miercuri după-amiază. Până la recenta sa retragere, James Mullen predă, cu mult succes, româna ca un curs facultativ la Universitatea din Birmingham. Tom Gallagher, care predă un curs de studii privind

pacea (Peace Studies) la Bradford University, este un observator atent al scenei politice românești contemporane și a publicat în 2004 o lucrare importantă, *Theft of a Nation. Romania since Communism* (Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace). Alex Drace Francis, care a absolvit un curs postuniversitar la SSEES și a fost numit de curând într-un post la Facultatea de Istorie de la Universitatea din Liverpool, așteaptă să își publice teza despre dezvoltarea conștiinței naționale la români la începutul secolului XIX.

Noi perspective s-au deschis pentru studiile românești prin fuziunea realizată în 1999 între SSEES și University College London. Plasate pentru prima oară într-un colegiu cu mai multe facultăți din Londra, limba,

literatura și istoria română au devenit accesibile unui mare număr de studenți. O altă premieră va avea loc la 19 octombrie, adică peste câteva zile: SSEES va celebra a 90-a aniversare cu inaugurarea unei noi clădiri pe Taviton Street, lângă inima campusului lui UCL și la numai câteva sute de metri de British Library. Pentru prima oară în istoria sa, toate secțiile lui SSEES se vor afla sub același acoperiș. Fericita apropiere a SSEES și a bibliotecii sale de British Library oferă studenților acces la cea mai bogată colecție de cărți, manuscrise și materiale ajutătoare privind România în Regatul Unit. Toate acestea stimulează studiile românești la SSEES, de la învățarea limbii la cultivarea analizei literare și evaluarea critică a trecutului și a prezentului. Scopul studiilor românești este să permită înțelegerea a ceea ce îi face pe români să fie ceea ce sunt, să

verifice ceea ce se spune despre ei și să anticipeze perspectivele lor. O analiză critică a literaturii și istoriei lor este fundamentală. Aceste gânduri au dirijat învățarea și cercetările secției române din SSEES, inclusiv ale colegilor mele dr. Rebecca Hayner și Ramona Gonczol-Davies. ■

Noua clădire a The School of Slavonic and East European Studies

REȚEAUA NAȚIONALĂ A MUZEELOR DIN ROMÂNIA

Motivați de prioritățile culturale ale Uniunii Europene și de necesitatea includerii operatorilor culturali români în sistemul de rețele culturale transnaționale, Muzeul Național al Literaturii Române din București anunță înființarea *primei rețele naționale a muzeelor din România*.

Rețeaua a obținut, în acest sens, acordul de afiliere la *Networking the European Museum Organisations* (NEMO), în urma întâlnirii dintre reprezentanții conducerii NEMO cu domnul Dragoș Neamu, promotorul NEMO în România, care a avut loc la Manchester, Marea Britanie, la data de 26 noiembrie 2005.

România era singura dintre țările membre sau candidate la Uniunea Europeană care nu dispunea de un organism cu reprezentativitate națională pentru sectorul muzeal.

Rețeaua susține interesele muzeelor din România și identifică metodele de dezvoltare pe termen mediu și lung ale acestora, conform cu patru teme majore de activitate: patrimoniul cultural, turismul cultural, dezvoltarea resurselor umane din sector și politica activă de lobby.

Această rețea urmărește și o reprezentativitate în toate cele opt regiuni de dezvoltare

ale României, pentru activarea rețelei ca partener valid în consorțiile regionale ce se vor crea în vederea accesării Fondurilor Structurale, cu incidență asupra patrimoniului, turismului și al regenerării urbane. Rețeaua se bucură de sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor din România.

La data de 3 martie 2006, în sala festivă a Palatului Administrativ din Arad, a avut loc a doua sesiune de informare și consultare privind strategia rețelei naționale a muzeelor din România, organizată de Muzeul Național al Literaturii Române din București și Complexul Muzeal Arad.

Au participat directori sau reprezentanți autorizați a 23 de muzee din regiunile de dezvoltare 5, 6 și 7 (Nord-Est, Vest și Centru). Acestea se vor alătura celor 10 muzee din regiunile de dezvoltare Sud și Sud-Est, care și-au arătat deja interesul pentru a deveni membri ai viitoarei rețele, în urma primei sesiuni organizate la Ploiești, împreună cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, în luna noiembrie 2005. ■

Plagiatul, ca mod de existență

În nr. 51, martie 2006, al revistei *Historia*, la paginile 40-47, prof.dr. Mihai Maxim, în articolul *Serviciul de informații al Lupeascăi*, preia **cu vânt cu vânt** un document apărut în *Magazin istoric*, nr. 6/1992, pp. 62-66, cu titlul *Elena Lupescu și serviciul ei de informații*. „Vă informăm înaltă doamnă”.

Autorul din *Historia* lasă să se înțeleagă că documentul este descoperirea sa. În numărul următor al publicației amintite, în p. 78, se face precizarea că altcineva a descoperit documentul în arhivă și i-ar fi pus la dispoziție lui Mihai Maxim (a nu se confunda cu cunoscutul turcolog, directorul Institutului Cultural Român din Istanbul) o copie a documentului.

În realitate, Mihai Maxim a copiat, cum spuneam, documentul din revista noastră. Dovada: în paragraful care începe la noi cu fraza „Problema vechii practici constituționale, pe care liberalii...”, în *Magazin istoric* s-a introdus, între paranteze drepte, cu specificarea *n.r.*, adică *nota redacției*, fraza „adică aceea ca șeful partidului, respectiv Dinu Brătianu, să fie și șeful guvernului.” Aceeași frază apare în versiunea lui Mihai Maxim ca făcând parte integrantă din document, între paranteze rotunde.

Și ca murdăria să fie și mai... limpede, **același** autor publică **același** text din *Historia* și în *Almanah Pentru Patrie* 2006, pp. 35-42. Doar că aici modestia îl face să nu își mai etaleze și titlurile universitare. ■

Inedit

PREA MARE PENTRU O POLITICĂ AȘA DE MICĂ

IONUȚ COJOCARU

În vara, anului 1936 ruptura dintre Nicolae Titulescu, ministru de Externe, și șeful guvernului, Gheorghe Tătărescu, nu a mai putut fi evitată. Totul cu binecuvântarea lui Carol

Nicolae Titulescu

II. Titulescu își dă demisia, înaintând regelui o copie a textului. Se plânge că, din cauza acțiunilor guvernului, care mergeau în contra politicii ministrului de Externe, „străinătatea ne-a întors spatele”. Litvinov, comisarul poporului sovietic pentru Afacerile Străine, i-ar fi spus că dacă ar fi știut că România avea să-i aducă pe germani pe Nistru, nu și-ar mai fi luat nici un angajament, pentru că ar fi preferat să ducă războiul pe teritoriul nostru.

În același timp, Octavian Goga îi trimitea regelui o scrisoare din străinătate, în care, pe mai multe pagini, îl acuza pe Titulescu că a dus o politică ruptă de realitate, cu ambiții prea mari pentru o țară atât de mică, cum era România, și care o îndepărtase de

Gheorghe Tătărescu

adevăratele puteri ale Europei din acel moment: Italia și Germania.

Pe moment, demisia nu-i este acceptată, primul ministru semnând un angajament să respecte politica externă tradițională. Titulescu rămâne ministru de Externe.

La 29 august același an, guvernul este remaniat și unul dintre miniștrii care pleacă este Nicolae Titulescu. Carol II hotărâse că trebuie să se apropie de Germania și fostul său ministru de Externe îl stânjenea. De fapt, enerva pe toată lumea.

În Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri al Republicii Turcia, fondul Ambasada Republicii Turcia la București, se păstrează un raport redactat de ministrul acestei țări, Suphi Tanriover, privind primirea acestuia la primul ministru român, la 12 septembrie 1936.

Subiectul „fierbinte” al discuțiilor a fost reprezentat de demiterea lui Nicolae Titulescu din guvern. Tătărescu i-a declarat oaspetelui său: „dl. Titulescu este o persoană care a făcut foarte mari servicii, dar timpul a arătat că nu mai există posibilitatea de a conlucra. Eu când aveam o problemă în politica internă, chiar în acel timp dl. Titulescu mă ataca pe la spate. La două săptămâni o dată își dădea

demisia. Una dintre cele mai mari probleme ale guvernului au fost crizele nervoase ale dl. Titulescu. Am făcut totul pentru a ne înțelege. Când nu am mai putut, am prezentat problema regelui. În aceste condiții nu se mai puneau problema de a rămâne la guvernare. Nu am mai putut munci cu dl. Titulescu. Gândiri-vă că voi spune acum o frază care se găsește în mintea tuturor românilor:

«Titulescu este prea mare pentru o politică așa de mică».

În continuare, făcând o analiză a activității ilustrului diplomat, premierul a spus: „În politica externă a avut anumite câștiguri, dar ne-a lăsat de foarte multe ori în situații grele. Această față [a lui Tătărescu - n.a.] de multe ori din cauza domnului Titulescu s-a înroșit. A apărut în agenția „Anadolu” știrea că

Hamdullah Suphi Tanrioever (1885-1966)

Scriitor și poet, om politic cunoscut prin dezbaterile sale aprinse, cu caracter naționalist, din primii ani de după formarea Republicii Turcia.

S-a născut la Istanbul, în 1885, în familia lui Abdulladif Suphi Pașa, cunoscut om de stat și de știință din perioada Tanzimatului. După terminarea Liceului Galatasaray, a urmat cariera pedagogică, mai întâi ca învățător, apoi ca profesor, predând cursuri de artă islamică turcă la Universitatea din Istanbul.

În 1920 a intrat în politică, fiind ales în Marea Adunare Națională a Turciei, ca deputat de Antalya (poziție ocupată și după alegerile din 1923 și 1927).

Tot în același an, a fost numit ministrul Educației Naționale. Datorită caracterului său temperamental, impregnând o tentă naționalistă discursurilor sale, președintele Turciei Atatürk a fost de părere că o funcție publică în afara statului i-ar fi mai potrivită. Astfel, l-a sfătuit să intre în diplomatie, oferindu-i funcția de ambasador. Preferând o țară mai apropiată din punct de vedere geografic, Tanrioever (numele său însemnând „Cel care îl laudă pe Dumnezeu“) a primit postul din București.

Ambasadorul Turciei se îndreaptă către Palatul regal pentru a-și prezenta scrisorile de acreditare

ministrul de Externe Titulescu, fără să consulte Alianța Balcanică, a încercat să creeze o alianță cu Franța. Această știre ne-a rușinat foarte mult. O mică Românie în politica statelor mari, câtă gălăgie ar face, tot nu ar juca un rol important. Dacă ar fi vorbit frumos și s-ar fi menținut pe scena politică și am fi câștigat ceva, nu cred că ne puteam plânge de dânsul. Supărarea apărută între noi și Polonia este numai din cauza crizelor nervoase ale dl. Titulescu. Noi, Mica Înțelegere Balcanică, Franța, Polonia, creasem un front al păcii destul de serios. Titulescu urmărea o politică personală, dorea să își etaleze capacitatea diplomatică și suflul oratoric, uneori co-

roborat cu crizele nervoase. Aceste accese ale diplomatului nu coincid cu interesele statului român.

In încheierea mărturisirii, premierul român ținea să sublinieze că noua „politică externă a României este una de armonie, în care nu sunt implicate sentimente personale“.

Gh. Tătărescu a continuat cu unele comentarii privind politica internă, manifestându-și nemulțumirea provocată de ascensiunea partidelor de extremă dreaptă atât în Europa, cât mai ales în România, prin mișcarea legionară. El era preocupat de atragerea tinerilor de către grupările de extremă dreapta. „Tinerii care

intră în partidele de dreapta, în general, nu sunt oameni răi, numai că unii îi îndreaptă către violență și înainte de toate sunt tineri și neexperimentați.“

În nota trimisă de Suphi Tanrioever oficialităților de la Ankara cu privire la întâlnirea dintre cei doi, diplomatul turc aprecia că „politica internă a domnului prim-ministru este legată direct de politica internă a regelui. Împotriva acțiunilor bolșevice [ale Gârziilor de Fier, de fapt - n.a.], regele, prin natura sa, este obligat să ia anumite măsuri. Gardiștii și Garda de Fier au un trecut de 4-5 ani în care au de plătit o crimă penală contra lui Duca, folosesc religia și sunt folosiți de religie din spatele perdelei.“ ■

Teritorii în dispută

CRIMEEA

VICTOR IONESCU

O provocare! Așa am înțeles dorința redactorului-șef al revistei de a găzdui o rubrică sub acest ambițios titlu. O provocare pentru că, vorbind din punct de vedere istoric, există pe pământ un număr foarte mare de astfel de teritorii. „Să începem cu Europa“, mi-a spus zâmbind pe sub mustață, „de exemplu cu Alsacia-Lorena“. A doua provocare (!), pentru că acesta este cel mai fericit caz de soluționare a unei dispute, în Europa de azi coabitarea franco-germană pe Rin fiind un model. Numai că Alsacia și Lorena sunt teritorii net diferite, cu istorii proprii mai mult decât milenare. De aici provocarea, pentru că sintagma Alsacia-Lorena pentru zona teritorială în dispută timp de un secol între Franța și Germania a apărut abia în 1871, când, după victoria asupra celui de-al doilea Imperiu Francez, Bismarck a fondat al doilea Imperiu German. Acesta din urmă includea în frontierele sale un „Reichsland Elsass-Lothringen“.

Fusese creat de Bismarck ca un simbol al unității nord-germane, fiind un „pământ imperial“, aparținând tuturor statelor germane și fiind plasat sub autoritatea imediată a cancelarului. În 1911 teritoriul a primit o Constituție și un Parlament bicameral, ceea ce nu a atenuat mișcarea autonomistă. După Primul Război Mondial Alsacia-Lorena a reintrat în componența Franței. În 1940 Germania a reanexat teritoriul, care a fost complet eliberat abia în februarie 1945. În Europa postbelică acest teritoriu ultradisputat a devenit centrul reconcilierii franco-germane, fapt accelerat din mai 1949, când Strasbourgul a devenit sediul Consiliului Europei. Dar, așa cum spuneam, ca teritorii în dispută atât Alsacia, cât și Lorena au lungi și interesante istorii proprii, la zona de frontieră între statele francez și german. Cum provocarea a fost făcută, promitem că vom reveni, dar când și se aruncă mănua trebuie să o ridici și să arunci la rândul-ți alta. De ce să începem cu un „caz închis“, și nu cu un teritoriu care a revenit la statutul de „disputat“, pe care îl are din trecutul său istoric ?

Crimeea este o peninsulă pe țărmul nordic al Mării Negre, cu statut de republică autonomă în cadrul statului Ucraina. Prin dimensiuni, poziție și facilități maritime, este o zonă de maximă importanță geostrategică în

regiune, fiind situată chiar în mijlocul bazinului pontic. Țărmul sudic al Crimeii este la distanță egală de porturile Sinope (la sud) și Skadovsk (la nord), iar distanțele dintre Crimeea și litoralul balcanic (la vest) și caucazian (la est)

sunt, de asemenea, egale. Rusia a făcut din Crimeea „peninsulă militară“, un avanpost al politicii urmașilor lui Petru I de expansiune spre strămtorile Mării Negre și spre Constanti-nopol.

Chipuri de tătari
de la jumătatea secolului XIX

Coasta de Azur a U.R.S.S.

Prin tradiție bază a flotei ruse, Crimeea a fost folosită în același scop și de U.R.S.S. și, chiar dacă astăzi face parte din statul independent Ucraina, ea continuă să fie pe baza unor acorduri bilaterale baza flotei ruse la Marea Neagră. Dintre cei 2.500.000 de locuitori de azi 1.600.000 sunt ruși (70%), 700.000 ucraineni și 100.000 tătari. În cărțile de geopolitică Ucraina este percepută ca un „arhipelag continental”, o țară alcătuită din părți cu slabă coeziune morfopolitică. De altfel, se vorbește de cele „patru Ucraine”: una centrată în jurul capitalei istorice, Kiev, zisă „Ucraina ucraineană”, care include și sudul Basarabiei; una la vest, centrată în jurul Lvovului, zisă „Ucraina austro-poloneză”, care include și Bucovina, una la est, centrată în jurul Harkovului, zisă „Ucraina rusă”, și, în fine, Crimeea, cu o populație absolut-majoritară rusă, dar și cu o importantă componentă

tătară. Crimeea a fost alipită Ucrainei de Hrușciiov în 1954.

Pe vremea U.R.S.S. peninsula era un fel de Coasta de Azur a fostei uniuni, o zonă de recreere pentru elită. Cel mai important flux de turiști venea din Rusia. Acum, după independența Ucrainei, numărul turiștilor a scăzut mult, ceea ce pentru economia crimeeană este o mare lovitură. Liderii naționaliști ruși din Crimeea au și exploatat această situație, ideea fiind că ei optează pentru alipirea Crimeii la Rusia nu numai din considerente

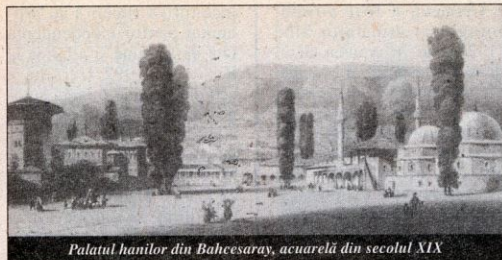
etnice și istorice, ci și din cauza specificului geoeconomic. În ianuarie 1991, la un referendum privind definirea statutului Crimeii, 93% dintre alegători s-au pronunțat pentru transformarea în republică cu drepturi depline, membră a U.R.S.S. De altfel, în 1992, Parlamentul Crimeii a adoptat o Constituție separatistă, iar în 1994 campania prezidențială crimeeană a fost câștigată sub deviza realipirii la Rusia.

Crimeea a fost cunoscută de grecii antici sub numele de Chersonesus Taurisc. Grecii au colonizat-o fondând orașe-porturi active, precum Chersones, Theodosia sau Bosporos. Acesta din urmă a fost, începând cu anul 480 î.Hr., capitala unui regat pontic, care, în 107 î.Hr., i-a revenit faimosului Mithridates VI Eupator (121-63 î.Hr.), regele Pontului, ultimul mare adversar elenistic al Romei, căreia i-a rezistat în trei războaie. Refugiat în Crimeea, Mithridate s-a sinucis. Roma a restabilit apoi Regatul Bosporan ca stat clientelar ei.

Între Rusia, Polonia și Imperiul otoman

Începând cu secolul III, Crimeea a fost invadată de neamurile migratoare, trecând pe rând peste ea goții, herulii, hunii, khazarii, cumanii și tătarii. Aceștia din urmă au inclus-o în Marele Hanat al Hoardei de Aur, format la începutul secolului XIII, prin ofensiva în Europa a lui Batu-Han, nepot al lui Genghis Han, și a lui Subotai Bagatur. În veacul XV Hoarda de Aur a intrat într-un proces de descompunere, între hanatele centrifuge fiind și acela al Crimeii sau Perekopului, întemeiat în 1428 de Hadji Ghirai, descendent din Djuci, fiul lui Genghis Han. Până în 1449 Hanatul Crimeii a rămas în dependență față de Hoarda de Aur. Hadji Ghirai a întreținut bune relații cu Lituania și Polonia, a încercat o apropiere de Marele Cnezat al Moscovei și a încheiat în 1454 o alianță cu sultanul otoman Mahomed II Cuceritorul.

Adevăratul fondator al puterii politice și militare a Hanatului Crimeii a fost Mengli Ghirai I (1466-1467, 1469-1474, 1479-1515). În 1475 a avut loc prima intervenție otomană în Crimeea, Mengli Ghirai fiind luat prizonier și dus la Istanbul. Acolo el a recunoscut suzeranitatea Porții Otomane asupra hanatului său, o situație care avea să funcționeze timp de trei secole, până în 1774. Acest Mengli Ghirai este contemporanul lui Ștefan cel Mare și cel care, la ordinul lui Baiazid II, a participat la campania otomană din Moldova (1484), campanie soldată pentru Ștefan cel Mare cu pierderea Chilie și a Cetății Albe. Al doilea han crimeean care a

Palatul hanilor din Bahcesaray, acuarelă din secolul XIX

invadat Moldova în 1538, din ordinul sultanului Soliman Magnificul, a fost Sahib Ghirai I (1532-1551). Atunci tătarii au jefuit și ars orașul Iași. Acest han a fost însă un implacabil dușman al Rusiei, urmașul său, Devlet Ghirai (1551-1577), reușind chiar să cucerească și să incendieze Moscova în 1571, impunându-i și un tribut anual, care a fost plătit până la Petru cel Mare.

„Furtunosul“ Ghazi Ghirai II (1588-1608) s-a remarcat prin campanii contra Persiei și Rusiei și prin participarea alături de Imperiul otoman la războaiele cu Liga Sfântă (1593-1606), mai exact în campania de cucerire a orașului ungar Győr (1594). Aceste din urmă campanii le-au prilejuit tătarilor crimeeni efectuarea mai multor raiduri devastatoare în Țările Române. Ghazi Ghirai II a participat la războaiele cu Liga Sfântă și pe fronturile din Ungaria și Transilvania și a încercat să-l impună pe Simion Movilă pe tronul Țării Românești, fiind înfrânt de Radu Șerban la Ogretin și Teișani (22-23 septembrie 1602). Muhammad Ghirai III (1623-1628) și fratele său Șahin s-au răsculat contra Imperiului otoman. Tătarii crimeeni au devastat în 1626 Moldova și estul Țării Românești, iar în 1628 Bugacul și Dobrogea.

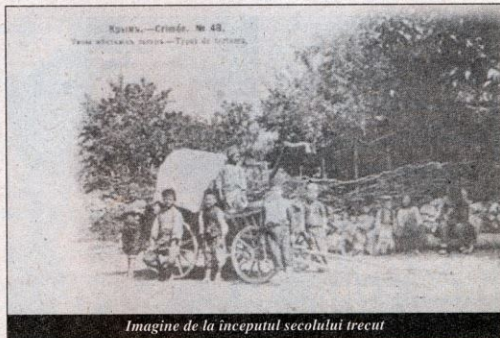
Sub hanul Islam Ghirai III (1644-1654) Hanatul Crimeii

a jucat un rol sporit în politica est-europeană. În 1648, când a atacat Polonia, el a pretins domniilor Moldovei și Țării Românești mari sume de bani pentru a nu le jefui țările. Un an mai târziu, după devastarea Poloniei, tătarii au năvălit în Moldova, trupele lui Vasile Lupu zdrobindu-i la Brătuleni. În 1650, instigați de hatmanul cazacilor, Bogdan Hmelnițki, și de principele transilvan Gheorghe Rákóczi II, ei au jefuit cumplit Moldova. Hanul Muhammad Ghirai (1654-1666) a organizat cu regularitate campanii de pradă în cele trei țări române, în anii 1658, 1659, 1660 și 1661. În două rânduri însă, sub Selim Ghirai (1671-1678 și 1684-1691), tătarii i-au ajutat pe domnii Constantin Cantemir al Moldovei și Constantin

Brâncoveanu al Țării Românești să alunge trupele de invazie polone ale lui Ioan III Sobieski și, respectiv, imperiale ale generalului Donat Heissler.

Ultimul refugiu al albilor

Dacă secolul XVIII a început cu victoria turco-tătară asupra lui Petru cel Mare, la Stănilești pe Prut în 1711, participarea tătarilor fiind la nivelul a 70.000 de oameni, în anii următori presiunea rusescă asupra Crimeii avea să crească permanent. În 1736 rușii au cucerit și ars Bahcisaraiul, capitala Hanatului Crimeii, orașul fiind reconstruit în 1740-1743. Campania rusă de cucerire a Crimeii a început în 1770. În 1771 întreaga peninsulă era în mâinile rușilor, hanul Selim Ghirai III (1764-1767 și 1770-1771) fugind la Istanbul. În 1772 Sahib Ghirai II, ales han de nobilimea tătară, a mers la Sankt Petersburg pentru a presta omagiu țarinei Ecaterina II. A fost încheiat un tratat bilateral, prin care Hanatul Crimeii își proclama independența față de Imperiul otoman și accepta

Imagine de la începutul secolului trecut

practic garnizoane rusești. Acest fapt a fost ratificat prin articolul 3 al Tratatului de pace de la Kuciuk Kainargi (21 iulie 1774). După numai 10 ani, în 1783, Hanatul Crimeii era inclus în Imperiul țarist, fapt recunoscut de turci prin Tratatul de pace de la Iași (9 ianuarie 1792).

Rusia a făcut din Crimeea centrul fortificat al acțiunii sale expansioniste în Caucaz, Balcani și spre strâmtorile Mării Negre, cu vizarea Constantinopolului. Pentru a bloca ofensiva Moscovei spre Europa Centrală și Mediterană (vezi în acest sens politicile paralele ale panslavismului și protejării ortodocșilor din Imperiul otoman), s-a declanșat Războiul Crimeii (1853-1856), la capătul căruia Conferința de pace de la Paris (1856) avea să consemneze cedarea Gurilor Dunării și Basarabiei de Sud către Moldova, punerea Principatelor sub protecție europeană, înființarea comisiei pentru libera navigație pe Dunăre și neutralizarea Mării Negre. A fost cea mai dezavantajoasă poziție a Rusiei în Europa secolului XIX și un motiv de focalizare a politicii ruse spre Asia Centrală și Extremul Orient.

Crimeea a fost ultimul refugiu al armatelor albe (1920), iar în vremea Celui de-al Doilea Război Mondial a fost cucerită de germani (1941-1944), cu excepția Sevastopolului. După război populația tătară din Crimeea, 230.000 de suflete, a fost acuzată de colaboraționism și deportată integral, în numai câteva ore (18 mai 1944), în Asia Centrală, Urali și Siberia (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/2003). Era suprimată atunci Republica tătară din Crimeea, care exista din 1921. Aceste măsuri dure au fost anunțate de Moscova abia la 25 iunie 1945. Atunci tătarii împărțeau această soartă cu încă șase națiuni. În 1956 însă, când Hrușciov a adoptat măsuri reparatorii, singuri tătarii au fost excluși de la ele. Celelalte populații deportate și-au recăpătat statutul național în 1957, în timp ce tătarilor nu li s-a acordat decât dreptul de statut național la locul de reședință (citește deportare) și la a avea un ziar în limba lor.

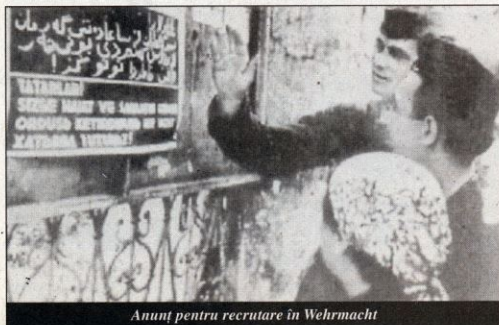
Proteste la Moscova

Nu este de mirare că la 1 decembrie 1991 54% dintre

locuitorii Crimeii s-au pronunțat pentru independența față de Ucraina și alipirea la Rusia. În 1992 Ucraina a acordat Crimeii o largă autonomie, dar marele compromis a intervenit când, în 1997, luând în înaintea reuniunilor NATO de la Sintra (Portugalia; 29 mai) și Madrid (8-9 iulie), care urma să aprobe *Carta securității cu Ucraina*, premierul rus Viktor Cernomîrdin s-a deplasat la 27 mai la Kiev, unde a semnat în aceeași zi trei acorduri cu privire la flota Mării Negre. Documentele recunoșteau suveranitatea Ucrainei asupra Crimeii și erau completate cu acorduri economice favorabile Kievului.

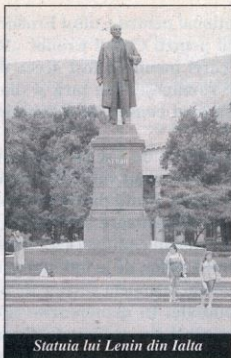
După aprecierea analistului american James Sherr, aceste acorduri conțineau însă și „clauze care, dacă ar fi aplicate, ar putea împinge economia Ucrainei și importanța ei industrie de apărare mai degrabă spre Rusia decât spre economiile de piață ale Occidentului și care ar putea face dificilă o integrare mai consistentă în structurile europene de securitate”. Acordurile ruso-ucrainene prevedeau că flota rusă a Mării Negre își va păstra bazele navale din Crimeea încă 20-25 de ani, fapt care-l făcea pe același analist american să se întrebe retoric dacă „în următorul sfert de veac Ucraina va rămâne prizoniera capriciilor politicii rusești”.

Pentru a finaliza profilul teritoriului în dispută trebuie să amintim și de acțiunile tătarilor care doresc revenirea lor în Crimeea și restabilirea republicii lor. Numărul lor este între 300.000 și 500.000. Lupta lor pentru recăstigarea drepturilor a început în 1957. După ce au adresat P.C.U.S. și instituțiilor statului 25.000 de

Anunț pentru recrutare în Wehrmacht

petiții care au rămas fără răspuns, tătarii au instituit la Moscova, în 1964, o delegație petiționară permanentă. Pentru aceasta localitățile tătărești își alegeau reprezentanți care, cu mandat din partea comunității și pe spezele acesteia, stăteau la Moscova în speranța obținerii unor audiențe. Abia în august 1965 delegația tătară a fost primită de Anastas Mikoian, președintele Prezidiului Sovietului Suprem, iar în martie 1966 de secretarul celuiiași Prezidiu, Georgadze. În acel moment delegația tătară avea 166 de oameni, iar petiția pentru Congresul XII 120.000 de semnături. Practic semnase toată populația tătară adultă. Rezultatul a fost nul și cum tătarii nu se lăsau, hotelurilor moscovite li s-a interzis să-i mai găzduiască. La 26 iunie 1966, când o nouă delegație de tătari a venit la Moscova cu altă petiție către C.C. al P.C.U.S., membrii ei au fost imediat arestați și expulzați din Capitală.

Statuia lui Lenin din Ialta

În iulie 1967 delegații tătari au fost, în sfârșit, primiți la Kremlin de Iuri Andropov, șeful KGB, de V. Rudenko, procurorul general al U.R.S.S., de V. Șceklov, ministrul Ordinii Publice, și de nelipsitul Georgadze din partea Parlamentului. Andropov le-a promis tătarilor reabilitarea politică a națiunii lor și amnistierea celor arestați. Dar a trecut sub

tăcere dorința de revenire în Crimeea. La 5 septembrie 1967 a fost dat un decret care recunoștea că „întreaga populație tătară a fost pe nedrept acuzată de colaboraționism și le redădea acestora toate drepturile cetățenești. În schimb, decretul nu reda națiunii tătare drepturile sale colective. Decretul se referea la „tătari care locuiseră în Crimeea“, dar nu și la o „națiune tătară“. Autoritățile sovietice erau îngrijorate de naționalismul tătar și de aportul acestuia la revoluționarea musulmanilor din U.R.S.S. Rezultatul a fost vizibil la implozia Imperiului Moscovei. Dar în timp ce republicile centrasiatice și-au câștigat independența, tătarii aflați parțial în Federația Rusă, în Uzbekistan și Kazahstan rămân deposeați de dreptul de a trăi în propria lor țară, Crimeea, care nici măcar nu se mai află sub jurisdicția Rusiei, ci sub aceea a Ucrainei. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

Când a fost constituit la București primul Oficiu Telegrafic Special pentru telegramele de presă?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna martie 2006 este:

Juraj Utješonovic Martinuzzi

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Daniela Boleacu**, din Arad.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2006.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București

CITITORII NE SALVEAZĂ

Articolul care conținea răspunsul la **Blitz...concursul** lunii aprilie nu s-a mai regăsit în cuprinsul revistei. Le mulțumim cititorilor care ne-au răspuns totuși corect la întrebare și ne cerem scuze pentru această eroare.

În 2004, s-a creat Oficiul Național pentru Cultul Eroilor. De fapt, sub această denumire, a reînscut Așezământul Național pentru Cultul Eroilor „Regina Maria”, instituție care a funcționat între 1919-1948 și a cărei menire a fost aceea de a se îngriji de mormintele și operele comemorative de război românești, din țară și din străinătate. Desființarea sa în 1948 de către regimul comunist a avut consecințe dramatice asupra amintirii celor căzuți pentru România.

Cei morți sau dispăruți pe frontul de Est au reprezentat o categorie asupra căreia, timp de aproape cincizeci de ani, s-a așternut vălul tăcerii. Mormintele celor căzuți în lupte au fost, de multe ori, distruse sau uitate. Mulți dintre cei luați prizonieri și-au găsit sfârșitul în condiții inumane, în lagărele de concentrare ale NKVD-ului cu nimic deosebite de cele ale naziștilor, fiind îngropați fără cruci în cimitire, azi uitate.

Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, de la înființarea sa, și-a propus repararea acestei nedreptăți istorice căutând să reînvie memoria sutelor de mii de militari români dispăruți în cele două mari conflicte mondiale. În demersurile sale, instituția este sprijinită de numeroase persoane, atât din țară cât și din străinătate. Rezultatele nu au întârziat să apară. Dovadă stă prezentul articol al istoricului Vasile Soare, ambasadorul României în Kazahstan, rezultat al unor cercetări intense, pe care ne face plăcere să vi-l prezentăm prin intermediul revistei Magazin istoric.

Dr. Cristian SCARLAT

ÎN KAZAHSTAN, PE URMELE PRIZONIERILOR ROMÂNI

Însemnul memorial consacrat prizonierilor români; în plan secund o imagine a lagărului Spassk

VASILE SOARE

În timpul investigațiilor efectuate în perioada 2003-2005 la Direcția Arhivelor și Documentației de pe lângă primăria regiunii Karaganda (Kazahstan) am identificat date potrivit cărora în perioada Celui de-al Doilea Război Mondial, în Karaganda au fost amplasate trei lagăre de concentrare pentru prizonieri militari și civili străini: Spassk nr. 99, Balhash nr. 37 și Jezkazgan nr. 39. Balhash și Jezkazgan au fost înființate în 1945 și au funcționat până în primăvara anului 1948, când au fost lichidate, ca urmare a repatrierii prizonierilor. În arhive nu s-au păstrat date despre prezența unor prizonieri de naționalitate română, majoritatea fiind japonezi și germani.

Spassk nr. 99, înființat în iulie 1941, pe structura diviziunii (secției) Spassk a Karlag-ului NKVD, situat la 45 km de orașul Karaganda, pe teritoriul fostei Uzine de extracție a cuprului „Spassk”, a fost cel mai mare lagăr din zonă. Pe tot timpul funcționării s-au perindat prin el 66.160 de prizonieri (66.746 după alte date), dintre care: 29.777 germani, 22.225 japonezi, 1.633 austrieci, 1.208 polonezi, 1.088 italieni, 1.139 unguri, 195 finlandezi etc. Cifrelor menționate mai sus li se adaugă cei 6.740 prizonieri de naționalitate română și alți peste 1.000 de altă naționalitate, care au luptat în armata română (evrei, ucraineni, armeni, „moldoveni”). În documentele lagărului, prizonierii de război străini au fost înregistrați pe naționalități.

Până în 1944, lagărul Spassk 99 era constituit dintr-o singură diviziune. Începând cu 1944 s-au format noi „diviziuni de producție”, numeroase contingente fiind folosite la munci în întreprinderi industriale situate pe întreg teritoriul regiunii Karaganda: orașul Temirtau, satele Spassk, Saran, Dubovka, Kok-Uzen, Zapadnii, Fedorovka, la minele de cărbune Kostenko, Kirov, numerele 20, 26 bis, 31, 42/43 etc. Astfel, în anii 1947-1948, lagărul Spassk era constituit din 24 de „diviziuni” și concentra circa 30.000 de prizonieri militari și civili străini.

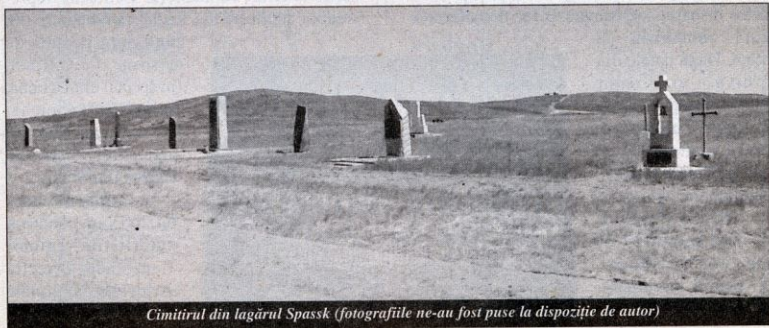
În „diviziunile” lagărului, prizonierii militari erau organizați pe naționalități, separați de prizonierii civili. Toți civilii (bărbați, femei și copii) erau concentrați într-o singură „diviziune”, situată în satul Kok-Uzen. Din totalul

de 1.808 prizonieri civili, 92 erau de naționalitate română.

Din 1948, „diviziunile” lagărului Spassk nr. 99 au fost reduse, iar în vara anului 1950, în conformitate cu dispoziția MVD (Ministerul de Interne al U.R.S.S.), lagărul a fost lichidat. Conducerea și „diviziunile” au fost predate lagărului Pescianii al MVD (se afla tot în cadrul fostului lagăr Spassk nr. 99). În realitate, în pavilioanele lui au fost amenajate unități militare speciale, birouri ale conducerii obiectivelor industriale strategice, iar barăcile și celelalte anexe au fost transformate în ferme și unități agricole, unde, ulterior, au fost aduși la muncă forțată sute de mii de „dușmani ai poporului”, „chiaburi”, „elemente periculoase” etc. din regiunile de vest ale U.R.S.S. (Ucraina, Basarabia, Belarus, țările baltice).

Potrivit documentelor de arhivă, din totalul de peste 66.000 de prizonieri care s-au aflat în lagărul Spassk 99, un număr de 42.427 (militari și civili) au fost repatriați/eliberați până în 1950. Cei rămași au fost reorganizați astfel: 5.805 trimiși în alte lagăre, 5.966 în spitale speciale, 1.090 – în închisori ale MVD, 5 au evadat.

În perioada 1941-1950, 7.765 prizonieri din lagărul Spassk nr. 99 au murit și au fost înmormântați pe teritoriul regiunii Karaganda. De menționat că, în „diviziunea” lagărului din satul cu același nume, Spassk, în general în ultimii ani, erau aduși de la celelalte „diviziuni” de producție prizonierii slăbiți, care nu mai dădeau randamentul scontat la muncile

Cimitirul din lagărul Spassk (fotografiile ne-au fost puse la dispoziție de autor)

grele. Din totalul prizonierilor de război străini morți în acest lagăr, 827 au fost de naționalitate română. Lor li se adaugă alți circa 200 de prizonieri de alte naționalități, care au luptat în armata română: unguri, ucraineni, evrei, armeni (probabil, tot cetățeni români). Mai mulți prizonieri „moldoveni” sunt înregistrați separat de cei români.

Prizonierii morți au fost înmormântați fie pe teritoriul „diviziunilor” lagărului, fie în apropierea acestora, a minelor sau a obiectivelor industriale unde munciau, astăzi neexistând practic, cu o singură excepție, o inventariere clară în acest sens. Până în prezent, în regiunea Karaganda s-a identificat un singur perimetru (împrejmuit), unde în acea perioadă au fost înhumați prizonieri de război morți în lagărul de concentrare Spassk nr. 99. Potrivit unor surse, zilnic mureau câteva zeci de persoane, „aruncate” în gropi comune perimetre pătrate în care erau săpate tranșee paralele pentru câte 25 de trupuri; peste ele se turnau var și un strat subțire de pământ de 30-50 cm.

Acest „cimitir” se află la 45 km de orașul Karaganda, pe teritoriul „diviziunii” Spassk, peste drum de locul fostului lagăr, pe un perimetru de 1 km/500 m, deși în realitate acesta ar fi fost mult mai mare, respectiv 1 km/1,5 km. Astăzi, pe tot acest perimetru încă se observă valuri de pământ perfect paralele, ce reprezintă tranșeele (gropile) în care morții erau înhumați. Potrivit unor martori, până prin anii 90, pe alocuri, pe acest perimetru se puteau vedea încă însemne din lemn sau metal, fără nume, puse pe furiș la căpătâiul celor dispăruți de camarazii lor de suferință care rămăneau în viață. După datele din arhivă, aici sunt înmormântați 5.152 de prizonieri militari și civili, determinarea lor pe naționalități fiind imposibilă.

Trebuie precizat că până la înființarea lagărului Spassk nr. 99 pentru prizonieri de război și civili

străini, în acest cimitir au fost înhumați deținuți sovietici din „diviziunea” Spassk a „Karlăg”-ului NKVD al U.R.S.S. care au murit în anii '30. După lichidarea lagărului în anul 1950, potrivit relatărilor unor localnici, pe acest perimetru a fost amenajat un tancodrom de instrucție pentru unitatea militară de tancuri organizată pe schelul fostului lagăr Spassk nr. 99, cel mai probabil „pentru ascunderea adevărului și mascarea ocului de înhumare a prizonierilor străini”.

După destrămarea U.R.S.S., la Karaganda au sosit delegații oficiale din Japonia și Germania, cu supraviețuitori ai detenției în lagărele din această regiune, care au recunoscut și identificat perimetrul locurilor de înhumare a prizonierilor de război străini în anii '40-'50. Ca urmare, au fost sensibilizate autoritățile locale în vederea obținerii aprobărilor pentru păstrarea memoriei celor dispăruți. Perimetrul cu aproximație a fost împrejmuit cu un gard de fier, cu sprijin financiar din partea Germaniei. Astfel, până în prezent, în cimitirul de la Spassk, toate țările care au avut prizonieri de război morți și înhumați în Karaganda au ridicat monumente sau pietre funerare: Germania, Japonia, Finlanda, Italia, Franța, Polonia, Ungaria. În anul 1996, Germania chiar a semnat cu Kazahstan un acord interguvernamental privind îngrijirea mormintelor militare (partea germană s-a angajat să îngrijească mormintele pe cheltuielă proprie). În ultimii ani, țări precum Ucraina, Lituania, Armenia, Rusia, Kazahstan au ridicat pietre funerare în memoria victimelor re-

presionilor staliniste din Kazahstan din anii '30, când sute de mii de persoane din U.R.S.S. (în special din Ucraina, Belarus, Caucaz, Rusia, Kazahstan) au fost exterminate de regimul lui Stalin.

La începutul anului 2003 am contactat autoritățile regiunii Karaganda, Direcția Arhivelor Naționale din regiune, și am

IN MEMORIAM

Celor peste 900 de prizonieri români morți în lagărele staliniste din Centrul Kazahstanului în perioada 1941-1950

făcut nenumărate demersuri pentru obținerea aprobărilor privind păstrarea memoriei prizonierilor români morți în lagărele din Karaganda în anii '40-'50 prin amplasarea unui monument în cimitirul de la Spassk. Inițiativa Ambasadei noastre de a încheia un acord interguvernamental între România și Kazahstan privind îngrijirea reciprocă a morimintelor militare nu s-a materializat, datorită refuzului autorităților din Kazahstan.

În consecință, pe plan local a fost realizată o piatră funerară din granit, amplasată în cimitirul lagărului Spassk nr. 99, alături de monumentele și pietrele funerare ale altor state. Ea poartă următoarea inscripție: „IN MEMORIAM CELOR PESTE 900 DE PRIZONIERI ROMÂNI MORȚI ÎN LAGĂRELE STALINISTE DIN CENTRUL KAZAHSTANULUI ÎN PERIOADA 1941-1950“. La 9 septembrie 2003, această piatră funerară a fost dezvelită de președintele de atunci al României, Ion Iliescu, aflat în vizită oficială în Kazahstan. Preotul român Irineu Dogaru a oficiat o slujbă de pomenire a

prizonierilor în prezența președintelui României, a autorităților locale, reprezentanților bisericilor ortodoxă, catolică și musulmană din Karaganda, ai mass-media românești și din Kazahstan (circa 300 de persoane).

De atunci Ambasada României la Alma-Ata primește periodic scrisori și telefoane din România de la cetățeni ale căror rude au căzut prizonieri în timpul războiului și nu s-au mai întors acasă. Aceștia se interesează dacă rudele lor se regăsesc printre prizonierii care s-au aflat în detenție în lagărele din Kazahstan.

În prezent, placa funerară în memoria prizonierilor români de la Spassk este un adevărat „loc de pelerinaj“ pentru membrii comunității etnicilor români din regiunea Karaganda, grupați în Societatea Culturală Română „DACIA“, înregistrată juridic la 28 aprilie 2005.

Ambasada României la Alma-Ata și membrii comunității etnicilor români din Karaganda se îngrijesc permanent de această piatră funerară. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

Istoriei în arhivele Securității

În noiembrie 1949, „tovarășul Câmpeanu de la Securitate din București, în uniformă militară și însoțit de un câine lup“, s-a deplasat la Cluj și s-a prezentat în strada Rakoczi nr. 96, unde locuia familia Metes. În timpul vizitei, au discutat diverse, „printre altele și de tovarăsa Ana Pauker și România, iar ce spunea doamna Metes tov. Câmpeanu aproba. După plecarea musafirului – notează informatorul «Ioan Ciobanu» de la Securitatea din Cluj, din al cărui raport, datat 22 noiembrie 1949, am citat –, doamna Metes s-a arătat foarte satisfăcută că avea un cunoscut la Securitate și mai ales în București“.

Alertați, securiștii clujeni încep să culegă informații amănunțite despre soții Metes. Sublocotenentul Vasile Urcan află că Mircea, un nepot al soților Metes, căsătorit cu o fată a lui Petru Groza, fusese șef de cabinet la Președinția Consiliului de Miniștri și după aceea, trimis ca diplomat în S.U.A., refuzase să se mai întoarcă în țară. Mai află Urcan că înainte de război, doamna Sofia Metes dăduse „recenzii [citește recepții] în casa ei din Cluj în cinstea [rege]lui Carol. Este o femeie inteligentă, deși este bătrână“. Toate acestea îl determină pe Urcan să aprecieze că soții Metes „se manifestă ostil față de regimul actual“.

ȘTEFAN METES

Prof. univ. dr. IOAN OPRÎȘ

Istoricul Ștefan Metes se stabilise la Cluj în 1919 și devenise curând o personalitate de marcă a bătrânului oraș. Se născuse la 8 ianuarie 1887 în satul Geomal din județul Alba și își făcuse studiile secundare la Brașov, iar cele universitare la Sibiu, București (1912-1914) și Budapesta. Se specializase în istoria Transilvaniei, publicând lucrări referitoare la viața socială și vechimea poporului român și trecutul său religios. Membru corespondent al Academiei Române (1919), deputat în Congresul Național Bisericesc (1919-1920) și în

Parlamentul României (1919-1922 și 1931-1932), secretar de stat la Interne și Justiție (1931-1932), Ștefan Metes era considerat, înainte de toate, ctitor al Arhivelor Statului din Transilvania, cu sediul la Cluj, pe care le organizase și condusesese în calitate de director din 1922 până în 1949.

Soția sa, Sofia (născută Cioară), fusese profesoară, președintă a filialei clujene a Societății Femeilor Ortodoxe Române, doamnă de onoare la Palatul Regal și apropiată a Veturiei Goga și Mariei Antonescu.

Dușman al poporului

Ca și alți intelectuali și demnitari ai fostului regim, Ștefan Metes este perceput de Securitate ca adversar al noului regim, fiind supraviețuit cu mare strictețe, deposedat de bunuri și întemnițat. Documentele din arhivele fostei Securități, azi accesibile cercetării, ne permit să reconstituim câteva secvențe din calvarul pe care l-a trăit istoricul în primii ani ai regimului comunist, dar mai ales cum a încercat Securitatea

să-i pună viața sub control permanent.

La începutul anului 1950, rapoartele informatorilor tot mai detaliate. Se știa că în locuința de pe strada Rakoczi nr. 96 istoricul avea „o bibliotecă mare”, cu „cărți nepermise”. Sublocotenentul Vasile Urcan detaliază într-un raport către superiori: „Are o imensă cantitate de cărți, parte scrise de el, pe care le păstrează o parte în bibliotecă, iar o parte în pivniță. Printre aceste cărți sunt și publicații interzise, adică [sic!] cărți scrise de Octavian Goga și alți scriitori similari și se pare a fi și ceva statistice de pe la Arhivele Statului”, vezi Doamne, sustrase de istoric în timp ce fusese director al acelei instituții. „Valorificarea acestei biblioteci pe lînie informativă este foarte greu [de realizat] și necesită timp mult, deoarece în bibliotecă nu are acces informatorul, numai în anumite ocazii foarte rare; totuși s-ar putea sustrage câteva volume mai importante.” Zelosul Urcan propune o soluție radicală: o percheziție pentru „desființarea și distrugerea acestui material bibliografic”. Peste câteva zile se și materializează propunerea lui, iar în urma Deciziei Ministerului Afacerilor Interne nr. 335/1951, Ștefan Meteș este arestat și trimis o vreme la Canal; a fost eliberat abia la 5 iulie 1955.

După 1964, când o parte dintre deținuți politici au fost puși în libertate, Securitatea va încerca să-i prindă în mrejele propagandei oficiale, în ideea de a demonstra cu

„probe palpabile” procesul de destindere.

Cătusele liberității

Un raport al organelor de Securitate din Cluj datat 9 aprilie 1962 îl caracteriza astfel pe istoricul Ștefan Meteș: „un om retras, trăiește o viață izolată și nu întreține legături cu vecinii”. Totuși, organele centrale din București solicită celor din Cluj verificarea istoricului, acesta părând a fi o „legătură

a unui element lucrat de noi”. Ca urmare, agentul „Gheorghe Dan” este infiltrat pe lângă „bătrânul domn”. Centrul insistă și cere noi detalii, la 10 iulie 1964. Securității clujeni constată că între timp istoricul ajunsese chiriaș în propria-i casă, dar că „tot timpul se ocupă cu scrieri istorice și cu cititul”, deși nu i se publicase nimic până la acea oră. Soții Meteș au păstrat relații doar cu profesorii Văleanu, Giuglea și Jivulescu, toți de vârsta lor, și cu doctorul Dorin Tecșa, de la Casa Copilului, care devenise medicul lor curant. Istoricul nu era bolnav, în afară de reumatismul contractat în timpul detenției. Se ținea bine și muncea sistematic, atent însă la tot ce se întâmplă în țară. Ca și soția, care, referindu-se la situația din România, afirmase că „noi așa de mult am înaintat, încât rivalizăm cu orice țară din Occident”.

Informatorul „V. Boscu” raporta și el că în vara anului 1965 familia Meteș vizitase mănăstirile din Moldova. Avusese o discuție cu istoricul la Biblioteca Universitară și acesta îi povestise că la Agapia

Istoricul la masa de lucru

se aflau și „cei doi copii ai tov. Ceaușescu, veniți să văreze acolo sau numai în vizită, și că se mai găseau acolo și două mașini ale Securității, zicea el, probabil ca să vegheze asupra copiilor”.

Informatorul primise sarcina să discute cu istoricul „fără provocări”, să încerce să afle doar care „era atitudinea [lui] față de muncă și în societate”. Aproape octogenar, Ștefan Meteș „nu desfășoară activități deosebite”, stă mai tot timpul în casă și citește. „Merge însă greu”, n-o duce prea bine cu cei doar 630 lei pensie lunară.

Din ordin superior, la 2 august 1966, „Gheorghe Dan” îi vizitează pe soții Meteș, în ideea de a vedea dacă nu cumva lucrările istoricului ar putea fi utile propagandei oficiale, preocupată să folosească sentimentul național al românilor ca suport al politicii regimului. În timpul discuției, îmboldit de interlocutorul său, istoricul se referise și la lupta românilor ardeleni pentru emancipare și unitate națională. În acest context, amintise de faimosul

Memorandum depus „în plic închis” de Ioan Rațiu, în 1892, la cabinetul împăratului Franz Joseph. În 1919, „când armata română a ocupat Budapesta”, Memorandumul fusese găsit, „tot așa în plic închis, aruncat undeva în arhiva statului de la Budapesta. Cu alte cuvinte, guvernele ungurești nu și-au luat nici atâta oboseală sau nu l-au învrednicit de nici atâta cinste, să desfășoare plicul”, nicidecum să-l studieze și să întocmească un referat, cum solicitase împăratul.

Istoricul i-a mai spus că fusese de curând la București, pentru a discuta cu referenții cărții sale – *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX* –, predată Editurii Științifice spre publicare. Cu acest prilej, fusese informat că „se pregătea o reconsiderare a celor mai multe personaje politice, printre care ale lui Maniu și Alexandru Vaida [Voievod]”. Istoricul declarase că și el constatare cum Nicolae Ceaușescu „dă un timbru pronunțat naționalist acțiunilor sale”. La remarcă interlocutorului că într-una dintre

zile îl văzuse împreună cu Aurel Pop, istoricul i-a explicat că fusese coleg de școală cu acesta „și am rămas prieten cu el”. Pop făcuse politică averescană, apoi cu Goga; îl găsea neschimbat, tot „cum a fost și în trecut și tot atât de pățimas în discuție, dar este mai mult un om al discuțiilor interminabile, decât al faptei sau acțiunii”.

Ștefan Meteș i-a vorbit lui „Dan Gheorghe” despre dificultățile tipăririi cărții sale, fiind hotărât să nu cedeze la nici un fel de presiuni: „Nu se va învoi în rușul capului să modifice ceva în textul lucrării sau să introducă alt text, încadrându-se în orientarea ideologică și politică de azi, [afirmând] că mai bine renunță la tipărirea lucrării”.

La 30 august 1966, „Dan Gheorghe” i-a făcut o nouă vizită istoricului. Doamna Meteș i-a povestit că în 1947 refuzase să semneze „apelul femeilor democrate prin care se cerea condamnarea la moarte a lui Iuliu Maniu”. Cu atât mai ciudat i se păruse faptul că, „împotriva voinței ei”, fusese proclamată președintă de onoare a Blocului Femeilor Democrate. În ultimul timp situația se schimbase însă foarte mult și „sunt foarte mulțumită de felul cum este condusă politica noastră internă și cred că toată lumea este mulțumită”.

**Pricepe,
dar nu înțelege**

Astfel de declarații par să nu fi avut credibilitate la Securitate, din moment ce din 19 decembrie 1966 doi agenți

sunt destinați să-l supravegheze îndeaproape pe istoric și să afle impresiile sale despre noile orientări oficiale în probleme de istorie. Securitatea se interesează despre situația cărții depuse spre publicare. Autorul afirma că deși lucrarea evidențiază „persistența elementului românesc în Transilvania” și ar fi dat multe răspunsuri propagandei revizioniste maghiare, tot mai activă în ultimul timp, nu înțelege de ce nu este publicată și de ce „suntem așa de toleranți cu maghiarii”. El a povestit că „s-a cerut prof. univ. pensionar [Onisifor] Ghibu, de loc din Sibiu, un răspuns documentat. Acesta l-a făcut, s-a tras în spalturi la ziarul *Scânteia* și înaintea de a apare cu o zi s-a interzis publicarea, probabil la ordinul sovieticilor. Singură speranță, spunea Metes, e atitudinea patriotică a conducerii noastre de azi. Totuși, nu e bine ca ungerii să rămână fără răspuns”.

Combaterea tezelor propagate de istoriografia revizionistă maghiară îl obseda pe istoric, de vreme ce cu un alt prilej, când doamna Metes îi vorbise unuia dintre agenți „extrem de înflăcărată despre Nicolae Ceaușescu, despre bunele intenții ale guvernului”, soțul său nu s-a sfiit să critice „lipsa de interes, indolență, indulgența și nepricerea multora care nu se încadrează în linia trasată de regim”.

Exasperat de întârziere, la sfârșitul anului 1969, istoricul a adresat o scrisoare „bine ticluită” directorului Editurii Științifice, exprimându-și

nedumerirea că nu se respectă contractul. După ce comenta în termeni elogioși politica pe care o ducea Nicolae Ceaușescu, amintea în treacăt despre „rezerva politică” față de statul ungar. Scrisoarea a fost trimisă la C.C. al P.C.R., iar directorul editurii s-a deplasat, din ordin, la Cluj „pentru a-l asigura că toți sunt alături de el, că împărtășesc punctul său de vedere și că vor respecta contractul. Apoi, [cartea] va fi publicată și în alte limbi de circulație”.

Abia în 1971, după ani lungi de tergiversări, cartea a fost

publicată. Spre surprinderea sa și a multora dintre cei care îl cunoșteau, în anul următor, la împlinirea vârstei de 85 de ani, istoricul Ștefan Metes a fost decorat cu „Meritul Științific”, fiind omagiat de cercurile universitare și academice clujene. Gesturi fătarnice de recunoaștere, prin care regimul comunist încerca o împăcare cu „obiectivul”, cu fostul deținut la Canal, aflat până mai ieri în evidența Securității la „Problema P.N.T.” Ele nu puteau șterge umilințele și suferințele la care fusese supus.

Ștefan Metes s-a dedicat „în continuare studiului”. Asistat cu devoțiune de soție și de medicul Teșea, în iarna 1972-1973, a trecut cu bine peste suferințele provocate de o congestie pulmonară. Le-a scris nepoților din America despre cele întâmplare, mulțumit că „a scăpat cu bine, mărit să fie Atotputernicul”. Avea conștiința împăcată că își făcuse datoria, prin lucrările sale promovând adevărul despre trecutul poporului său. A închis ochii la 30 mai 1977. ■

Invitație în lumea arhivelor

1968. CEAUȘESCU ESTE RUGAT SĂ NĂȘEASCĂ

IOAN LĂCUSTĂ

„Deși locuiam într-o locuință mică ca suprafață, mai ales, căci deja aveam 2 copii și cu noi 2 eram patru la numai 10 m.p. [într-o] singură cameră igrasioasă, totuși nimic nu m-a oprit ca să dau viață și la al treilea copil, care de astă dată s-a născut în ziua când toată patria noastră dragă sărbătorește cea mai mare și importantă aniversare, ziua eliberării de sub jugul fascist, 23 august 1944.

Totuși, măhnirea asta în mai mică măsură mi-a fost, căci de ce nu a venit pe lume în cinstea eliberării un băiat în locul fetei Carmen. Însă în cele din urmă mi-am zis, cum voi primi locuință în semn de recunoștință față de cei ce ne conduc și fac viața mai dragă, mai frumoasă, să dau patriei un băiat chipeș și, dacă s-ar putea, tot pe ziua de 23 august. Cosmin s-a născut doar cu 1 zi înainte de dorința mea, 22 august a.c. [1968].“

Mândră de planificarea sa familială în numele victoriei socialismului, autoarea acestei reușite materne, bucătăreasă din Cluj, îl ruga pe secretarul general al partidului, Nicolae Ceaușescu, să-i boteze cel de-al patrulea copil.

Nu era singura care solicita o astfel de onoare. Între copertele unuia dintre multele dosare provenite de la Căminul de familie al fostului C.C. al P.C.R. și puse recent la dispoziția cercetătorilor la sala de studiu a Arhivelor Naționale (Magazin istoric, nr. 10/2004), aflăm și alte asemenea documente. Să parcurgem câteva dintre ele.

● Datorită multiplelor îndatoriri, secretarul general nu putea fi naș ● Rugăm urgent telegramă cu aviz, fetița fiind cam bolnavă și să nu fim trași la răspundere ● Un copil îmbătrânit nebotezat ● Tovarășul Ceaușescu, un naș fără pretenții materiale ● Un moldovean mulțumit că s-a oprit „reclajul”, să mai facă și alții copii ● În luptă cu inamicul hitlerist, pentru viitorul copilului ● Străpuns de glonțul care l-a omorât pe Filimon Sârbu la... Grivița Roșie ● În cinstea lui 23 august, a sosit barza

De la bun început se cuvine menționat faptul că toate aceste cereri erau îndrumate de la București către organele de partid din județele de reședință ale solicitanților. Se întorceau apoi la Comitetul Central, cu precizări privind soluționarea lor. Scrisorile de răspuns erau întocmite după un șablon în care se arată că solicitarea familiei respective de a-l avea pe Nicolae Ceaușescu „la ceremonia acordării numelui” (nu se folosea cuvântul *botez*) sau la cununie nu a putut fi satisfăcută de secretarul general, date fiind „multiplele îndatoriri” pe care le avea de îndeplinit în slujba intereselor țării. Organele județene transmiteau, în numele său, felicitări și, câteodată, acordau și ajutoare materiale sau bănești.

Majoritatea solicitanților erau părinți cu numeroși copii, între patru și zece, dacă nu și mai mulți. Oamenii nevoiași, care vedeau poate în nașia conducătorului partidului o cale de a mai scăpa de greutăți. Alții, în schimb, o făceau din entuziasm, sincer sau mimat, din oportunism sau chiar din spirit mercantil.

Uneori solicitanții sunt grăbiți, dorind urgentarea botezului. O mamă scrie alarmată: „Cu respect vin a vă ruga a binevoi a ne anunța ce să facem cu copilul, despre care am fost anunțați că veniți [?!] pentru a-l boteza, deoarece copilul este de 8 săptămâni și nu a fost botezat până în prezent. Rugăm a ne face cu-

noscut cât se poate de urgent telefonic sau telegramă cu aviz, deoarece fetița este cam bolnavă și în caz de ceva să nu fim trași la răspundere”. Se temea biata femeie să nu moară fetița nebotezată sau să nu mai aibă Ceaușescu pe cine nași?

Un fochist din București are al treilea copil, sosit „cu noul decret dat de dvs.” (decretul 770/1966; *Magazin istoric*, nr. 5/2004). Crede însă că noul-născut pe lume „s-a născut fără noroc”, căci nu „s-a găsit un suflet bun care să-i zică și lui fine (să-l creștineze)”. Astfel, copilul „a îmbătrânit nebotezat, s-a făcut de două luni de zile”. Pe cine a găsit de naș „este mai înstărit și are pretenții la botez ca naș și aceste pretenții eu nu le pot suporta fiind cu un salariu de 898 lei pentru 5 persoane plus

chiria 100 unde stau cele 5 persoane într-o cameră cu spațiu de 9 m.p. care nici așa n-are loc să se deschidă, așa sunt de amărât cu copiii, dar să mai fac față la pretențiile nașului”. Și necăjitul fochist continuă: „În concluzie nu am naș pentru băiat și de aceea am făcut această sesizare (plângere) către dv. Să-mi dați un exemplu (sic!) pentru acest băiat frumos și voinic cum se află care pe viitor va fi țării de folos, ce este de făcut, îl las așa necreștinat ca pe un animal?”

Într-o altă scrisoare, i se aduc secretarului general mulțumiri pentru că „ați oprit reclajul femeilor. Eu după cât judec vă mulțumesc personal pentru căci ați oprit, căci eram de povești în sat, toți mă lua în răs că așa-s moldovenii, știu să facă copii mulți”. Avea șapte copii „făcuți”. De născut îi născuse soția...

Deși imensa majoritate a româncelor au primit odiosul decret cu nemulțumire, socotindu-l imoral, un atentat la sănătatea lor și a copiilor, existau și unele mame care îl apreciau. O femeie din județul Bistrița-Năsăud dorea să-i fie botezat cel de-al 12-lea copil spre a da un exemplu stimulator sâtenilor „mei [care] cam neglijează atâția copii după care am avut mult de suferit [...] Bărbatul meu este încadrat ca om de serviciu la școala generală de 8 ani cu jumătate de salariu, 350 [lei] lunar”. În speranța că poate va fi recunoscută de cel care ve-

Instantaneu surprins de fotoreporterul revistei *Flacăra* într-o dimineață din vara lui 1968; în pp. 54, 56, 57, copiii născuți în urma decretului din 1966, între propagandă și candoare

nea la vânatoare și prin acele locuri, preciza că locuiește „pe șoseaua care merge spre cabană unde-i rezervațiunea de vânatoare specială”. Mama eroină, spre deosebire de multe altele, nu a primit doar felicitări, ci și „un ajutor excepțional în obiecte în valoare de 400 lei”.

O situație disperată are o altă femeie din același județ, victimă probabil a aceluiași decret. „Sunt scrie ea membră cooperatoare de mică copilă. Am vârsta de 16 ani și sunt orfană, iar soțul meu este în prezent militar. Sper că nu voi fi refuzată din partea dumneavoastră. Vă mulțumesc frumos și aștept răspuns urgent”. Primește „felicitările de rigoare”, transmise de președintele Comitetului Executiv al Consiliului Popular local.

O bucureșteancă mărturisește că are „plăcerea de a vă face cunoscut că în urma decretului dat de Consiliul de Miniștri în privința întreruperii sarcinilor am dat naștere celui de-al 8-lea copil, căruia i-am pus numele de Nicolae”. Fiind bolnavă, nu l-a putut chema pe secretarul general să-l boteze, în schimb are „plăcerea să vă invit să-i luați motul”. Din partea Consiliului Popular al sectorului 3 primește felicitări, „masa grațuit

la cantina de ajutor popular pentru cei cinci copii sub 14 ani”, 300 lei „în scopul cum-părării linjeriei necesare noului născut” și „două bilete la Eforie Sud pentru doi copii”.

Un locuitor din Oradea, la rândul său, este onorat cu vizita vicepreședintelui Consiliului Popular municipal, care „a transmis felicitări [...], comunicând totodată că poate să-i dea orice nume dorește. Cu această ocazie familia a solicitat un aragaz cu butelie, lucru ce li s-a rezolvat favorabil”. O butelie se obținea greu pe atunci, iar cei înscrși pe liste așteptau cu anii primirea uneia.

Alți părinți se și destăinuie în scrisori. Citite peste ani, acestea evocă momente de tristă istorie românească. Un ardelean cu 8 copii în casă îl roagă pe Ceaușescu să-i cu-

nune primul născut, venit pe lume în toiul luptelor de eliberare a Ardealului din toamna lui 1944. „A fost născut scrie el de mama lui, soția mea, sub o ridicătură a unui fag la o depărtare de com. natală de cca 6 km [...] între fronturile forțelor hitleriste și trupele româno-sovietice.” Mama și copilul „au fost apărați și alimentați de mine însuși (sic!), căci eu țineam legătură cu trupele româno-sovietice contra frontului forțelor hitleriste [...] Ziua mă adăposteam prin tufișuri, iar noaptea țineam legătura cu frontul”. Cu greu putea răzbate „pentru a menține puțină hrană pentru a-mi alimenta soția și acest copil al meu”. Luptele au durat

„timp de două zile și două nopți care după această turăție [lupte] au fost învinși hitleristi. Iar eu după această eliberare am reușit de mi-am ridicat soția și copilul meu și i-am localizat într-o colibă ciobănească, unde am reușit pentru a-i întreține timp de cinci zile, până și-au revenit”. A izbutit apoi „de i-am putut transporta la domiciliu meu de unde am fost evacuați”.

Scrisoarea de răspuns a Comitetului Județean de Partid Cluj precizează: „Mirii au fost felicități și au primit un cadou de 200 lei”.

Un argeșean îi scria lui Ceaușescu, după ce „abuzurile” lui Dej fuseseră demascate la Plenara C.C. al P.C.R. din 22-25 aprilie 1968: „Din anul 1928 am fost în bune legături cu răposatul Gh. Gheorghiu-Dej, pe când mă instruiam ca pe un ucenic și astăzi îmi aduc aminte când mi-a spus că în viața mea să nu posed carnet de membru, carnet să-mi fie curajul sufletească.” Pentru a-și dovedi vechimea revoluționară, corespondentul continuă cu pagini de dramatice fantazări. „Am luat parte mărturisește el la Grivița Roșie în noaptea de 16 februarie 1933 luptând alături de tânărul, fermul și energicul Filimon Sârbu care din nefericire un glonte păcătos trecând prin coasta mea cea dreaptă și intrând direct în tânărul nevinovat ce abia avea numai 19 ani s-a prăbușit la pământ, totodată dându-și și sfârșitul vieții. Adevărat ca un erou, regret,

imi pare bine căci a curs și din trupul meu nu știu cât sânge, totuși regret totodată viața după tânărul și curajosul Filimon Sârbu, încă ucenic al uzinei Grivița Roșie pe timpul acela."

Îl roagă pe Ceaușescu să-i boteze al treilea băiat al fiului său vitreg din București, născut „greu, de nu credea nimeni că va scăpa cu zile, totuși este bine și mama și copilul, pe care-i spune Bebeluș". Bunicul norocosului Bebeluș nu numai că nu avusese de-a face cu Filimon Sârbu (care nu a murit la Grivița Roșie, unde nici nu fusese), dar făcuse invitația și fără avizul fiului său. Chemat la Sector, fericitul părinte mărturisește: „Copilul a fost deja botezat și că el nici nu a știut de dorința tatălui vitreg".

Unei femei din Bihor, „ziua de 2 mai, ziua tineretului din R.S.R.", după cum scrie ea, „i-a adus un mic băiețel". Secretarul Comitetului de partid de la C.A.P. și președintele Sfatului Popular local „s-au deplasat la locuința sus-numitei", transmițându-i felicitări. „Femeia, raportează ei, a fost foarte mulțumită și fericită pentru atenția ce i s-a acordat și s-a angajat că va depune tot efortul pentru educarea și creșterea copiilor ei în spiritul dragostei față de partid și patrie."

Un tată a 10 copii scrie din Slănic-Moldova, unde se afla la odihnă, că „în ziua de 23 august, pe la orele 20.00, a sosit barza pe la noi și ne-a adus un fecior". Îl roagă pe

Ceaușescu să vină la botez, care va avea loc „în ziua de 20 octombrie pe la orele 9.30".

Un frezor din București este bucuros nevoie mare: pe 26 ianuarie 1968 i s-a născut un băiat. Gândul recunoșcător se îndreaptă spre secretarul general, rugându-l să boteze copilul, „ca atunci când el va împlini 50 de ani să-și aducă aminte că atunci când el se năștea conducătorul patriei sale împlinea 50 de ani".

O entuziastă viitoare mireasă îi invită pe soții Ceaușescu să le fie nași de cununie, încheindu-și epistola cu o urare de nou folclor: „Trăiască și înflorească scumpa noastră patrie/ Republica Socialistă România! / Și iar verde flori de

tei/ Și conducătorii ei!" Probabil cineva de la județ a transmis însurățeleor obișnuitele felicitări, primite de aceștia ca un semn de acceptare a nașiei. Drept pentru care, după câteva luni, tânărul soț îi scrie nașului din fruntea Comitetului Central, anunțându-l că s-a hotărât să-l viziteze. „Sperăm ca în luna octombrie să vă facem această vizită, căci vrem să vorbim neaparat cu dumneavoastră". Nu cunoaște unde locuiesc nașii și le cere „să scrieți în interiorul scrisorii adresa de la domiciliu, căci noi nu vrem să venim sub orice formă". După ce se interesează de sănătatea lor și „ce mai faceți", îi „sărută dulce de mii și milioane de ori", repetând că „vă doresc

mult și vrem să vă vedem neaparat". Cum cei doi erau hotărâți să vină la București, poate în vederea cumetriei, primul secretar al Județului de partid este trimis pe teren să verifice personal ce-i cu acești nerăbdători fini. Acesta informează că „nu este cazul ca tânăra familie să fie primită", deoarece cei doi „provin și ei înșiși sunt o familie de oameni insuficient de serioși, care nu se bucură în comună de încrederea cetățenilor".

Triste sau amuzante, oportuniste sau sincere, agramate sau meșteșugit formulate, aceste mărturii puse acum la dispoziția cercetătorilor de Arhivele Naționale pot oferi subiecte de meditație pentru cei care vor să cunoască și să studieze viața românilor în comunism.

O condiție însă mi se pare esențială: efortul sincer de a înțelege oamenii și faptele lor. Cum o sugerează și acest muncitor forestier, tată a șapte copii: „Împreună cu soția ne gândim, ne sfătuim și ne pregătim de pe acum pentru trimiterea lor la școală, perioadă când ne va fi puțin mai greu. Suntem mândri când ne întrunim toți la masă și băiatul cel mai mare [de șase ani și jumătate] ne întreabă: «Ticule, dacă am fi mai mulți, unde stăm?», iar mama îi răspunde: «Mai cumpărăm scaune pentru toți»." ■

SACRIFICII UMANE LA AZTECI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Urnă funerară
de la Monte Alban

Zeul fertilității,
Xipe Totec

O știre apărută la sfârșitul anului 2005 în mass-media uimea Europa și aproape că dădea peste cap o întreagă literatură de specialitate și, mai ales, un întreg arsenal de cutume. Conform unor descoperiri arheologice, analizate de Chris Stringer, un renumit profesor de la Muzeul de Istorie Naturală din Londra, au fost scoase la iveală pe teritoriul insulei britanice 32 de unelte de cremene cu un tăiș foarte ascuțit. De aici supoziția că ele fuseseră folosite la tăierea cărnilor umane, așadar acum 700.000 de ani în Europa se practicasă canibalismul

Pentru o lungă perioadă, canibalismul a reprezentat un tabuu al istoriei. A fost considerat un subiect atât de delicat, încât, nu de puține ori, specialiștii fie au încercat să îl ocolească în lucrările lor dedicate spațiului mezo-american, fie au optat pentru varianta conform căreia tocmai coloniștii au fost cei care le-au adus băștinașilor... obiceiurile antropofage.

Descoperirea Lumii Noi a reprezentat contactul cu altfel de populații, diferite de europeni. S-a născut astfel așa-numitul mit al „bunului sălbatic”, personaj aparte, primitor și neviolent.

Abia în cercetările istorice mai recente, canibalismul diferitelor triburi de indieni din America Latină a fost readus puternic în discuție. Unul dintre cele mai mari nume ale domeniului, Christian Duverger, a încercat, astfel, să spargă vechile mituri.

Războinic aztec apucând de păr un dușman învins și arătându-i „cuțitul de obsidian”, cu care va fi sacrificat

Zeitatea supremă
Huitzilopochtli

Dacă îi urmăim demonstrația, vom descoperi cât de prost a fost țesută textura ce a acoperit, secole de-a rândul, povestea „bunului sălbatic”, dar și cum a fost trecut în uitare un obicei atât de bogat în semnificații rituale, sacrificiul uman.

Să procedăm simplu, prin răspunsuri la câteva întrebări.

„Bunul sălbatic” sau „sângerosul sălbatic”?

De-a lungul timpului au fost frecvent citate cuvintele lui

Cristofor Columb, din 1492, ce descriau primele sale contacte cu indienii *taíno* din insula Guanahani (San Salvador, Bahamas). Genovezul vorbea despre ei cu respect și condescendență: „Erau bine făcuți, cu chipuri frumoase [...] purtau părul tăiat, cu excepția unei meșe pe care o lăsa să crească în spate. Unii erau pictați în tente de maroniu, alții cu alb, cu roșu sau cu orice culoare pe care au avut-o la îndemână. Unii aveau pictat chipul, alții corpul, alții numai nasul, iar alții numai ochii. Nu purtau

arme, deoarece nu le cunoșteau întrebuințarea [...] Unii purtau la brâu câte un dinte de pește sau alt obiect de același fel.” Imagine foarte diferită de ceea ce au descoperit doar 10-20 de ani mai târziu conchistadorii.

O ilustrație ce însoțea textul ediției din 1509 a lucrării lui Amerigo Vespucci *Lettera delle isole novamente trovate* (Scrisoare despre insulele recent descoperite) arăta cum unul dintre marinarii echipajului, capturat de indigeni, a fost tăiat și... pregătit la foc, în urma unui complicat ritual.

Câțiva ani mai târziu, în descrierile călătoriei lui Magellan (*Relazione del primo viaggio intorno al mondo*, 1519-1522, Relatare despre prima călătorie în jurul lumii), Antonio Pigafetta (Vicenza, cca 1491-1534) povestea despre obiceiurile ciudate și violente ale acestor indigeni și încerca să ofere și unele explicații: „Ei le consumă carnea dușmanilor lor, nu pentru că aceasta ar fi savuroasă, ci pentru că acesta le e obiceiul... Ei nu mănâncă întreg corpul prizonierului deodată, ci bucată cu bucată. Iar pentru a nu simți gustul, își taie victimele în bucăți pe care le pun la uscat, în fiecare zi consumând câte o frântură, pentru a-și aduce aminte de dușmani.” Într-o altă relatare, Pigafetta pomenește numele acestor indigeni „oameni înalți, numiți Canibali, care au mâncat un căpitan spaniol, numit Juan de Solis, și 16 alți oameni care merseseră să descopere noi pământuri și care se încrezuseră prea mult în băștinași”.

Cele mai cunoscute forme ale sacrificiului uman au apărut în civilizația aztecă. Aztecii venerau ca zeitate supremă pe *Huitzilopochtli*, a

cărui imagine era asociată prezenței binefăcătoare a Soarelui. Astfel, pentru a-și asigura răsăritul, aztecii credeau că era nevoie de sacrificarea unor inimi umane. Conform legendelor, se considera că Soarele și Pământul fuseseră de patru ori distruse; a cincea încercare urma să le fie fatală. Sacrificiul apărea tocmai pentru a amâna cât mai mult acel eveniment.

Ritual barbar singular?

Cel mai adesea el se aducea la îndeplinire în vârful unei piramide, unde victima era imobilizată pe o piatră, de obicei rotundă, în timp ce un preot oficia ritualul de smulgere a inimii. Exploratorul Diego Duran povestește despre un asemenea ritual, în lucrarea *Historia de los Indios de Nueva España y Islas de tierra firme* (Istoria Indiilor din Noua Spanie și a insulelor), apărută la 1581: „o dată scoasă, inima era oferită Soarelui, iar sângele pulverizat spre divinitatea solară. Imitând coborârea soarelui către apus, corpul era aruncat de pe treptele piramidei. După sacrificiu, războinicii

organizau o mare sărbătoare, cu dansuri ceremoniale și festinuri canibalice”. Bernardino de Sahagún, în a sa *Historia general de las cosas de la Nueva España* (Istorie generală a lucrurilor din Noua Spanie), publicată în 1582, oferă o descriere și mai amănunțită a evenimentelor ce urmau sacrificiului: „După ce li se scotea inima și sângele era vărsat într-o tigvă care era oferită oficiantului, trupurile victimelor erau rostogolite pe treptele piramidei până jos, în piațeta din față. Niște bătrâni le luau și le duceau în templul lor, unde erau tăiate în bucăți pentru a fi mâncate. Le scoteau inima și le tăiau capul, apoi le împărțeau corpul și îi mâncau.”

Aproape fiecare zeitate în parte era onorată cu forme diferite de sacrificii. Astfel, pentru a-l venera pe zeul fertilității, Xipe Totec, victima era atacată cu săgeți, încât sângele să i se scurgă, asemenea ploii hrănitoare de primăvară.

Onoarea dezmembrării corpului celui sacrificat revenea, în cele mai multe cazuri, persoanei care capturase victima. Aceasta opera mai întâi decapitarea,

Ilustrație de Theodore de Bry la lucrarea lui Hans Staden...

Cuvântul „canibalism” provine din spațiul insulelor Caraïbe. În momentul descoperirii lor de către exploratorii europeni, indigenii au fost denumiți „Cariba”, transcris în limba spaniolă „Caribe”, iar în franceză, „Caraïbes”. O lectură greșită a transformat apoi termenul, conducând la formulele *Caniba* și *Canibal*. De aici la desemnarea obiceiului antropofag local prin termenul de *canibalism* nu a mai fost decât un pas.

... și dintr-o altă ediție

capul fiind oferit întregii comunități. Toate aceste trofee erau, mai apoi, expuse într-un monument special creat *tzompantli*.

La indienii Nasca, din sudul Peru-ului, imaginea „capetelor-trofee” este des întâlnită: atât la brăul băștinașilor, cât și alături de reprezentarea unui animal de pradă, felină, vultur sau o specie hibridă, sugerând ideea Soarelui atotstăpânitor, căruia i se oferă sacrificiul.

După părerea specialiștilor, sacrificiul uman a fost prezent în multe culturi ale Americii Latine, precum cele ale Olmecilor, indienilor Maya sau Moche. Pentru Christian Duverger se pare că aria extinderii acestui comportament ritualic este mult mai mare decât s-ar fi crezut vreodată. Dovezi

sunt multe: în desenele descoperite pe ruinele cetății civilizației pre-hispânice de la Monte Alban, se pot vedea așa-numiții „dansatori”, alături de figurile unor prizonieri torturați, reprezentați cu ochii închiși și piepturile descărnate. Iar pe stelele funerare de la Santa Lucia Cozumalhuapa (Guatemala), apare foarte des imaginea unui Soare jumătate om, jumătate vultur, care coboară din ceruri

pentru a înhăța inimile oferite de preoți. Chiar și venerarea pietrei de jad, atât de caracteristică pentru spațiul amerindian, ne trimite cu gândul la aceiași obicei al sacrificiului, culoarea verde fiind considerată un fel de substitut, peren, pentru sângele uman.

Dacă ne reîntoarcem la textul oferit de Columb, descoperim posibile dovezi ale practicării acestui ritual: în noiembrie 1492, unii dintre oamenii genovezului, care înaintaseră spre inima insulei Haiti i-au raportat comandantului că au descoperit într-o casuță „un cap de om, într-un coș, acoperit de un alt coș, agățat de unul dintre stâlpii locuinței”. Explicația oferită de explorator nu are cum să mai stea în picioare: el considera că era o probă singulară a unui cult practicat din moși strămoși doar în acel areal.

De unde atâtea victime?

Sursa cea mai des folosită pentru „aprovizionarea” cu subiecți umani pentru sacrificare au reprezentat-o prizonierii de război. Povestea călătoriei germanului Hans Staden în Brazilia, publicată în 1557, poate sta mărturie. În urma celei de-a doua expediții în America de Sud, în 1549, un naufragiu în apropiere de insula Sf. Vincentiu, nu foarte departe de Rio de Janeiro, l-a trasformat pe Staden în prizonier al băștinașilor Tupinamba, dușmani declarați ai portughezilor, dar aliați ai francezilor. Germanul a rămas cinci ani în captivitate și a reușit să scape doar

Scenă a unui sacrificiu uman în Mexic, sfârșitul secolului XV. Personajul din dreapta este suveranul aztec Axayacatl (1472-1481). Acest document original ilustrează cronica dominicanului Diego Duran, sfârșitul secolului XVI

prefăcându-se că este francez. În prizonieratul îndelungat el a văzut cum mulți dintre camarazi au fost sacrificați, alții fiind doar în stadiul de pregătire. Cu toate că grija pentru a păstra corpurile fragede era una dintre preocupările majore ale indigenilor, captivii au fost supuși la un tratament dur, mai ales din partea femeilor tribului.

Înainte de sacrificiul suprem, prizonierilor li se tăia părul și erau împodobiți cu pene roșii, iar în ziua sacrificiului, după ce erau băuți cu ciomege încrustate cu lamele de piatră, erau imobilizați pe mese speciale. Creierul le era strâns cu grijă într-un recipient, iar după arderea grăsimilor, ceea ce rămânea era tăiat în bucăți, cele mai căutate fiind membrele, dar și toate părțile moi, precum carnea, pielea sau viscerale.

„Există două momente ale anului în care ar trebui să ne temem de atacuri din partea bășinașilor; scrie Staden: unul prin luna noiembrie, când se coc niște fructe denumite de ei *abbati*, pe care le folosesc pentru a obține o băutură numită *kaa wy*, în care amestecă rădăcină de manioc. Le place să ducă război în această perioadă, deoarece, la întoarcere, găsesc fructele gata coapte și pot astfel să-și bea mult iubita băutură. Apoi, trebuie să ne ferim și de luna lui august, deoarece ei pescuiesc în acest timp un fel de pește care acum, părăsește marea pentru a urca în sus pe râuri. Acest pește își depune icrele în apă dulce. Ei îl numesc, în limba lor, *bratty*, iar brazilienii, *lizas*. Sălbaticii

aleg cu bucurie acest timp pentru război, deoarece le este ușor să-și găsească acum hrana. Prind mulți pești, pe care îi aduc apoi la locuințe, din ei obținând și un anume fel de făină (*pira kui*).“

Toate textele occidentale ale secolului XVI relatează îngrozite despre sacrificiul uman în masă pe care, în 1487, suveranul mexican Ahuizotl l-a adus la inaugurarea Marelui Templu din Mexico, proaspăt extins. Unele surse pomenesc de 20.000 de persoane, altele chiar de 80.000 de prizonieri uciși în timpul festivităților. Cel mai probabil este vorba despre cel mai mare număr de victime, după cum sublinia și Cr. Duverger.

Totuși, de unde atât de mulți sacrificați, s-ar putea întreba contemporanul nostru. La

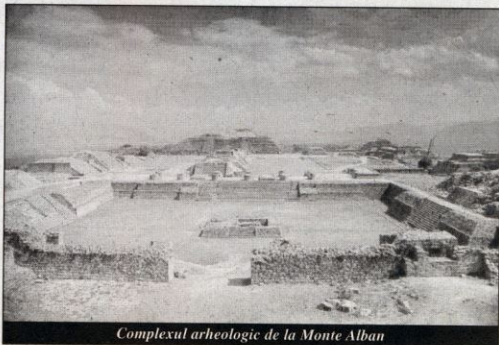

Scenă de sacrificiu uman

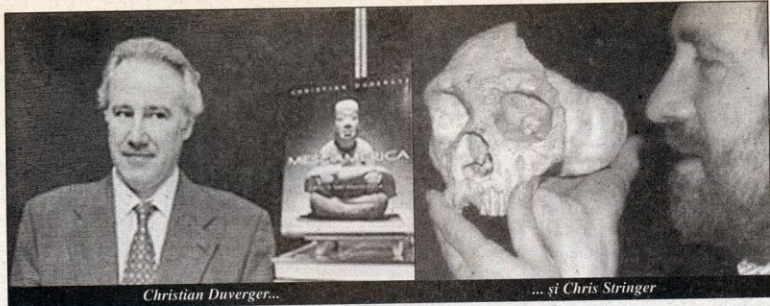
începutul secolului XVI, în timp ce marile orașe europene nu atingeau decât 30-45.000 de locuitori, valea Mexicului adăpostea în jurul a trei milioane de oameni. Iar de partea cealaltă, în câmpia Tlaxcala locuiau tot cam atâtea persoane. Așa că, „aportul” exploratorilor occidentali aproape că nu conta...

Numai bărbații erau sacrificați?

La azteci era prezent și sacrificiul copiilor și al femeilor, dar mult mai rar, doar când ofranda trebuia să reprezinte un anume model,

Complexul arheologic de la Monte Alban

Christian Duverger...

... și Chris Stringer

căci se considera că unele femei pot încarna zeiță ale fertilității, în timp ce copiii deveneau daruri aduse zeului ploii, o dată pe an, cu ocazia sărbătorilor munților. Pentru onorarea zeițăii focului, erau sacrificați, împreună, tineri înșurați.

Specialiștii sunt de părere că la aceste triburi amerindiene existau trei categorii aparte de canibalism: pe lângă uciderea prizonierilor de război, erau practicate sacrificiul sclavilor și cel al preoților, ultimul cu vizibil substrat liturgic. Sclavii erau „consumați” mai ales de negustori. Un text păstrat la Biblioteca Națională din Florență, din jurul anului 1550, descrie un asemenea obicei: „În timpul sărbătorii numite *Panquetzaliztli*, negustorii dădeau un ospăț la care se servea carne de om. Pentru această sărbătoare, cumpărau sclavi [...] și îi îngrășau, astfel încât carnea să le fie gustoasă atunci când aveau să fie sacrificați și mâncați” (*Codex Magliabecchi*).

În regiunile înalte ale Anzilor, s-au descoperit urmele aceluiași practici de sacrificiu uman. De exemplu,

la indienii Inca, cronicile vorbesc despre numeroasele cazuri de copii oferiți zeilor din vârful munților. Dovezile arheologice au atestat, la rândul lor, prezența, la 6.000 metri, a unor corpuri de copii de ambe sexe îngropați de vie.

La mijlocul anilor 1990, arheologul Johan Reinhard scoate la iveală, într-un sit incaș, cadavrul tinerei „Juanita”, despre care, bazându-se tocmai pe textele cuceritorilor spanioli, s-a spus imediat că ar fi una dintre victimele ritualului de sacrificiu uman. Ea a fost găsită la peste 18.000 de picioare altitudine, pe vârful Ampato, la nord-vest de Cuzco, capitala Imperiului Inca (*Magazin istoric*, nr. 5/2003), păstrată în gheață, acoperită cu fâșii de textile și înconjurată din abundență de obiecte de îngropăciune.

Nu lipseau nici sacrificiile de animale; sunt atestate arheologic mai ales specii locale, precum porcușorii de Guineea, lamele sau alpacas, dar textele exploratorilor vorbesc, în egală măsură, și de sacrificarea unor pești, mamifere, păsări sau reptile. Pentru îmbunarea zeilor, se ardeau și esențe puternic

mirositoare, felurite fructe deveneau ofrande, asemenea jocurilor și dansurilor rituale. Și aceasta, pentru că, în toate aceste societăți ale Americii pre-hispanice, s-a impus un adevărat sentiment pesimist cu privire la viitorul lumii. Iar în acest context, sacrificiul poate fi considerat un fel de ripostă: omul crea un dezechilibru tocmai pentru a egaliza balanța lumii, pentru a contribui la regenerarea vieții.

În onoarea zeilor sau pedeapsă cu moartea?

Astăzi se poate lesne afirma că sacrificiul uman și pedeapsa cu moartea sunt două lucruri total diferite. În primul caz, victima era adusă ca ofrandă zeităților, pentru bunul mers al existenței comunității, în cel de-al doilea, pedepsele erau pronunțate de către tribunale special create, pentru a judeca delictele comise; cel mai adesea vinovații erau condamnați la moarte prin lapidare (în caz de adulter) sau strangulare ori decapitare. ■

DRAGA MEA DOAMNĂ

Zoe Dumitrescu-Buşulenga nu mi-a fost profesoară la facultate. În anii studenției mele Doamna preda literatură universală la Limbi germanice. Îi invidiam pe colegii noștri care o aveau la ore. Văd și acum cu ochii minții grupuri de fete și băieți înconjurând-o cu dragoste în pauzele noastre comune pe culoarele din Pitar Moș. De cum ieșea din amfiteatru, pentru cele câteva minute de tragere a sufletului între cursuri, „copiii” făceau un cerc în

jurul ei, cu întrebări de tot felul, probabil însă toate cu haz, pentru că ciorchinele de studenți roată în juru-i exploda invariabil în râsete, sub privirile „invidioșilor” de la Slave. Avea un potențial special de coagulare a sufletelor între aceste Doamnă.

Peste ani, după revenirea Dănei de la misiunea avută la Roma, la Accademia din Romania, când am sunat-o să-i spun că noi, cei de la *Magazin istoric*, am fi onorați să scrie în paginile revistei (la Casa Pogor ne gândisem atunci, subiect atât de aproape de biografia Profesoarei), i-am amintit aceste scene selectate de memoria mea. Mi-a răspuns simplu: „Întotdeauna m-au iubit studenții. Au simțit, dragii de ei, că și eu îi iubesc.” Adesea o întâlneam ca autoare pe copertele unor cărți din librării, cu reeditări, de care generațiile noi aveau atâta nevoie. Când îi comunicam la telefon, de obicei la Văratec, avea o replică blândă, cam de fiecare dată aceeași: „Studenții mei, dragii de ei, se ocupă de chestiile astea.”

O simțeam oripilată de faptul că Televiziunea crea artificial evenimente și personaje, revoltată de-a binelea chiar pe micul ecran, pe care îl frecventa acolo în chilă de la mănăstire, dar și revenindu-și rapid și încercând să schimbe vorba, numai pentru a nu se amări și a nu ne cantona noi două, pornite la discuția telefonică în mare

bucurie și pe un ton constructiv: *Magazin istoric* o provoca să scrie amintiri personale, nu-i așa? Și parțial a reușit. Doamna ne-a trimis la redacție, scrise cu mână tremurândă și cu caligrafia-i inconfundabilă, texte cu care ne mândrim și în care adolescenta Zoe Dumitrescu se autorevelează cum puțini o știu pe doamna Academician de mai târziu.

Doamna Profesoară a iubit indiscutabil copiii, căroro le-a predat cu

generozitate tot ce a știut, dar a iubit mult oamenii, pentru suferințele și destinele lor contorsionate, pentru mișcarea lor „sub teroarea istoriei”, cum spune Mircea Eliade. În vremea Zăverei de după 1990, s-a ferit Doamna Profesoară să amestece valorile cu nonvalorile. Avea oroare de pasiunea și aplecarea unora spre a construi ruguri, a incendia biblioteci și a profera excomunicări. Îi repugna și resentimentul frust, primitiv. Marea-i bunătațe și lipsă de vanitate aveau să o conducă spre lumea călugăriei. De acolo, de la Văratec, a urmărit atent și cu smerenie, alături de nedespărțita soră, Elvira, decantarea valorilor, procesul acela care nu se mai sfârșește.

„Doamna Florentina, știți câte kilograme am? Sunt de nerecunoscut. Am 45 de kilograme”, am auzit-o într-o zi la telefon. A spus aceste cuvinte grave pe un ton împăcat, parcă amuzat, după ce povestise cu duioșie despre „dragii de medici” pe care îi chinuise și aseară, și azi-de-dimineață, pentru că se simțise rău. În anul când a împlinit opt decenii studenții aceia pe care i-a iubit i-au închinat o carte. Voi păstra pentru suflet dedicația Doamnei Profesoare, care mă număra printre „prieteni dragi, atât de aproape de inimă și gând”.

Florentina DOLGHIN

Telex Telex Telex Telex

CORABIA ARGONAŢILOR

O mână de cercetători entuziaști, conduși de grecul Apostolos Curtis, și-au propus să reconstruiască „Argo”, corabia legendară a argonauților lui Iason. Operația s-a declanșat deja în micul port grecesc Volos și se desfășoară anevoios, pentru că cercetătorii au ambiția să nu apeleze la tehnica de ultimă oră, ci să folosească uneltele și tehnologiile momentului când a fost clădită nava, adică de acum mii de ani.

Potrivit legendei, 500 de oameni, cu ajutorul zeiței Atena, au reușit să termine construcția în 3 luni. Cât va dura cea a lui Apostolos Curtis nu se știe încă. După 15 luni de muncă înverșunată este gata abia un sfert din „Argo”. Constructorii folosesc ciocane și dălți din lemn, refuză aparatele pe bază de curent electric și alte realizări ale civilizației, ceea ce îngreunează procesul de construcție, mai ales că în vechime nu se foloseau structuri metalice. Să nu uităm, de asemenea, că prima descriere a expediției argonauților aparține lui Apollonius din Rodos (epopeea *Argonautica*) și a fost făcută la 11 secole distanță de călătoria propriu-zisă.

TABLOU TURNER DE 36 MILIOANE DE DOLARI

Mișcarea romantică engleză în pictură a culminat cu Joseph Mallord William Turner (1775-1851), a cărui influență a fost mai adâncă și mai variată decât a oricărui alt pictor britanic. Era un om care picta „cu abur colorat”, avea să spună despre el un coleg de breaslă, John Constable (1776-1837). Născut în inima Londrei, fiu de bărbier, Turner a fost admis la cursurile Academiei Regale la numai 14 ani, a expus doi ani mai târziu și a devenit membru al Academiei la 24 de ani și academician la 27. Pasionat de călătorii, a străbătut neobosit Europa Occidentală.

Recent, un peisaj venețian al lui Turner a fost vândut la Casa de licitație Christies din New York de fundația americană „Sfântul Francisc din Assisi”, contra sumei de 35,8 milioane dolari. A fost cumpărat, prin telefon, de un necunoscut, rămas nu pentru multă vreme necunoscut. Presa americană a aflat că este un colecționar și proprietar de cazinouri din Las Vegas. Recordul anterior pentru pictura britanică, în ce privește suma de vânzare, a fost atins de pânza lui John Constable, cu 21 milioane de dolari, și de o alta, tot a lui William Turner, care în 1984 s-a vândut cu 9 milioane dolari.

MUZEUL VINULUI

Expoziția „Civilizația vinului” în colecțiile muzeelor Italiei s-a deschis de curând la Muzeul de istorie din Moscova. Ea prezintă istoria uneia dintre cele mai vechi băuturi cunoscute de oameni și rolul ei în civilizația europeană și pune accentul pe influența vinului asupra vieții de zi cu zi a italienilor. Dovada existenței în vechime a cultului lui Bacchus sau Dionysos a fost păstrată deopotrivă de multe monumente arheologice, dar și de operele marilor maestri ai culturii: Piranesi, Bartolozzi, Pinelli și, mai aproape de noi, G. de Chirico și R. Guttuso. În Rusia până la începutul secolului XVIII vinul era un lux, ca băutura alcoolică, fiind folosit îndeobște în ceremonialele religioase, la curțile țarilor și în palatele boierești. Abia în vremea lui Petru cel Mare vinul capătă statutul de băutură accesibilă, obișnuită.

FLORAR

3

1943. Ministrul român în Portugalia, Victor Cădere, transmite către Ministerul Afacerilor Externe, o telegramă referitoare la comentariile presei engleze despre situația din România. „România este singura țară inamică din Balcani unde imensa majoritate a poporului este probritanică și proamericană. Singură România a refuzat să profite de înfrângerea aliatului nostru Iugoslavia, deși a fost invitată de Hitler să ia partea din Banat unde trăiește o puternică minoritate română. Numai teama de Rusia menține la putere Guvernul Mareșalului Antonescu, oameni ca Maniu și Gheorghe Brătianu fiind ținuți în rezervă spre a forma Guvernul care să poată cere pacea (*Daily Express*, din 29 aprilie).“

5

1676. Trimis de țarul Aleksei Mihailovici în Kitai și aflat nu foarte departe de Beijing, reședința împăratului chinez, unde va ajunge cu caravana pe uscat la 20 mai, Spătaru-Milescu își notează în jurnalul de călătorie: „De la gârla aceasta am călătorit opt verste și am ajuns la un sat întins, bogat și nou. Din satul acesta ne-a ieșit în întâmpinare un tânăr respectuos și ne-a dăruit un berbec și vin, spunând că dăruiește berbecul în sănătatea celor doi mari împărați. De o parte și de alta a satului se înalță munți impunători, unii acoperiți cu păduri întinse, iar alții golași. În ziua aceea askaniama (înalt demnitar) l-a rugat pe sol să le dea voie oamenilor săi să cânte cântecul *Dunăre, Dunăre*, pe care îl auzise mai înainte. Solul a îngăduit și după aceea askaniama i-a pus pe cei doi grămăticii ai săi să cânte și ei în limba chineză. Ne-am oprit dincolo de sat și am pregătit tabăra de noapte, însă carele nu le-am schimbat.“ Cum o fi sunat Dunărea în munții hanului chinez?

10

1583. Suntem în tăcutul oraș olandez Delft (aflat la 30 km de Haga), un oraș cu o tainică putere de atracție, conferită de măiestria pictorilor și munca meșterilor artiști. Peste tot în Europa albastrul cald al porțelanurilor de Delft te întâmpină în castele și palate, în muzee și în locuințele mai de rând. Arta de a îmbina albastrul, galbenul și cenușiul culminează în pânzele lui Vermeer din Delft (1632-1678). Aici se naște în această zi un băiat care va face celebre numele familiei lui: Hugo Grotius, diplomat, filolog, istoric, filosof, teolog, om politic și jurist, nume pronunțat alături de cel al altor spirite enciclopedice: Pico de la Mirandola și Machiavelli, Leonardo da Vinci și Erasmus din Rotterdam. Precoc, viitorul „părinte al dreptului internațional“, student la 12 ani, a fost condamnat pe viață în 1618, dar a evadat, cu ajutorul soției, ascunzându-se într-o cutie de cărți, și, în 1621 s-a stabilit la Paris, cu o stipendie de la Ludovic XIII. Regina Cristina a Suediei îl va numi ambasadorul său în Franța (1635).

24

1940. În primele ore ale nopții, Leon Troțki, aflat în exil în capitala Mexicului, mai lucrează încă. Restul familiei s-a dus la culcare. Apoi ia un somnifer și adoarme profund. Pe la 4 dimineața toată casa e trezită brusc de împușcături. Oamenii de pază ai poliției au fost dezarmați de un grup mare de indivizi, camera se umple de fum și prin geamul deschis zboară gloanțe. 20 de minute durează schimbul de focuri, timp în care soții Troțki (Natalia îl acoperă tot timpul pe Leon cu trupul ei) se refugiază în spațiul îngust de sub fereastră. Gloanțele ricoșează în pat, salvându-i de la moarte. Din camera alăturată se aude mereu strigătul înspăimântat al nepotului lui Troțki: „Bunicule!“ O grenadă aruncată în casă, după încetarea focului, nu explodează. Cele două mașini din fața casei, un Ford și un Dodge, sunt furate. Ce s-a întâmplat? Era o acțiune pusă la cale de Stalin, căruia i se și raportează în aceeași dimineață. „Operațiunea executată. Rezultatele vor fi cunoscute mai târziu.“ Troțki a scăpat. Doar până în august, când, în aceeași reședință mexicană, a fost asasinat de un agent al lui Stalin.

DE LA PORUMBELII VOLAJORI LA INTERNET

IOAN MIHAI ROȘCA, Director general al Agenției Naționale de Presă ROMPRES

● Informația este o marfă ● Porumbelul mai iute decât calul ● Ambarcații închiriate pentru a avea mai repede la țarm știrile aduse de transatlantice din Europa ● Brașovul, legat de toată Europa ● Între Giurgiu și Rusciuc, telegraful funcționa cu... barca ● La București se găseau 75% dintre periodicele românești ● Havas deține monopol vreme de 12 ani pe piața știrilor din România ● Ia naștere o nouă agenție de presă ● Primul sediu: o încăpere cu două birouri, un dulap și șase scaune

In 1835, francezul Charles Havas (1783-1858) a hotărât să-și transforme biroul de traduceri situat în Paris în agenție de știri, numind-o „Agenția de foi politice, corespondență generală”. A avut ideea să-și pună funcționarii să traducă pe lângă acte și principalele articole din ziarele străine sosite în capitala franceză, pe care le oferea apoi, pe bază de abonament, mediilor de afaceri și presei pariziene. La baza întreprinderii sale a pus principiul: informația livrată prompt, rapid și corect unor clienți este marfă.

Adeptă a devizei „Să știm repede, să știm exact”, agenția va folosi toate mijloacele pentru a spori rapiditatea serviciilor. În 1837 Havas lansa o linie aeriană de porumbeli volajori. Inovația avea să transforme micul birou în prima agenție de presă cu ramificații continentale. Zburătoarele parcurgeau cu regularitate, pe orice vreme, distanța Paris-Londra, în șase ore, iar Paris-Bruxelles, în patru (în timp ce bidivii cei mai rapizi nu puteau alerga aceeași distanță în mai puțin de 14 ore). Așa reușea Havas să livreze ziarelor din Paris,

pe la prânz, informațiile din Bruxelles, și pe la ora trei, după-amiază, pe cele de la Londra.

Patronul primei agenții de presă din lume a știut să exploateze și telegraful electric, invenție patentată în 1837 de americanul Samuel Morse.

În Europa, pe lângă Agenția Havas, sunt înființate alte două, prin intermediul unor stagieri germani inițiați de Havas: Bernard Wolff și Julius Reuter.

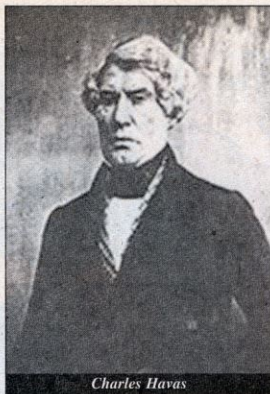
Primul deschide în 1849, la Berlin, o societate de telegraf și, cu ajutorul vărului său,

inginerul Werner Siemens, agenția de știri „Wolff”, devenită mai târziu „Continental”.

Fondatorul agenției naționale britanice, Reuter, și-a creat un institut telegrafic propriu, mai întâi la Aix-la-Chapelle apoi, cu un succes incontestabil, altul la Londra, în 1851. În 1866, el a fost primul care a realizat o legătură prin cablu transatlantic între Europa și America. Știrile din America soseau astfel la Liverpool cu multe ore înaintea vapoarelor. A concesiunea apoi un cablu între Marea Nordului și Cuxhaven, iar în 1867, un altul care lega Franța de Statele Unite ale Americii.

La început concurente pe piața știrilor, agențiile Havas, Reuter și Wolff vor încheia primul acord pentru schimbul de informații, în special în domeniul bursei și al prețurilor. La 18 iulie 1859, la Paris, era astfel parafată înțelegerea denumită, mai recent, și „Ialta informației”, prin care cei trei conveneau asupra pieței de desfacere. Havas își asuma exclusivitatea colectării și distribuției de informații în Franța, în țările mediteraneene și în America Latină. Reuter rămânea suverană în Marea Britanie, Imperiul britanic și Extremul Orient, iar Wolff în Germania, în Imperiile austro-ungar și rus și în țările scandinave.

Peste ocean, prima agenție de presă este înființată în 1857, pe structura asociației create de marile ziare din New York, care în 1818 semnaseră un

Charles Havas

acord de navlosire în comun cu ambarcațiile care navigau prin fața transatlanticelor, pentru a primi mai rapid știri din Europa. Agenția, denumită inițial New York Associated Press, este cunoscută din 1892 ca Associated Press.

Alte două mari agenții înființate în Statele Unite ale Americii sunt United Press (în 1907, de către E.W. Scripps) și International News Service (1909, W.R. Hearst). Prin fuzionarea lor, în 1958, s-a creat United Press International.

În ceea ce privește spațiul românesc, informațiile pri-

vind includerea lui în zona de interes a agențiilor de presă europene sunt încă puține, în lipsa unor cercetări aprofundate. Totuși, evenimentele din Țările Române de la mijlocul secolului XIX determină interesul presei, iar dezvoltarea telegrafului electric ușurează comunicarea. Astfel că transmiterea de informații, calitatea și cantitatea acestora au crescut odată cu extinderea rețelei de telegraf. În 1854 se înființează linia telegrafică Viena-Timișoara-Cluj-Sighișoara-Brașov. Publicația *Gazeta de Transilvania* anunța, în august 1854, că „Brașovul se află azi în legătură aproape cu toată Europa. În 18 august, telegraful ce se află finit până aici a înaintat prima depeșă până la Viena”.

La sud de Carpați, în Țara Românească, prima linie de telegraf a fost construită tot în 1854, între București și Giurgiu. Era racordată la o linie ce făcea legătura, prin Ruscui, între portul Constanța și Istanbul. Telegramele se transmiteau de la București la Giurgiu, apoi hârtiile cu textele lor erau trecute pe barca, peste Dunăre, la Oficiul Telegrafic din Ruscui, de unde plecau mai departe spre Istanbul. Rețeaua de cablu telegrafic se dezvoltă rapid: București-Ploiești-Brașov, București-Pitești-Craiova, Ploiești-Buzău-Brașov (în Muntenia) sau Iași-Suceava-Cernăuți și Iași-Galați (în Moldova). Dezvoltarea rețelei de telegraf și a corpului de telegrafiști, precum

Acțiune la agenția Havas

și pericolul ca serviciul să fie acaparat de societățile străine au determinat autoritățile din cele două Principate să treacă la naționalizarea acestuia, în 1857. În 1859, la scurtă vreme după unire, A.I.I. Cuza le-a unificat.

Concomitent cu extinderea și unificarea rețelei de telegraf în Principatele Române, crește numărul telegramelor de presă înregistrate și transmise prin oficiile telegrafice. Volumul lor va spori constant odată cu creșterea numărului de ziare și publicații, după fixarea centrului politic al țării la București. Aici se concentră, la mijlocul deceniului șapte al secolului al XIX-lea, aproximativ trei sferturi din totalul periodicelor românești.

Presa se bucura de largi libertăți, de condiții considerabil mai favorabile exprimării opiniilor, față de perioada anterioară Unirii Principatelor. De altfel, A.I.I. Cuza este și promotorul primei Legi a presei (1862), care proclama „libertatea oricui de a-și exprima ideile prin organ de presă”. În aceste condiții deosebite este constituit la București, în 1864, primul Oficiu Telegrafic Special pentru telegrame de presă.

De aici și până la înființarea unei agenții specializate în realizarea și transmiterea de depeșe de presă nu mai era decât un pas. El a fost făcut de agenția Havas, căreia i-a fost ușor să trimită un corespondent la București. Din dorința de a oferi informații despre mișcările

Julius Reuter

antiotomane din Peninsula Balcanică clienților săi, Havas a desfășurat acțiuni insistente pentru a se stabili în România. Ele s-au finalizat cu un contract semnat oficial la 5/17 ianuarie 1877 între agenție și Ministerul Afacerilor Străine din București.

În arhiva istorică a ministerului există referiri la acest contract încheiat în folosul ambelor părți: Havas

avea nevoie de o informare de la sursă despre evenimentele politice, dar și despre tranzacțiile comerciale din porturile dunărene, iar Ministerul român de Externe era interesat să transmită Europei informații corecte despre viața politică a țării.

Ce conținea contractul? În schimbul unui serviciu de știri din străinătate difuzat de Havas la București, Ministerul de Externe putea să transmită pe canalele agenției știri politice și economice oficiale. Havas se obliga să distribuie demnitarilor, de patru ori pe zi, informații care să prezinte „fie un interes general, fie unul special pentru România”. În contract este inclusă și lista acestor demnitari: prințul domnitor, ministrul de Externe, miniștrii și președinții celor două Camere legislative. Le primeau, de asemenea, și redacțiile ziarelor, pe bază de abonament. Suma pe care o achita anual Ministerul de Externe agenției

Havas pentru serviciul telegrafic era de 12.000 de franci. Contractul avea să fie respectat doar pe jumătate. De-a lungul anilor s-au înregistrat numeroase încălcări din partea ambelor părți.

De multe ori, gazetele bucureștene protestau împotriva conținutului deformat al informațiilor. De pildă, ziarul *Românul*, al lui C.A. Rosetti, atrage deseori atenția că știrile despre luptele de la Plevna sunt prezentate de Havas părtinitor, scoțând în evidență eroismul turcilor și nepomenind nimic despre români. „Agenția Havas de la noi nu putem

W.R. Hearst

acum să ne aflăm căzuți sub robia ei, decât să acceptăm ziarele străine și până atunci să rugăm pe guvernul a nu primi ca agenția să facă serviciul cum îi place, ci cum este datorită ei să facă”, se spune în suplimentul ziarului *Românul* din 31 octombrie 1877. Ziarul reproșează agenției că transmite știri „cunțite și ultrapolitice” și numai pe „cele ce a crezut dânsa de cuviință să ne comunice astăzi”.

Cum arăta pe atunci un serviciu Havas transmis bunăoară din București la Paris, Londra, Viena? Iată ce conțineau știrile telegrafiate de la București în aceste capitale în perioada 5 ianuarie-16 martie 1882, analiză efectuată de un cercetător al istoriei agențiilor de presă românești: Florica Vrâncănu. Cele 28 de știri transmise, aproximativ 9-10 lunar, vizau remanieri guvernamentale, starea sănătății reginei Elisabeta, acuzele aduse, în Parlament de Kogălniceanu la adresa guvernului liberal al lui Brătianu, așezarea refugiaților bănățeni în Dobrogea, construirea căii ferate Cernavodă-Constanța, dotarea armatei cu material etc.

Agencia Havas era bine poziționată în țara noastră, prin contractul revizuit anual. Ea avea un birou propriu de corespondent, cu acces neîngrădit la telegraf, cu abonamente ferme la ziare, cu sprijin deplin din partea oficialității-

lor, începând de la guvern și până la bănci și presă.

Până în 1889, deci timp de 12 ani, Havas a dominat aproape nestingherită piața informațiilor politice și economice din România. În 1889 însă monopolul ei a fost spart și, mai mult, în câteva luni era devansată de o nouă agenție Agenția Telegrafică a României, prima agenție de presă a statului român.

În această perioadă, persoane publice sau din administrația statului și ziariști și-au manifestat deseori nemulțumirea față de modul în care corespondentul agenției Havas de la București relata în străinătate evenimente și fapte petrecute în Capitală și în România. Pe lângă aceștia, cercuri financiare, comercianți și negustori, dar și alte categorii de abonați la știrile

agenției constatau în dese cazuri cum informații importante pentru domeniile lor de activitate, dar și de uz general erau „filtrate”, „diresionate” partizan. Tot mai mult, în special în sferele guvernamentale, prindea contur ideea înființării unei agenții naționale de presă,

care să prezinte lumii, prin optica Bucureștilor, realitățile românești și, mai ales, puncte de vedere oficiale ale statului român în probleme majore. Ideea s-a materializat la începutul anului 1889 când, la 15/27 martie, ministrul de Externe, P.P. Carp, semna un contract cu vinezul Erich Schäffer, director și proprietar al *Politische Correspondenz* din Viena și reprezentant al agenției vieneze de știri *Correspondenz Bureau* (Correspondence Bureau) prin care acesta se obliga să organizeze și să facă să funcționeze o agenție ale cărei știri să fie difuzate în străinătate prin agenția vieneză în condițiile cerute de guvernul României.

Redactat, în limba franceză, în termeni fără echivoc, contractul aflat în arhivele M.A.E. și în copie la

ROMPRES este un model de document diplomatic. După ce exprimă dorința guvernului României de a înființa o agenție specială de știri telegrafice din străinătate și pentru străinătate, documentul stipulează de la început că Agenția Telegrafică a României („Agence Télégraphique de Roumanie”) va fi

autonomă, cu sediul în București. Condusă de o persoană aleasă de guvernul României, ea urma să transmită zilnic prin telegraf știri privind România în capitala Imperiului austro-ungar, iar de aici unor agenții indicate, de directorul vienez.

De la Viena urma să se difuzeze în București un „serviciu exact și rapid al tuturor știrilor de interes general sau special pentru România, astfel încât Agenția Română să asigure autorităților și publicului abonat din București un serviciu regulat și complet de știri”. În ce privește știrile din România, se menționează clar că „guvernul român își rezervă dreptul de control politic față de toate știrile privind politica sa internă și externă care vor fi expediate”.

Informații despre activitatea primei agenții de presă a statului român, aflată sub administrarea Ministerului Afacerilor Străine, sunt puține și se găsesc doar în arhiva ministerului. Ele au fost amintite în lucrări privind istoria presei românești semnate de Neagu Udrioiu sau de Florica Vranceanu.

Pregătirile pentru înființarea agenției s-au desfășurat în secret și cu mare discreție, deoarece emanciparea față de Havas, doriță de oficialitățile române, nu era ușor de făcut.

La 24 ianuarie/5 februarie 1889, ministrul de Externe cerea „Direcțiunii Generale a Telegrafelor și Poștelor”, subordonată Ministerului de Interne, să asigure agenției drept sediu „o odaie mare în casele ce ocupă”. În adresă se spune: „O agenție telegrafică română ascende a se înființa

P.P. Carp

peste puțin în București după modelul agențiilor de același fel ce funcționează în alte țări [...], sub controlul guvernelor respective, și interesul nostru fiind de a-i înlesni pe cât se va putea înființarea și buna funcționare, am crezut că ar fi nimerit din toate punctele de vedere ca sediul ei să fie așezat tocmai în localul Direcțiunii Generale a Telegrafelor”. În aceeași zi, directorul general al Telegrafelor și Poștelor răspunde că a luat măsurile convenite pentru ca de la 1/13 aprilie „să se pună la dispozițiunea noii agenții telegrafice române ce este în ajun a se înființa o odaie în actualul local al Direcțiunii Generale a Telegrafelor și Poștelor”.

Aflând de intenția Ministerului român de Externe, Havas ripostează. Mai întâi, corespondentul agenției la București trimite ministrului de Externe, P.P. Carp, câteva considerații pe puncte în care analizează dezavantajele neasocierii cu Havas a viitoarei agenții românești. Se oferă să-și dea concursul pentru crearea unei agenții naționale, dar „în anumite condiții, în care Havas își va păstra pentru sine gestiunea

serviciului de abonați, iar agenția națională să aibă autonomie în transmiterea și recepționarea știrilor”. Ulterior, pe măsură ce șansele de asociere scad, trece la avertismente dure și amenință că dacă România nu va colabora cu agenția sa, informațiile românești „nu se vor găsi nici în presa franceză, nici în cea italiană, nici în presa turcă, nici în cea spaniolă, belgiană, elvețiană, greacă, portugheză”. În plus, se amintește că, prin contract, Havas dispune la București de grupul cel mai important și cel mai serios de abonați, care vor continua să-i rămână fideli.

La Ministerul de Externe însă jocurile erau făcute: la 15/27 martie 1889, ministrul P.P. Carp semna actul de naștere al Agenției Telegrafice a României. Agenția și-a început activitatea la 30 martie 1889, când a fost expediată prima telegramă de presă. Cel dintâi director, M. Brăneanu, spunea într-o notă trimisă ministrului de Externe, la 31 martie: „Jeri am expediat prima telegramă”. Agenția funcționa în casele Bărcănescu, de pe Ulița Doamnei, unde se afla sediul Poștei. Avea o încăpere cu două birouri, un dulap și șase scaune.

P.P. Carp, cel care contribuise în mod hotărâtor la înființarea ei, nu mai era ministru de Externe. La 26 martie/7 aprilie guvernul junimist prezidat de Th. Rosetti, din care făcea parte, demisiona, fiind înlocuit, la 29 martie/10 aprilie, cu unul condus de Lascăr Catargiu. La Externe a venit Alexandru Lahovari. ■

(Va urma)

Cititorii scriu istorie

PE FRONTUL DIN RUSIA

Am fost unul dintre refugiații din comuna Râșcruci, județul Cluj, sosiți la Sibiu, la data de 9 noiembrie 1940, după cedarea Ardealului în urma dictatului de la Viena. M-am refugiat din cauză că un soldat ungur a vrut să mă împuște când a venit cu caii să-i adape la fântâna noastră din curte, pentru că am vorbit cu frații mei românește. M-a căutat noaptea și în podul grajdului, crezând că sunt acolo, dar eu eram în sat la curățat porumbul. Când am venit acasă, mama mă aștepta plângând. În noaptea aceea am și plecat la Cluj, unde mi s-au făcut acte și am putut porni spre Sibiu. Împliniseam 17 ani la 18 august. Am ajuns la Sibiu, unde erau refugiate și clinicile medicale din Cluj, și am primit serviciu la Secția de obstetrică și ginecologie, unde am stat până la 15 februarie 1941, dată la care am plecat pe front împreună cu încă trei băieți, dintre care doi frați de la mine din comună, Nicolae și Ion Pinteș, iar al treilea, Ion Mărginean, din Jucu de Jos, județul Cluj.

Pe mine și pe Ion Mărginean ne-au repartizat la escadronul 2 moto-mecanizat, care era în zona Iași, acolo unde s-a oprit când s-a retras din Basarabia, după cedarea acesteia în iunie 1940.

La 22 iunie 1941, când a început războiul, eram la Botoșani, în locul numit Mănăstirea Doamnei, iar de acolo am plecat pe front în Basarabia.

Noi eram un escadron moto-mecanizat din Centrul de instrucție al cavaleriei din Sibiu și eram înzestrați cu tanchete R1, motocicletele cu ataș și motociclete solo B.M.W. Am primit o motocicletă solo, cu care executam misiuni de recunoaștere. În perioada de început a războiului, în Basarabia și Ucraina, am avut mai puține misiuni, din cauză că rușii se retrăgeau din fața trupelor noastre și a celor germane. Așa am ajuns la Marea de Azov, în comuna Akimovko, unde rușii au opus rezistență. Am fost nevoiți să trecem în apărare toți militarii, indiferent de specializările pe care le aveau. Noi aveau de apărut un liman al Mării de Azov, lung de aproximativ 80 km și destul de lat, deoarece erau și sate în acel perimetru.

În ziua de 4 octombrie au plecat în recunoaștere o parte dintre camarazi, cu motociclete și tanchete, dar au fost atacați de

ruși. Au murit mulți dintre ai noștri. A doua zi au fost trimiși alții în recunoaștere, printre care și eu. Ni s-a dat ordin ca fiecare sat sau pădure să fie străbătute de trupe pe jos și numai după aceea să treacă cei cu mașinile, motocicletele sau tanchetele. Așa am ajuns la ultima comună de pe traseu. Eu și cu un camarad mergeam înainte, cam la 100 de metri față de prima motocicletă cu ataș, pe care era montată o mitralieră. Aproape de sat ne-am oprit așa cum aveam ordin, iar din spate ne-a ajuns motocicletă în care erau trei camarazi. Ne-au strigat că ne-am oprit prea departe de sat și să mai înaintăm puțin. În acel moment ne-au depășit, iar la o distanță de circa 30 metri, au dat peste mine, care am explodat. Erau amplasate pe șosea, în dreptul unei șire de paie. Toți trei au murit pe loc. Le-am adunat rămășițele și le-am pus pe o foaie de cort. Un locotenent i-a fotografiat. Conducătorul motocicletei era din comuna Slimnic, județul Sibiu, și eu am ținut legătura cu familia lui. Ne-am fotografiat împreună cu cei morți. La puțin timp am fost atacați de ruși. O parte dintre noi au ocupat poziții de luptă, iar o altă parte s-au retras care cum a putut. I-am înmormântat pe cei trei camarazi într-o groapă lângă biserică din satul Elisabetovka. ■

David MUNTEAN

Istorie trăită

Intrat în 1964 în diplomatie, după ce absolvise ca șef de promoție cursurile post-universitare de Relații Internaționale de pe lângă Facultatea de Drept a Universității din București (1962-1964), invitatul rubricii noastre a lucrat, până în 1971, în cadrul organismelor internaționale financiare ale

O.N.U. A cunoscut îndeaproape culisele negocierilor și acordurilor internaționale, lumea atât de puțin știută de marele public a diplomației internaționale.

În 1971, și-a luat doctoratul în economie la City University of New York, trecând peste multe dintre opreliștile impuse de oamenii regimului de la București.

În continuarea convorbirii noastre (Magazin istoric, nr.3,4/2006), să-l urmărim pe distinsul interlocutor evocând anii în care a activat în Centrala de la București.

„ÎNTOTDEAUNA AM AVUT MÂNDRIA CĂ VIN DIN ROMÂNIA...”

BOGDAN BALTAZAR

– Nerespectarea, pe când vă aflați la O.N.U., a interdicțiilor venite de la centru poate fi socotită, acum, și o formă de rezistență?

– Nu, eu nu mă socot disident. Dar socot că am făcut ceva bun pentru țară.

Mă întrebau unii la Londra, acum, după 1989, când am fost consilier superior bancar („Senior Banking Adviser”) în centrala B.E.R.D. din capitala britanică: „Domle, dar ce-ați făcut atunci, pe timpul lui Ceaușescu?” Ce-am făcut? Am încercat să corectăm anomaliiile, să corectăm arbitrarul, să corectăm minciuna și să facem, cum puteam fiecare, câte ceva bun pentru țară.

Am trecut prin toată această perioadă cu demnitate, nu mi-am turnat colegii, nu am fost servil, am adus bani în țară și am stabilit proiecte de finanțări și multe altele. Pentru țară am făcut-o, nu pentru comuniști.

– Nu ați ajutat în felul acesta dictatura?

– E un punct de vedere. Poate că da. Dar ce altă soluție era pentru un om care nu vroia să se pacepizeze? Eu nu vroiam asta. M-aș fi considerat cel din urmă om din lume.

Această linie foarte subțire că „n-am trădat țara, ci am trădat dictatorul” comportă foarte, foarte multe discuții și eu nu sunt de acord cu ea.

Eu nu îi blamez, nu am nimic cu ei. Cu Mircea Răceanu fusesem coleg în Ministerul de Externe și eram deja la „Danubiana” când a fost arestat. Eu nu știam că spionase, am crezut că l-au arestat pentru că tatăl lui, Grigore Răceanu, semnase scrisoarea celor șase. El este fiul adoptiv al lui Grigore Răceanu. Tatăl lui Mircea este „un erou al clasei muncitoare”, Bernat Andrei. Mama lui l-a născut la Văcărești. Eu am crezut, repet, că l-au arestat din cauza lui Grigore Răceanu. Și acum îmi spune: „Cum de dădeai telefoanele acelea?” Dădeam telefon de la aparate publice, de pe stradă, prin ganguri și-i spuneam Mioarei, nevastă-sa:

„Nu ești singură, Mioara.“ Și închideam, pac, și fugeam, mă topeam. Când am aflat că a spionat în favoarea americanilor... Am rămas prieteni, dar... Cu Pacepa n-am fost prieten. Ne cunoșteam, am fost în relații bune, dar... Încerc să nu-i judec. Mai bine zis, îi judec, dar încerc să nu mă exprim.

Eu nu aș fi putut să fac așa ceva.

– Nu știți ce se întâmpla în țară?

– Sunt unii care spun: „Da, Baltzare, ai dreptate. Când tu te duceai să negociezi în Libia sau Algeria, veneau bani aici. Și ce s-a făcut cu ei? S-au făcut proiecte faraonice.“

Sunt primul care să răspund: s-au făcut proiecte faraonice, s-au făcut tot felul de neno-ciri, aruncându-se aiurea cu banii. Ne-am dezvoltat o capacitate de rafinare de 35 milioane de tone anual, când noi produceam 8 milioane de tone de țiței. Am făcut *processing* de petrol, prelucrare, în care pierdeam efectiv. Era o nebunie, într-adevăr. Se poate reproșa, cu mintea de acum, că toate avantajele pe care le obțineam mergeau în faraonismele lui Ceaușescu și pauperizarea poporului român.

Da și nu, aș putea răspunde.

– Nu v-a manipulat de fapt regimul? Nu v-au folosit acei comuniști pe care spuneți că îi urați?

– Domnule Lăcustă, v-am spus că am făcut o opțiune când am discutat cu tata la Țicleni. Deci, eu din moment ce nu am fugit în străinătate, nu puteam să fiu un trădător în rezidență. În momentul în care am acceptat să lucrez pentru ei am făcut-o pentru că am știut că astfel îmi pot sluji țara. Nu am acceptat nici un moment să fac turnătorii, să

îngrop pe cineva, cum se spune. Dimpotrivă, uneori încercam să-l protejiez pe câte unul, spunându-i să stea liniștit, că nu-i chiar așa cum i se pare lui.

Nu aveam soluții atunci. Acum putem discuta la nesfârșit, dacă a fost bine sau nu. Satisfacția mea este că am trecut cu demnitate prin această perioadă. Dar eram foarte nepotrivit, aveam păreri proprii în Comisiile în care am lucrat...

Eram prin 1978-1981 în Direcția Africa din M.A.E. și participam la lucrările unei Comisii pentru lumea a treia condusă de Elena Ceaușescu. Ea avea păreri peste tot și nu mă potriveau cu ea în multe privințe. Susțineam de exemplu că trebuie să ne recuperăm datoriile din Libia, din Algeria, să nu mai facem nu știu ce societate mixtă cu Republica Centrafricană și multe altele. Eu vedeam lucrurile acestea ca o politică de apărare a intereselor noastre naționale.

Dar spre sfârșitul anilor '70 Ceaușescu înnebunise. Susținut și de ea, și de alții, printre care și Pacepa, el voia să obțină Premiul Nobel pentru Pace în Orientul Apropiat. Era un proiect mare. Dar dorința

asta a lui încurca lucrurile pe toate planurile.

– Ceaușescu credea în mod sincer că merită Premiul Nobel?!

– Cum să nu! Era convins!

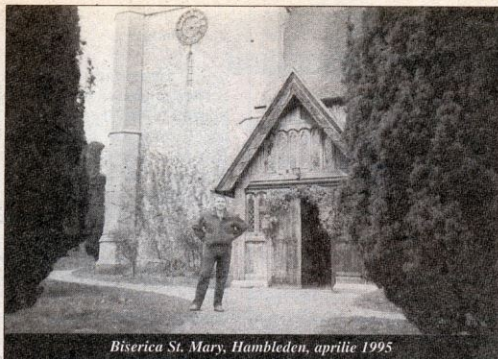
S-a lucrat serios pe tema aceasta. S-au implicat negociatori pe lângă israelieni, arabi, o desfășurare puternică de forțe. Au lucrat mulți intermediari. Ceaușescu s-a făcut foarte util în medierea conflictului americanilor cu vietnamezii. La fel și atunci când a fost aranjată vizita lui Nixon în China. Nu era chiar așa la întâmplare.

Toată nebunia asta era întreținută și de mulți din Externe. Oricând au existat secături, turnători în stare să facă orice pentru a-și crea o situație privilegiată. Noi cei care ne vedeam de treabă probabil ne și autosugestionam. Ne spuneam că poate prin munca noastră, prin politica de largire a relațiilor, „toate azimuturile“, cum se spunea, poate prin toate acestea creăm condițiile de evoluție internă, de democratizare.

Repet, poate ne autosugestionam, dar și credeam în aceasta. Era ceea ce americanii

Într-o dezbatere televizată din campania electorală 1996

Biserica St. Mary, Hambleden, aprilie 1995

numesc *wishful thinking* (să interpretezi faptele după cum ți-ar plăcea să se petreacă). Cu munca mea, cu aceea a multor altora ca mine, credeam că contribuim nu numai la dezvoltarea relațiilor României cu lumea, dar contribuim și la stimularea unor evoluții interne reformiste.

– Un episod din activitatea dumneavoastră diplomatică îl constituie Filipinele. Cum ați ajuns acolo?

– A fost în 1975-1976. Nu voia nimeni să meargă acolo. Am fost trimis la Manila ca un fel de sancțiune, să mă îndepărtez din minister. Alți patru diplomați refuzaseră înaintea mea să plece în Filipine ca însărcinați cu afaceri, spre a pregăti vizita lui Ceaușescu. N-aveam acolo nici măcar o agenție economică. Nimeni nu se băga. Am acceptat mai mult din ambiție. Această dorință de a nu mă lăsa înfrânt, de care am mai amintit. Eram în luptă și puteam acționa și acolo. Am deschis ambasada, am pregătit în trei luni de zile vizita lui Ceaușescu, inclusiv negocierea documentelor.

Am rămas de atunci într-un fel de mică istorie a diplo-

mației practice românești, prin faptul că am cerut și mi s-a aprobat să am la mine un *cifru de misiune*. Era un cifru pentru corespondența diplomatică exact ca în secolul XVI. Plecai de la un careu, după care pe niște hârtiute, ca foia de țigară, pe care le avea și cel de la celălalt capăt al firului, trebuia să aduni la cifrele rezultate din careu cifrele pe care le aveai tu pe foia de țigare. Leșea o adunare de cifre, practic inexpugnabilă dacă operai cum trebuie și distrugai apoi toate hârtiile.

Am avut la mine acest cifru de misiune timp de vreo două luni de zile. Transmiteam de la hotel, prin telexul de acolo, un șir de cifre. Conform Convenției de la Viena, deoarece eram însărcinat cu Afaceri și nu exista ambasador, aveam dreptul să transmit corespondență cifrată. Scrisorile le expediam de la telexul hotelului. Era un filipinez care nu avea ce face toată ziua și era tare bucuros când avea de lucru cu aceste mesaje pline de mister. Numai și numai cifre. Se credea în romanele lui Graham Greene.

A urmat apoi vizita lui Ceaușescu, foarte interesantă.

S-au semnat atunci acorduri economice importante. S-au vândut instalații de foraj pentru bani buni. S-a vândut o termocentrală fabricată în România pe gaz și combustibili lichizi pentru o insulă filipineză, Cebu. A fost o relație foarte interesantă.

Marcos, care era un obedi-ent față de americani, după 1975, când s-a prăbușit Vietnamul de Sud, a vrut să se acomodeze cu lumea comunistă. Și a căutat să o facă printr-un lider onorabil. Tito nu era disponibil. Și s-a orientat spre Ceaușescu, care ajunsese cam la nivelul lui Tito. Era și el de-acum un lider nedominat de ruși.

În 1964 România era la Geneva, în grupul statelor din Organizația Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.). Eram practic în Grupul celor 77, mișcarea de nealinier. Dar au venit niște presiuni puternice de la Moscova și nu am mai intrat. În 1976 am devenit însă membru deplin în Grupul celor 77 la Manila. Am fost acolo. Șeful delegației a fost Nicolae M. Nicolae, care povestește într-o carte a lui [O lume așa cum am cunoscut-o. Amintirile unui fost ambasador al României, București, 2000 – n.I.L.] cum a fost primirea.

– Tito nu se socotea concurat de Ceaușescu?

– Nu cred. Întotdeauna am avut cu sârbii relații foarte bune. Tito era desigur cam indispus de ascensiunea lui Ceaușescu. De prezența acestuia cam din topor, de lipsa lui de nuanță. Tito era un mare senior. Ceaușescu era un tânăr cu o mare inteligență primitivă de adaptare. Avea un deosebit simț al strecurării, de oportunist. Avea un simț politic bun.

- L-ați observat mai îndeaproape?

- Cinci zile, acolo, la Manila, am stat practic numai cu el. Am avut multe discuții. În afară de faptul că mergeam de dimineată în apartamentul lui să pregătim ziua, conferințele, negocierile, toate celelalte, în ocazii de repaos eram tot împreună. Am făcut niște croaziere prin golful din jurul Manilei și am stat o dată două ore de vorbă, când n-a fost cu Marcos și familia. Avea o judecată politică de țaran, nu foarte sofisticată. Nu era un intelectual. Avea un instinct, cum să spun, de ilegalist, de oportunist politic, de „scopul scuză mijloacele”. Asta cu scopul e de fapt deviza comunismului. Machiavelli este copil față de comuniști.

La un moment dat i-am spus: „Știți, tovarășe secretar general, am acționat și eu, am făcut aici în așa fel încât să-i desprindem pe filipinezi de americani, poate le livrăm și lor armament, să demonstrăm că există și relații egale între state.” Și tot așa mă lăudam. Mi-a răspuns: „Băi, să fim atenți, să nu împingem prea tare linia asta, că nu avem nici un interes să plece americanii din Filipine și să vină rușii.” Altfel zis, mi-a spus: „Pune batista la țambal cu acest antiamericanism. Să mai așteptăm, să vedem, să mai vorbesc și cu alții, nu te grăbi să faci oferte de armament.”

- V-ați aflat vreodată în dificultate la negocieri?

- Cu Ceaușescu? Cu el nu negociam. Am reușit totuși ceva, mi-a spus Marinescu, aghiotantul lui: „Extraordinar, nea Bogdane! L-ai împins pe șefu cu doi metri.” Ce se întâmplase. Ceaușescu era mic, foarte mic de statură. Nu accepta în preajma lui oameni

înalți. Nu se uita niciodată la tine în ochi. Te privea așa, pieziș, din dungă. Se temea întotdeauna de apropierea fizică. Trebuia să stai mereu la distanță de el. Acolo, la Manila, într-una din croaziere, vroiam să-i explic ceva și dădeam să mă apropiu, iar el se mai îndepărta câte un pas. Nu accepta pe nimeni în proximitate. Doar pe ea. M-a impresionat când i-am văzut la proces. Ați văzut? Îi puneă mâna pe mână. Nu era teatru. Ei s-au iubit...

Dacă am fost vreodată în dificultate? În Filipine, în nici un caz. Ministru de Externe era un general, Romulo, adus de americani. Nu era deloc încântat de relația cu România și comuniștii. Mă considera un puști obraznic, aveam 36 de ani, și mereu mă contra. L-am lucrat foarte bine cu consilierii prezidențiali ai lui Marcos. Erau doi consilieri cu care stabilisem relații foarte bune. Romulo făcuse în așa fel, încât aproape nu mai puteam să intru în Ministerul lor de Externe. Dar prin palatul prezidențial l-am demontat pas cu pas.

Pentru slujirea intereselor țării am fost și manipulator și poate am lăsat-o mai moale

când trebuia. Dar păcălit nu am fost. Și iată pentru ce.

Când eram ministru în guvernul lui Roman, l-am văzut odată dezamăgit după nu știu ce discuții tensionate cu un străin. Unul care nu înțelegea în rușul capului niște lucruri elementare. I-am spus: „Nu înțelegi că în țara lui, occidentalul ăsta cu pretenții, ministru, director general sau ce-o fi, într-un clasament pe scara inteligenței, IQ, el este pe locul 585.642? Oameni ca mine și ca tine suntem pe locul 600, 650. Suntem o nație deșteaptă. Suntem un dezastru în colectivitate, dar ca indivizi suntem printre cei mai deștepti. Fiecare în parte. De la cel care scrie cu nuielușă pe șanț până la nu știu care mare inventator. Ca indivizi. Dar ca popor, avem o sinergie negativă extrem de pronunțată. Nu-ți dai seama că interacționăm; dar suntem în starea de țară care cerșește (era imediat după '89), oricât de dezvoltat IQ am avea fiecare în parte? Tu ești pe locul 651, iar eu pe locul 650 (!) și ce putem discuta cu cel de pe locul 585.642? Dar trebuie să discutăm pentru că cerem...”

Totdeauna am avut sentimentul apartenenței la o

Londra, martie 1996

tradiție culturală. Adeseori îi spuneam câte unui american: „Știi că eu sunt la a șasea generație de intelectuali? Tu la a câta ești?” Era și el analist bancar. La a doua generație cu școală.

Întotdeauna am avut mândria că vin din vechea Europă și din România, din această țară amărâtă, dar în care au crescut oameni. Cum e vorba aia: „Cresc și la Moldova oameni...”

– Nasc...

– Nasc la Moldova și-n România oameni. De-asta am urât comunismul, că a distrus oamenii deosebiți. Am absolvit Politehnica strălucit. Mi-am luat un doctorat eminent acolo, la ei, în Occident. De ce să-mi fie rușine atunci, cum să mă pună ei în dificultate?

Dimpotrivă, de multe ori, i-am făcut, cum se spune, „bucățele” la negocieri. După care mi-am dat seama că am mers prea departe. Niciodată nu trebuie să termini o negociere cu unul supărat. Nu este durabilă înțelegerea. De aceea am revenit, l-am mai spălat, după ce-l băgasem în toate alea.

Întotdeauna m-am așezat la masa negocierilor cu două principii. Să-l scotesc pe cel din partea cealaltă a mesei mai pregătit decât mine, dar să nu uit că eu sunt mai pregătit decât el.

– Nu-i-un paradox?

– Întotdeauna mergeam la negocieri, în Occident sau pe zona aceasta a Africii și Orientului Apropiat, blindat. Nu existau calculatoare pe vremea aceea. Dar aveam în geantă tot ce mă puteam ajuta. Am fost în Maroc, de exemplu, și negociam un document politic important.

Pe fiecare problemă știam bine poziția adoptată de ei în timp.

Unii consideră că a fi diplomat este așa, o problemă de privilegiu, o meserie pentru băieții de familie și alte de-astea. Nu le iese sânge pe nas pregătindu-se pentru tratative, pentru orice fel de relații. La negocieri cu marocanii, de exemplu, eu aveam în buzunar 15 formulări de-ale lor. Pe-ale mele le visam, vă dați seama. Aveam documente de-ale lor începând cu americanii, deci oarecum proisraeliene, și până la altele cu mișcarea palestiniană. Eram documentat cu tot ce au făcut și spus marocanii în problema respectivă. Și dacă începeau să ne preseze, îi întrebam: „Sunteți de acord cu asta?” și scoteam documentul lor.

Întrebați de paradox. De ce să fie? Să-l socoti pe celălalt mai bine pregătit decât tine te face să te pregătești și tu. Dar să nu uiti că pe baza acestui fapt, a muncii și a ascendenței tale știi foarte bine cine ești și unde te situezi în raport cu celălalt.

– Nu v-ați simțit totuși umilit, știind din ce țară veneați și ce regim trebuia să reprezentați?

– Umilit, nu. Niciodată. Uneori am avut sentimentul că sunt tratat de sus. Cum ne tratează și acum adeseori Uniunea Europeană sau S.U.A.

Reprezentam o țară comunistă? Reprezentam în primul rând România. Când simțeam că vreunul încearcă să mă umilească, îl așteptam să își ia avânt, se lăbărtă și apoi, poc, i-o serveam. Făcea repede fâs! Cum puteam să îl las să mă umilească? Eram cunoscut pentru „cruzimea” mea.

– Păreți, într-adevăr, un om dur.

– Pe cuvântul meu, domnule Lăcustă, sunt omul lui Dumnezeu. Dacă sunt lăsat în pace, dacă sunt tratat cu curvie, sunt un om cu care se poate discuta orice.

Dar, vă rog să mă credeți: nu mă simt inferior nimănui și nu mă tem decât de Dumnezeu. Și atunci, ce vreți să fac? ■

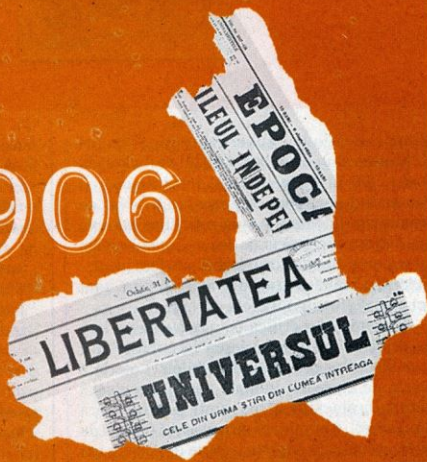
A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

Lângă reședința londoneză

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1906

GEORGETA FILITTI

Strălucitoare fațadă oferită de România după 40 ani de domnie a regelui Carol I nu poate ascunde corupția, venalitatea administrației și zăzaniile politice. Românii trăiesc cu intensitate programul festivităților, luând în același timp aminte la ce se întâmplă în lumea largă.

Un eveniment ca jubileul de 40 ani de domnie a regelui Carol impune un bilanț, o trecere în revistă a ceea ce s-a realizat în acest răstimp. Aprecierile se fac însă în primul rând din perspectivă politică. Întâmplarea că sărbătorirea se face sub un guvern conservator prilejuiește liberalilor critici desființătoare care, în ochii publicului, îi cataloghează, neașteptat, de antidinastici. Chiar în tabăra conservatoare apele nu sunt liniștite. P.P. Carp și N. Filipescu organizează mitinguri electorale în sala *Ovidiu* și unde publicul fidel e format din... liberali. Cei cu memorie bună își amintesc că același Filipescu spusese că România nu decăzuse niciodată mai rău ca sub guvernul Brătianu. Iar Carp, „îmbătrânit și acrit“, înconjurat de o sută de agenți electorali și 50-60 de golani, visa „să ordone regelui schimbarea guvernului“. Al.

Marghiloman e la fel de vehement: dacă regele nu renunță la guvernul Gh.Gr. Cantacuzino, al bizantinilor, ei, disidenții conservatori sunt gata să-l arunce pe fereastră! „Prostia omenească e de nepătruns“, conchide filosofic un ziarist de la foaia takistă *La Roumanie*. Liberalii dezgroapă și ei lucruri devenite de mult istorie: îl acuză așa pe Lascăr Catargiu (mort în 1899) că în aprilie 1866 înăbușise mișcarea separatistă de la Iași fiindcă Nic. Haralamb (unul dintre complotiștii care l-au răsturnat pe principele Cuza) amenințase că îl împușcă. În lipsă de alte argumente mai solide împotriva conservatorilor aflați la putere, liberalii pun întrebarea retorică: unde erau miniștrii conservatori actuali Bădărău și Vlădescu ori primarul Mihai Cantacuzino la 77? „La școală“, răspund amuzați conservatorii și, ca să nu rămână datori, întreabă, la rândul-le: „Dar frunțașii voștri

1906

Ilustrăm acest episod
cu imagini din lume,
din anul 1906: automobil...

...la bărbier...

Vintilă Brătianu, Take Protopopescu ori C. Stoicescu unde erau?" Duelul verbal ori în scris, cam fără consistență, între liberali și conservatori continuă cu generalități destul de sforăitoare: instituțiile sunt o ficțiune care nu mai slujește nici măcar de decor..., statul român nu se poate menține cu o stabilitate fără ideal... Cele mai înalte posturi din magistratură sunt ocupate de foști politicieni corupți.

Plăcerea de a critica își găsește câmp larg de desfășurare în aprecierea Expoziției și a manifestărilor prilejuite de jubileu. Loteria e taxată de „impozit infam“, care „speculează viciul implacabil al pasiunii pentru joc a românilor“. Amintim că se lansaseră 60.000 de bilete de câte 20 de franci. Parte din câștig era destinat operelor caritabile.

E suficientă o voce prestigioasă să se exprime într-un domeniu ca ea să fie urmată de un întreg cor, stîns, din păcate, destul de repede. Astfel, regele Carol rostise un discurs vehement la Academie împotriva invaziei de neologisme în limba română. Cu 22 de ani în urmă propusese editarea dicționarului *Magnum Etymologicum Romaniae* al lui B.P. Hasdeu, ca „să culeagă și să păstreze vechile cuvinte, chiar dacă erau de origine slavonă, turcească sau grecească“, pentru că ele formau „originalitatea și bogăția limbii române“ (sic!). Suveranul considera că utilizarea neologismelor era imputabilă vieții politice, obiceiurilor occidentale preluate cu atâta grabă de elita românească, ca și educării copiilor în străinătate. Un ziar de expresie franceză din București declara la rândul-i că în România se vorbesc două limbi: a poporului și a savanților. Mediatore ar trebui să fie biserica, dar ignoranța și dezinteresul preoților făceau asemenea demersuri imposibil. În vreme ce în Germania cartea de căpătâi era *Biblia*, la noi se citea mai ales *Codul civil* pentru purtarea proceselor... Intervine și juristul C. Dissescu, cerând să fie respinse de Parlament legile care

nu-s scrise într-o românească curată. Căpitanul Al. Sturza (cel care peste zece ani va dezerta la nemți) publică volumul *Corespondențe militare*, sîrind și el împotriva franțuzismelor: *ambara* (din fr. *embarras*, piedică), *amboșaj* (*embauchage*, tocmitură de persoane, dar și amăgire). Rubrici *A propos de franțuzisme*, cu recriminările de rigoare, umplu, inutil, o vreme, paginile ziarelor. Culegătorii lor se întrebă indignați ce caută în limba română *antredeuri* (entre deux, aici dantelă cusută între două părți ale unei rochii, rufe ș.a.), *boauri* (boa, podoabă de blană ori de pene purtată pe o rochie de seară), *senture* (ceinture, cingătoare), *corsete lacetate* (corsete prinse cu lacets, șireturi).

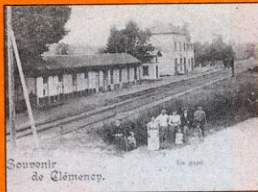
Poate fiindcă atacul fusese declanșat de rege, nu îndrăzneau nimeni să discute mobilitatea limbii, respingerea ori receptarea unor forme într-un cuvânt, legile particulare ce duc la formarea și îmbogățirea unei limbi, altele decât cele publicate în *Monitorul Oficial*.

Serbările regalității se desfășoară în întreaga țară: baluri, reuniuni, curse de cai, tombole, bătaii cu flori. Apoi inaugurări (a spitalului TBC Filaret, de 100 de paturi; a canalului Carol I Dunăre-Marea Neagră, prin brațul Sf. Gheorghe și lacul Razelm), expoziții. Cea a artiștilor francezi de la Ateneu prilejuiește unui critic remarozi otrăvite despre N. Grigorescu: a vegetat la Paris până i-au dat drept „de liberă practică“ de acolo. Acum face „răzuiri de paletă“ în doi timpi și trei mișcări, „schite dintr-o întorsătură de penel“! La capitalul conferințe, Gr. Tocilescu vorbește la Teatrul Național despre rege, Th. Speranța la fel, la Teatrul Liric, iar la Ateneu, la 9 mai, Gh. Ghibănescu nu se decisea, mărgindu-se a anunța doar „un subiect patriotic“.

Capitala e în centrul atenției nu numai pentru Expoziția din dealul Filaretului, de 360.000 m², ci și pentru ce se întâmplă în cuprinsul ei în general. O probă de bombă

...o batoză...

...gara din Clemency, Franța...

1906

ziaristică e relatarea accidentului întâmplat primarului Mihai Cantacuzino și soției sale Maruca (căsătorită mai apoi cu George Enescu). La 5 mai cei doi erau în automobilul personal (el la volan) pe șoseaua Pitești-Titu. Primarul a pierdut controlul mașinii, s-au răsturnat și și-a rupt mai multe coaste; nevasta avea leziuni interne. Peste patru zile, cititorii aflau că cei doi veneau de la Vârciorova, cu un Mercedes de 40 C.P. La volan era șoferul; alături de el Maruca și în spate primarul. În clipa accidentului ea a fost proiectată afară și a trebuit trei ore ca s-o scoată dintre fiare. A doua zi, o altă variantă: M. Cantacuzino voise să doarmă la Pitești, ea a insistat să se întoarcă noaptea ca să-și vadă copiii. El a cedat volanul șoferului, deși noaptea precedentă acesta demontase și curățase mașina. Era vorba doar de o coastă lovită a primarului, iar Maruca rămăsese neatinsă. Ce să mai crezi?

Si în absența temporară a primarului municipalitatea își vede de treabă, criticată însă cu furie de mai toată lumea. Subiectele arzătoare, acum, în luna mai, erau amenzi și despăgubirile. Agenții electorali ai fostului primar C.F. Robescu, păstrați în continuare și transformați în agenți fiscali, aruncau, striga lumea, somații și amenzi în stânga și în dreapta butarilor, măcelarilor, spălătoreselor care se transformau, în cele din urmă, într-un fel de tribut. Așa, de exemplu, un întreprinzător închiriasă în bloc jumătate din compartimentele Halelor Centrale pe care apoi, împotriva legii, le subînchiriasă cu prețuri de șase ori mai mari. Piața Ghica era arendată cu 6.000 de franci și subarendată cu 9.000. Hala de vechituri fusese dată în exploatare de liberali cu 13.000 de franci și subarendată de conservatori cu 20.800. Contravenienții plăteau și... continuau afacerile. Exproprierile pentru diferite cauze de utilitate publică erau, la fel, adevărată mană cerească pentru unii. Trebuie

observat că exemplele care rețin atenția indignată a publicului în această vreme sunt imputabile liberalilor. Astfel, Pană Buescu, pentru repararea unui zid și o pierdere de teren de 13 m din curtea casei pentru alinierea străzii (Calomfirescu) primește inițial 3.400 de franci. Refuză suma și C.F. Robescu, bun prieten, o înzecește. Soția lui E. Stătescu (născută Filitti), pentru 99 m² expropriati pe str. Luterană (33 în construcții și restul maidan) încasează 45.000 franci. Doamna Aristide Ștefănescu, de pe str. T. Vladimirescu, încasează 91.000 franci pentru o ipotetică aliniere; operația nu are loc pentru că acolo locuia însuși primarul. O altă afacere rentabilă era preluarea caselor demolabile. Primăria avansa sume uriașe pentru curățirea locului, dar cei specializați în dărâmări întârziiau executarea, închiriind ani de-a rândul, în continuare, locuințele insalubre.

Dacă demolările mergeau greu, nici construcțiile nu avansau prea repede. Luigi Cazzavillan (ziarist italian, 1852-1902, stabilit din 1877 în România, scoate din 1888 cotidianul *Universul*) donase 30.000 de franci pentru construirea unui cămin al veteranilor războiului de la 77. Banii continuau a sta în bancă și veteranii dispăreau pe rând fără a se bucura de adăpostul promis deoarece autoritățile nu mișcau un deget în această privință. În schimb, reacționaseră rapid la gestul măcelarilor de a cere prețuri excesive la carne: autorizaseră vânzarea cărnii de cal. Se introducea astfel *hipofagia în România*, cum titra un ziar. La Paris se tăiau 45-50.000 de cai pe an, iar în Italia exista o specialitate anume din carne de cal: cârnați de Verona se justificau edilii și medicii bucareșteni. Tot aceștia îndemneau populația să ia albumină din alimente și publicaseră rația zilnică optimă, dar cam fantezistă, pentru un muncitor: 370 gr. pâine, 150 gr. carne, 100 gr. legume proaspete, 250 gr. cartofi, 37 gr. zahăr, 25 gr. unt, 15 gr. orez, 100 gr. fructe, un sfert litru de vin și o ceașcă de cafea.

1906

...imagine din Lisabona...

...locuitori din San Francisco,
după marele cutremur

Poate ca lumea să mai uite de manoperele veroase ale primăriei, multe ziare înserează descrieri idilice ale Bucureștilor de odinioară, cu case boierești înconjurate de grădini, având ziduri groase de 5-6 cărămizi unde puteau trăi izolate de restul lumii și o sută de persoane (boieri, slugi, meșteri de tot felul). Mobila principală în asemenea case era cușorul cu care puteau fugi în caz de primejdie. Și tot cu o anumită nostalgie a trecutului sunt amintite principalele medalii comemorative bătute începând din 1600.

Legăturile României cu restul Europei capătă un plus de expresivitate cu ocazia jubileului. Liga româno-franceză, prezidată de baronul Pierre de Coubertin (inițiatorul noilor jocuri olimpice, în 1896), participă la expoziția de la București. Viena sărbătorește perechea regală română oferindu-i reginei o casetă cu 190 de autografe celebre și regelui o plachetă de argint cu chipul său și zeița Clio care îi înscrie numele în *Cartea nemuririi*. La o expoziție de arte feminine de la Paris, organizată de ziarul *Le Gaulois*, regina Elisabeta și principesa Maria au trimis un scutec brodat și cinci cadre bizantine pictate lucrate de ele și alte piese din atelierele regale și școala patronată de regină și condusă de Ana Roth. Dar lucrurile au ajuns cu întârziere, după pronunțarea juriului. Se crează atunci, în pripă, un premiu de onoare, *ex aequo*... Duma rusească îl alege vicepreședinte pe basarabeanul Al. Gredescu, decan al Facultății de Drept din Harkov. Aceasta după ce fusese deportat la Arhanghelsk fiindcă protestase public contra brutalităților guvernului.

Și alți români se bucură de notorietate în Europa. A.D. Xenopol participă la congresul de sociologie de la Londra cu conferința *Războiul, un factor necesar?* și la Academia de științe morale și politice din Paris, cu conferința *Inconștientul în istorie*.

Contactele cu străinii aduc și vești îngrijorătoare pentru lumea românească, tolerantă și miloasă: locuitorilor orașului San Francisco, distrus de cutremur, li se refuză ajutorul de către unii oameni de afaceri („Lasă-i să crape, scrie cineva în *American Businessman*). În același timp, E.W. Perkins, miliardar excentric, cumpără un automobil electric uriaș, cu salon, sufragerie de opt persoane, comodități, dormitor, bucătărie, birou pe culoar și telefoane în fiecare încăpăre pentru 130.000 de franci, cu care intenționa să străbată S.U.A.

Armatorii din Hamburg dau în judecată, denunțând actele de angajare, pe muncitorii portuari care participaseră la sărbătorirea zilei de 1 mai. În fine, la minele de diamante din Africa de Sud muncitorilor li se administruau săptămânal purgative violente pentru ca recuperarea eventualelor furturi să fie sigură...

Sunt și știri neutre care dau totuși de gândit. La Constantinopol poșta scoate la vânzare timbre vechi cu *turaua* (monograma) sultanilor. Ulemalele (învățații religioși) protestează, dar li se închide gura cu explicația că banii încasați urma să fie folosiți la construirea căii ferate spre orașul sfânt Mecca.

Se pare că părul albește mai ușor dacă e tuns, deoarece cu acest prilej apar „microbii cromofagi”. Specialiștii englezi recomandau arderea sau măcar pârlirea părului la 60°.

Apăruse o nouă știință, *savatologia* (de la fr. *savate*, papuc) de recunoaștere a caracterului cuiva după mers.

În fine, femeile trebuia să ia seama la o nouă culoare: *verde radium* cea a rochiei purtate de principesa Maria la un bal la Galați.

În acest amestec de tradiție și noutate, strălucire înșelătoare și corupție gravă, un ziar găsește formula „de o lapidară familiaritate” ca să i se adreseze regelui: „Sire, poporul e mulțumit de voi!” ■

UN BILET DE BARCĂ-N HERĂSTRĂU

Interviul cu domnul Barbu Brezianu, publicat în nr. 11 și 12/2005, despre emisiunile în limba română ale postului de radio american Vocea Americii mi-a stârnit interesul și amintirile. A fost o vreme când și noi, cei care trăiam în spatele Cortinei de fier, am dat interviuri la Vocea Americii. Unul dintre interviuri are o poveste care mi se pare interesantă.

Era după Declarația din aprilie 1964. Lucram la Misiunea Permanentă a României de pe lângă O.N.U. Pe la sfârșitul lui mai 1964, o importantă delegație economică, condusă de Gaston Marin și de câte un adjunct de la Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Comerțului Exterior, a sosit în S.U.A. Primele activități le-a avut la New York și în împrejurimi. Printre delegați se afla și un tânăr fizician, Dragoș Vaida, de la Institutul de Fizică Atomică de la Măgurele, nu demult înființat.

Seara veneau la masă, la „cantina” Misiunii, unde cu un dolar se putea mânca destul de bine. Într-una dintre seri, domnul Dragoș Vaida, care locuia în oraș la un hotel, mi-a spus că a întâlnit acolo un român, care zicea că e reporter la Vocea Americii și vrea să îi ia un interviu. Îi promisese că îi va da interviul chiar a doua zi. I se spusese la plecarea din țară că pentru orice situație neprevăzută să îl informeze și pe ambasador, de aceea nu îi răspunsese pe loc ziaristului, care fusese de acord.

I-am spus eu ambasadorului Hașeganu, care nu a avut obiecțiuni, dar mi-a spus să mă duc și eu cu domnul Vaida, să mă asigur că interviul era corespunzător, încât omul să nu aibă probleme acasă.

A doua zi, la ora zece, reporterul ne aștepta în holul hotelului. I-am spus cine sunt; nu l-a deranjat, i-a părut chiar bine și am mers în camera domnului Vaida. Reporterul formulase

câteva întrebări. Le-am parcurs și noi, după care a început înregistrarea. Din câte îmi amintesc, totul se referea la atmosfera din țară după Declarația din aprilie. Domnul Vaida a început prin a spune că însuși faptul că noi eram acolo și stăteam de vorbă demonstra ceva. După înregistrarea interviului, l-am ascultat și ni s-a părut bun. Dura vreo 15-16 minute. Vaida ne-a zis că, odată ajuns în țară, spera să nu fie arestat! Am râs și eu și reporterul. „Oricum, în august vin în concediu și ne vom revedea”, i-am spus eu, spre a-l liniști.

Reporterul era și el puțin stresat, spunându-ne că pentru prima dată luase un interviu unui oficial din țară și în prezența cuiva de la ambasadă. Ideea îi venise în ziua când îl întâlnise întâmplător pe domnul Vaida, după care ceruse părerea șefului postului. M-a impresionat însă scurta poveste a acestui reporter. Omul era bucureștean și fugise din țară în urmă cu 6-7 ani. Singura lui amintire palpabilă despre România era... un bilet de plimbare cu barca pe lacul Herăstrău; îl găsisse în buzunarul de la vestă. L-a scos cu grijă și ni l-a arătat. La despărțire, ne-a spus că interviul va fi difuzat în săptămâna următoare, marți.

În vară m-am revăzut cu domnul Vaida, la o cafea la Nestor, pe Calea Victoriei. Mi-a confirmat că totul fusese în regulă, unii dintre colegii îl ascultasera la radio și se bucuraseră. ■

Grigore ALDESCU ALDEA

Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989 organizează un fond public documentar format din cărți, colecții de ziare și reviste, manifeste, manuscrise, acte oficiale (în original sau în copie), imagini foto, înregistrări audio-video, alte înscrisuri legate de premisele, desfășurarea propriu-zisă și eyocarea Revoluției din Decembrie 1989.

În acest sens, **Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989** achiziționează contra cost și primește prin transfer sau donație orice document scris, fotografic sau audio-vizual, privitor la Revoluția din Decembrie 1989.

Cei interesați pot contacta instituția la sediul din strada C.A. Rosetti, nr. 33, sector 2, București, Tel: 311.99.80, Fax: 311.87.06.

Așa vă place istoria?

VECHII CLASICI
OAMENI LA MODĂ

Dacă ar trebui să definiți cuvântul modă, cum ați proceda? La ce reper v-ați gândi? La moda vestimentară, cel mai probabil. Și care este primul lucru care vă vine în minte? Dacă acel ceva este mai subtil și mai durabil decât simplele improvizații vestimentare, știți deja că moda înseamnă puțin mai mult decât experimente ce caută senzația imediată. Sunt schimbări produse din multiple motive, în general independente de fenomenul modei în particular, dar care puteți fi siguri că vor rezista mai mult. Sau putem gândi moda în sensul ei peiorativ: superficială, interschimbabilă și trecătoare.

Și atunci... când și sub ce aspect a apărut moda? Odată cu civilizația modernă? Sau înainte? Dacă reflectăm puțin, ne dăm seama că moda e legată de social și de nevoia omului de schimbare și rezonanță cu ceilalți. Așa încât, nu e greu să vorbim despre moda antică.

DANA DOLGHIN

Moda se asociază corpului și, în general, fizicului. Iar anticii au fost mai conștienți și mai înlegători față de imensul potențial al trupului, în plan politic, religios, social, dar mai ales personal, dacă nu chiar față de căutarea frumuseții. Anticii manipulau potențialul expresiv al podoabelor și al hainelor, în contexte diferite: ritualuri, teatru, în politică sau literatură. Stilul personal a suferit diverse schimbări, chiar și în timpul Romei republicane, unde normele sociale și uzanțele vestimentare erau mai mult decât rigide.

Pe nisipul fin
al Mării Egee...

Chiar și așa, toate expresiile actuale ale modei se găseau din belșug și atunci. Trebuie numai să-i ascultți pe antici. De exemplu, Plutarh, biograf prolific al secolului I î.Hr., autorul *Vieților paralele*, unde nu sunt puține povestirile despre oameni speciali în ale aparențelor.

Stilul surprinzător al lui Alcibiade, om politic atenian de la sfârșitul secolului V î.Hr., a făcut din el un adevărat personaj. Pupil și ulterior fiu adoptiv al lui Pericle, elev al lui Socrate, a servit Atena în timpul primului război peloponesiac (431-421), a trădat însă și a plecat în tabăra spartană. Ulterior, a fost asasinat. Chiar și Platon se număra printre cei interesați de Alcibiade, acordându-i un rol important în dialogul său omonim, care îl opune pe omul politic atenian lui Socrate. De fapt, el a jucat un rol crucial în cazul defăimării lui Socrate. Acuzat fiind că a corupt tineretul atenian prin învățămintele sale cinice și metodele sale nonconformiste, Socrate a fost condamnat la moarte (el alegând să-și ia viața înaintea execuției, *Magazin istoric*, nr. 1/1974, 2,3/1996, 1/2005). Însă, revenind la Alcibiade, el a fost exemplul tineretului corupt oferit de către acuzatori.

Plutarh îl înfățișează într-un stil mai mult decât nonconformist și strălucitor, ceea ce se potrivește perfect manierei sale de a face politică, care speriașe pe mulți în timpul

războiului peloponesiac. Era atât de ciudat, încât inspira frica, plătind această noutate prin critici acerbe, mulți considerând că aspiră la un regim de tiranie personală.

Moda a fost, indiscutabil, un instrument al politicii în vechea Atenă. Puteai să-ți exprimi simpatii sau antipatii politice fie și numai prin stilul exterior. Laconicii erau tinerii atenieni care

imitau regulile vestimentare spartane: bărbi lungi și extravagante și tunici scurte, semn al simpatiei lor față de conservatorismul oligarhic spartan. Pentru majoritate, reprezentau un potențial pericol la adresa democrației ateniene. Poetul comic Aristofan îi descria, în comedia *Păsările*, într-o manieră evident ridicolă: „au părul lung, sunt înfometați și murdari și se poartă precum filosoful Socrate ținând cauza spartană, însă”. Toată această mișcare nu a fost atât de gratuită pe cât s-ar crede. La finalul războiului peloponesiac (431- 404), Atena a cunoscut o serie de regimuri tiranice, printre care cel al lui Critias, care făcea parte dintre laconici. Însă moda filosofspartană a avut puțin de-a face cu regimul politic instaurat de el, care pierdea orice idee spartană de egalitate.

Moda ateniană a suferit o schimbare importantă în anii premergători confruntării cu Imperiul persan (490-479 î.Hr.), atenienii adoptând un stil mult mai luxos, preferând, de exemplu, un *chiton* (o tunică mai scurtă de lână), în cazul bărbaților, și *peplos*, pentru femei. În plus, coafurile deja destul de elaborate ale bărbaților devin și mai sofisticate. Tucicide povestind despre *chignon*, un fel de coc pe

care bărbatul îl purta la spate, prins cu libelule din aur. După ce grecii au reușit imposibilul, rezistându-le persilor, un fel de mișcare de

revoltă s-a manifestat până și la nivelul vestimentației. În al doilea sfert al secolului V, bărbații și femeile din Atena se întorc la tunica doriană, iar bărbații încep să poarte părul scurt. Cei cu părul lung începeau să fie asociați Orientului efeminat și decadent.

Pe la mijlocul secolului IV moda a fost schimbată, de data aceasta de un singur om Alexandru cel Mare. Părul său lăsat liber și fața fără barbă încep să creeze o modă printre greci. Macedoneanul a avut o influență incredibilă, dacă ne gândim că grecii purtau barbă de aproape jumătate de mileniu. Iar acest rol de model a fost foarte repede conștientizat de Alexandru Macedon. El le-a permis doar celor doi artiști oficiali să îl immortalizeze; pictorul Apelles și sculptorul Lysippos. Este poate primul care și-a folosit imaginea agresiv în

politică, iar maniera prin care a făcut-o este remarcabilă prin unitatea imagisticii personale.

... și în albastrul Mediteranei

Pentru romani, hainele erau mult mai expresive. Grecii le foloseau mai ales pentru a discerne între sexe, dar romanii marcam prin ele rolul politic, social, religios etc. Mai mult decât atât, pornind de la dictonul

grecesc *stilul este omul*, romanii asociau stilului vestimentar caracterul moral și stilul verbal, într-o societate mult mai riguroasă în aparențe. Într-o scrisoare care condamnă stilul oratoric, Seneca (4-65), filosof, dramaturg și scriitor, sfătuitor al împăratului Nero, făcea o paralelă între stilul oratoric încărcat și coafurile elaborate, ambele semne ale minților înguste și caracterelor slabe.

Într-un discurs care avea menirea să incrimineze doi consuli corupți, în viziunea lui Cicero, acesta găsește că ambele stiluri ale acestora, unul prea îngrijit, celălalt prea delăsător, ascund unul și același caracter dubitabil. Era evident că orice abatere de la normă aducea prejudicii serioase imaginii

publice, dar și private. Pe de altă parte, e simplu de văzut că nu se renunța la stilul personal, chiar dacă există voci acide precum cele ale lui Seneca sau Cicero. Se mergea cumva pe ideea, curentă astăzi, că până și reclama proastă e tot reclamă.

Însă domeniul care a suferit schimbări dese a fost cel al parfumurilor. Sunt două surse importante: Teofrast (370-285 î.Hr.) *Despre miroso* – și Pliniu cel Tânăr (61-113) *Istoria naturală*. Autorii încercau să stabilească natura și sursa diverselor miroso ale parfumurilor și unguentelor. Pliniu remarcă

succesiunea rapidă a preferințelor în materie de parfumuri, care în concepția sa sunt cele mai inutile dintre toate artificiile ce țin de aspect. Și culorile reprezentau un subiect de interes. Un roșu prea puternic putea rivaliza cu cel care marca marginea togii (*praetexta*), rezervată doar consulilor. În momentul ajungerii în această funcție, vârful carierei politice a unui senator, toga *praetexta* o înlocuia pe cea *laticlavă* (cu banda lată de purpură). Existau și alte însemne ale puterii, ca pantofii (*calcei*) și inelul de aur. Aceleași distincții se

păstrau și în timpul războiului, când consulii purtau o mantie de război purpurie (*paludamentum*).

E evident că anticii erau foarte permissivi și în același timp atenți cu tot ce ținea de fizicul uman. Interesul pentru modul în care se îmbrăcau și arătau e un semn că societatea greacă și cea romană, deși priveau diferit problema, nu neglijau relația dintre moralitate și modă, dintre frumusețe și civilitate.

Indicatorul cel mai sigur al acestui interes sunt oglinzile, deseori găsite în mormintele femeilor.

Este suficient să ne gândim la etrusci, mentorii spirituali ai romanilor, și la mormintele specifice lor.

Ideea de a te îmbrăca bine și mai ales într-un mod avântajos nu este nouă. Dacă azi fenomenul e mult mai mediatizat,

asta ține mai degrabă de noi uzanțe și presiuni sociale, dar și de atenția față de sine, care înseamnă incomparabil mai mult astăzi decât însemna cu 2.500 de ani în urmă. Oricum, nu numai că exista acest interes, dar permitea și nuanțare: de la extravagnanții ca Alcibiade, la scepticii ca Seneca, toți erau cumva preocupați de aspect. ■

OBLIGAȚIE MEDIEVALĂ (Monoverb: 6-8)

RA UE

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție TRIUNGHI ISTORIC (nr. 3/ 2006):
DECEBAL – ERETIC – CEZAR – ETAJ – BIR – AC – L

Soluție rebus MARI ISTORICI ROMÂNI (nr. 4/2006):

C – A – A – S – L – DAICOVICIU – NEON
– TROP – STRICA – IRA – EI – INS – GS – OM – XU – APA – INELARA – U – TREN – SARAR – U – TON – CVAS – GRIPAT – A – U – A – O – RANI – INALTAT – AM – JR – R – ASTI – SINCAI – IAC – TOCILESCU

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității – JURNALUL DIN REZISTENȚA ANTICOMUNISTĂ: VASILE MOTRESCU, MIRCEA DOBRE (1952-1953).** Editie îngrijită de Liviu Țăranu, Theodor Bărbulescu

Editura Nemira & Co, București, 2006, 249 pp.

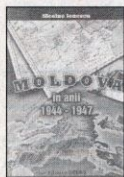
● **Marian Cojoc – REZISTENȚA ARMATĂ DIN DOBROGEA 1945-1960**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004, 410 pp.

● **Nicolae Penes – MĂRTURIIILE UNUI LUPĂTOR**

Editura ALPHA, Buzău, 2005, 310 pp.

● **Nicolae Ionescu – MOLDOVA ÎN ANII 1944-1947**

Editura Kolos, Iași, 2005, 195 pp.

● **Luminița Iordache, CRISTINA CONSTANTIN – DECORAȚII STRĂINE DIN PATRIMONIUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL**

Editura Total Publishing, București, 2005, 80 pp.

● **Radu Ciuceanu – JURNALUL UNUI OM LINIȘTIT, NUME DE COD: ARTISTUL, VOL. 1963-1970**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005, 344 pp.

● **Gheorghe Zbucnea, Cezar Dobre – ROMÂNII TIMOCENI, vol. 2 (199 pp.), vol. 3 (187 pp.)**

Editura DC Promotions, 2005

● **Glenn E. Torrey – ARMATA REVOLUȚIONARĂ RUSĂ ȘI ROMÂNIA, 1917**

Editura Militară, București, 2005, 125 pp.

● **Mitropolia Ardealului – REVISTA TEOLOGICĂ (Serie nouă, anul XIV (86), nr. 4, octombrie-decembrie 2004)**

Editura Arhiepiscopiei Sibiului, Sibiu, 2004, 182 pp.

● **Mihai C. Oproiu, Alexandru V. Ștefănescu – TÂRGUL SUB OCUPAȚIA GERMANĂ (1916-1918). MĂRTURII**

Editura Transversal, Târgoviște, 2006, 73 pp.

Primim foarte multe solicitări de la cititorii care ar dori să le punem la dispoziție, contra cost, volume prezentate la această rubrică. Rostul ei este să informeze despre apariția unor cărți care ne sunt trimise la redacție. Este obligația editurilor să își informeze cititorii cum pot intra în posesia volumelor. Așa cum puteți remarca din paginile revistei noastre sau din alte publicații culturale, editurile pot insera un talon de comandă, care furnizează toate informațiile necesare.

RETETE PENTRU FEMEI FRUMOASE

ANCA CIUCIU

Până la libertatea de a adopta orice stil, femeile au fost nevoite să depășească bariere de mentalitate, dar și regulile unei mode stricte. Femeia decorativă era afișată în societate ca un semn al statutului social al bărbatului.

Adesea cu mult mai tânără decât soțul, ea se dovedea mult mai deschisă spre nou, spre tendințele modei.

Dar moda a provocat și crize... conjugale. Portul salipului (perucii) a reprezentat una dintre sursele violenței domestice sau chiar motiv de divorț. După cum o atestă, în anul 1800, cazul Mariei Carcalițoia și al soțului ei, din Brașov.

„I-am spus să meargă acasă cu portul cu carele te-am luat întâi... Nici gând nu am avut

ca să vie acasă la mine cu frizuri... Așadar i-am zis: cu frizurul acesta și cu păr străin în cap la ce ai venit și atunci i-am zis dezbracă-te și îți strică frizurul. Și dumneaei a răspuns cu gură mare... «dumneata n-ai ce porunci la frizurul meu». Așa, m-am mâniat și eu la vorbele acestea și am apucat-o de păr și am pus-o jos și am scos feder-

meseru [foarfeca] și i-am tăiat părul și, ferindu-se ca să nu-i tai părul, am ajuns-o cu feder-meserul la degete, așijderea și la cap și i-am dat și vreo câțiva pumni și până i-am tăiat părul erau ușile și ferestrele deschise și după ce i-am tăiat părul am lăsat-o în voie și s-a dus.”

Femeia trebuia să poarte peste părul împletit, chiar și după căsătorie, o năframă sau

basma, ca semn al pierderii capacității de seducție, al supunerii față de bărbat și al respectării regulilor sociale. Cu timpul, femeile din înalta societate au început să adopte modele aduse din Franța și Anglia. Revistele prezentau tipuri diverse de aranjare a părului. Buclele, cocurile, pălăriile, procedee chinuitoare de încorsetare a părului au cunoscut o perioadă de adevărată glorie în întreg secolul XIX.

Rolul activ al femeii în societate, mai ales după Primul Război Mondial, a condus la revoluția care a stat la baza coafurilor de astăzi. Anii 1920 au reprezentat un punct de referință în istoria modei. Părul lung, prins în coafuri elaborate, s-a transformat într-un păr plin de mișcare și de viață.

Noul stil era reprezentat de dansul *charleston*, șiragurile de perle, rochiile și părul scurt. Apariția stilului *garçonne* a schimbat în mod dramatic ideea clasică de feminitate. Protagonista acestui stil androgin a fost Marlene Dietrich, cea care se declara îndrăgostită de costumele bărbatești. Un adevărat șoc pentru bărbați; motiv de mare libertate și emancipare pentru femei. Interesul pentru peruci și meșe a dispărut, locul acestora fiind luat de grija mai mare pentru întreținerea frumuseții părului sau de diversele tehnici și procedee de ondulare.

Reclamele pentru produsele de îngrijire feminine au fost destul de timide în peisajul românesc, mai ales, în comparație cu promovarea produselor farmaceutice sau a diferitelor aparate casnice. În 1924 se făcea reclamă la vopseaua *Henol Royale*, „lichid foarte ușor aplicat, regina tincturilor pentru păr în toate nuanțele”, care se găsea la casa bucureșteană „Dorthei-

mer”, situată în strada C.A. Rosetti. Acolo funcționa un așa-numit „Institut de beauté, salon de coifur și fabrică de lucrări artistice de păr [!] cu modele pariziene”. *Idealis* a reprezentat o altă tinctură, recomandată, în 1925, de către coaforul și furnizorul Casei Regale, C. Beer. Reclama titra cu litere mari: „Primul per gri, prima grije!” și prezenta imaginea unei doamne cu părul lung isterizat de vederea, în oglindă, a unui fir de păr umanizat.

Suna aproape a scenariu de film..., iar filmul a și devenit unul dintre factorii principali de impunere a modelor diferitelor coafuri. Actrițele, în principal marile dive de la Hollywood, erau cele care experimentau, inovau, devenind astfel modele de urmat. În mod firesc, reclamele la noile produse erau legate de numele, performanțele și aspectul stelar de pe ecran, precum Norma Talmage, Blanche Sweet, Ethel Clatten, Pauline Frederick, May Allison, Alice Bray sau Mabel Normand. Produsele erau promovate se impuneau rapid, ca în cazul șamponului *Watkins*, cu aromă de nucă de cocos, despre care aflăm, dintr-o publicație a anului 1920, că „este benefic pentru pielea capului și păr, răcoritor, stimulant, iar efectele lui sunt încântătoare și de nedescris [!]” (revista *Delineator*, noiembrie, 1920).

Pe meleagurile românești, produsele *Elida*, compuse dintr-o gamă variată de săpunuri, creme, șampon și pudră, au acaparat piața anului 1927, fiind în stare chiar să lanseze verdict: „Cea mai frumoasă femeie te lasă rece, dacă nu e îngrijită. Femeile frumoase cunosc prea bine ce înseamnă îngrijirea părului!” Din 1929, apar și cele 10 porunci marca *Elida* pentru îngri-

jirea părului (în fapt, instrucțiuni de folosire ce începeau cu regula 1: „Nu cumpăr decât *Shampoo Elida*”).

Un alt produs era *siropul vital*, ce „însuflește iubirea”, în timp ce „tonul viu al gingașiei” se păstra doar cu apa de colonie *Diavolo*, o creație D'Argy. Reclama celui produs nu lăsa nici o urmă de îndoială asupra calității: „Ca și pregătirea unui virtuoz [sic!], frumusețea unei femei cere o îngrijire zilnică... anume... să-și impregneze ființa cu parfumul superb... *Diavolo* [!]”

In anul 1927 au apărut și primele produse de serie pentru crearea unei coafuri permanente *Wella*, lansate alături de o gamă variată de accesorii pentru saloanele de frumusețe. În anii următori, permanentul a devenit un adevărat succes comercial. Compania a reușit să treacă cu brio peste criza economică mondială a anilor '30 și chiar să prevadă noile tendințe în domeniu.

Pe o stradă din vechiul București, pierdută în timp, numele *Wella* stă încă înscris pe vitrina unui mic coafor de cartier. Afară este măturat și prăvălia e deschisă. Înăuntru așteaptă o coafeză bătrână, fără nici un client. Închide și deschide în fiecare zi, fără ca vreuna dintre fostele doamne frumoase să-i mai calce pragul. Știe că în curând va închide coaforul pentru totdeauna și ne povestește de vremurile glorioase când făcea minuni. Un uscător de păr e stricat și nu-i mai găsește piese, bigudiurile sunt electrice și firele s-au măcinat, iar ligheanul pentru spălat părul e plin de ziere.

A fost și a cumpărat un pui la ofertă, dintr-un împrumut până la pensie, și se pregătește să închidă ca să plece acasă. ■

BANI BLOCAȚI ÎN AMERICA

Continuăm cu prezentarea unui nou document seria privind interesele financiare ale României blocate în S.U.A. după intrarea țării noastre în Cel de al Doilea Război Mondial. Este un subiect mai puțin abordat în istoriografia noastră și orice contribuție documentară este binevenită. O datorăm, ca de obicei, doamnei ELENA-DANIELSON, până de curând directoarea Bibliotecii și Arhivelor de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, de la Stanford University, și colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU.

D-sale

Domnului Mihai Antonescu,
Vice-Președintele Consiliului de Miniștri,
Ministrul Afacerilor Străine etc. etc. etc.

Lisabona, la 10 iulie 1942

Domnule Ministru,

Printr-un raport scris la sfârșitul lunii decembrie, am avut onoarea a vă arăta situațiunea contului intitulat „Contul special al Guvernului Român” (*Romanian Government Special Account*) deschis la National City Bank din New York spre a primi depunerile Societății Standard Oil of New Jersey în contul încasărilor realizate din vânzarea materialelor aparținând Subsecretariatului de Stat al Înzestrării și Subsecretariatului de Stat al Aerului. Raportam atunci că Standard Oil of New Jersey neputând obține permisiunea Trezoreriei americane spre a repartiza conform acordului soldul de încasări aflat în posesiunea sa, urmează ca această sumă să fie depusă în întregime în contul sus-indicat.

Standard Oil of New Jersey n-a procedat astfel decât la 24 martie 1942, când a depus la National City Bank suma de dolari 660.599,05. Aceasta întrece cu mai multe mii de dolari suma indicată în raportul meu amintit mai sus. Standard Oil nu a lămurit proveniența acestei diferențe. La scrisorile ce i-au fost adresate, la cererea mea, de către Legațiunea Suediei, nu a găsit de cuviință să răspundă.

În urma acestei depuneri situațiunea contului sus-citat se prezintă astfel:

Sold la sfârșitul lui decembrie	381.823,50 \$
Depunerea Trezoreriei Americane în contul sârmei ghimpate (diferențe) (24 martie 1942)	656,75 \$
Depunerea Societății Standard Oil of New Jersey (24 martie 1942)	660.599,05 \$
Total	1.043.079,30 \$

Din această sumă s-a retras de către Legațiunea Suediei la 30 martie suma de dolari 2.500 în conformitate cu explicațiunile care v-au fost înaintate la vreme. Rămâne deci un sold creditor de dolari 1.040.579,30 (un milion patruzece mii cinci sute șaptezeci și nouă dolari și treizeci cenți).

Cele arătate mai sus sunt confirmate de extrasul de cont aci alăturat pe care vă rog a-l transmite Ministerului de Finanțe împreună cu explicațiunile cuprinse în raportul de față. De asemenea, vă rog să comunicați și Subsecretariatului Înzestrării cuprinsul acestui raport.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

Fost însărcinat cu Afaceri la Washington
Brutus Coste

Trei dintre foștii membri ai Unității Speciale (în sensul acelor de ceasornic): pictorul Ellsworth Kelly, designerul Bill Blass și actorul Douglas Fairbanks jr.

ANDREI ALEXANDRU CĂPUȘAN

În ultimii ani ai războiului, 1944-1945, din Normandia și până la Rin, unitatea cu acest nume a jucat un rol echivalent cu acela al diviziilor de tancuri sau de infanterie care se confruntau cu inamicul în prima linie.

Germanii au denumit-o simbolic „armata fantomă” deoarece într-un moment al zilei era semnalată în fața trupelor germane, după puțin timp pe flancuri, pentru ca repede să-și facă simțită prezența în spatele lor. Această mică, dar energică unitate (mai bine de 1.000 de „soldați”) a înșelat trupele germane în 21 de operațiuni distincte, majoritatea la câteva sute de metri de linia frontului.

O parte dintre recruții ei erau deja faimoși, alții își vor dobândi celebritatea imediat după război. Printre ei s-au numărat: pictorul Ellsworth Kelly, reprezentant al expresionismului abstract, ale cărui lucrări se găsesc în Muzeul Metropolitan de Artă Modernă din New York; Olin Dows, alt artist plastic, prieten personal

al președintelui Franklin Delano Roosevelt; designerul de modă Bill Blass; actorul Douglas Fairbanks Jr.; publicistul Hilton Howell Railey; George Diestel, designer și scenograf la Hollywood; Art Kane, fotograf de modă etc.

Imaginația, înșelăciunea, înscenarea, cacealmaua, crearea de scenarii fanteziste re-

prezentau pâinea lor zilnică. Într-un cuvânt, ei trebuia în permanență să facă lucrurile să pară altceva decât erau în realitate.

Existența acestei unități trebuia să rămână și a rămas multă vreme după război strict secretă. Totuși, trupele regulate care au luptat pe teatrele de război din Europa au cunos-

Din arsenalul Unității 23 a Trupelor Speciale: tancuri gonflabile (și p. 91)...

cut-o, și încă foarte bine. Redăm cuvintele unui veteran: „Oamenii aceștia sunt adevărați eroi, și asta nu fiindcă au omorât o mulțime de germani, ci pentru că au salvat mii de vieți de americani.”

Divizil de... sunete

Până la bătălia de la frontiera Tunisiei, din martie 1943, din cadrul campaniei din Africa de Nord, când armatele aliate au străpuns apărarea germano-italiană și ocuparea Tunisului, la 7 mai, americanii au subapreciat eficiența și eficacitatea unor asemenea mijloace. Și-au dat ulterior seama cât de tare s-au înșelat și atunci au început să se gândească la elemente noi: exercițiile de camuflaj,

operațiunile de „acoperire”, crearea unor trupe „cameleon” și a unor „armate-fantomă”, destinate mai ales teatrelor de război din Europa.

În ianuarie 1944, Departamentul de Război al S.U.A. a autorizat crearea unui atare proiect. Era actul de naștere al „Unității 23 a Trupelor Speciale”.

La Camp Forrest, Tennessee, au fost constituite trei unități destinate antrenamentelor celor care vor alcătui susmenționata unitate de luptă: Compania de Mesaje 244, Compania 406 pentru asigurarea securității inginerilor și Compania 312 Transmisiuni.

Misiunea Companiei 244 de Mesaje consta în întreținerea și dezvoltarea trucurilor radio de dezinformare a inamicului. Compania 406 de asigurare a securității inginerilor, o

unitate de luptă disciplinată și bine antrenată, specializată cu predilecție în purtarea războiului în deșert, a fost însărcinată cu asigurarea securității și construirii de clădiri solide, care să reziste bombardamentelor.

Cea de a treia unitate, Compania 312 Transmisiuni, își avea sediul separat, la Stația Experimentală a Armatei din Pine Camp, New York. Calificarea ei: operarea cu tehnici de sunet de înșelare, de inducere în eroare. Membrii acestei companii reușiseră să înregistreze o varietate de zgomote și sunete, aparținând unor diverse unități militare, de tancuri, artilerie și infanterie, la distanțe considerabile și pe toate tipurile de condiții atmosferice: vreme frumoasă, ploaie, lapoviță, ninsoare, vânt. Până la mijlocul anului 1944, această companie fusese capabilă să înregistreze, cu o înaltă fidelitate, „sunete” aparținând tuturor tipurilor de unități militare, fără excepție. Puteau să îi ducă cu ușurință de nas pe germani, făcându-i să fie convinși că la o milă depărtare mășcăluiește spre pozițiile lor o unitate de tancuri sau că un regiment de infanterie se află tocmai pe punctul să îi atace. Atât de mare și de convingătoare era puterea sunetelor!

O a patra unitate, Batalionul 603 de Camuflaj al Inginerilor, activa deja de doi ani, experimentând construirea instalațiilor false. Unitatea avea în responsabilitate echipamentele de camuflaj și de inducere în eroare.

La Shakespeare acasă

Antrenamentele au fost conduse, la început, de generalul britanic Bernard Law Montgomery, viitor mareșal și viconte de El-Alamein. Se vor familiariza în scurtă vreme cu echipamentele false, cu tancurile gonflabile, cu imitațiile de tunuri și mitraliere, cu bivacuile și taberele aparent pline și

Și nemții practicau dezinformarea: tanc german din lemn

în activitate, dar în realitate goale, cu mesaje radio false.

Într-o noapte, la începutul lunii mai 1944, o primă unitate operativă de elită, specializată în induceri în eroare, se imbarca, în portul New York, la bordul crucişătorului USS Henry Gibbons, cu destinaţia Marea Britanie. Ajunsă la destinaţie, unitatea a cantonat, vreme de o lună, pe terenul unui elegant conac victorian, lângă Stratford-on-Avon, locul de naştere al lui Shakespeare. Numele conacului era Walton Hall, însă americanii i-au spus, în glumă, „Conacul vechi”. Antrenamentele de specialitate s-au îmbinat cu exerciţiile fizice şi cu înutul.

Un prim contingent, conţinând jumătate dintre membrii unităţii, a plecat spre Franţa la începutul lunii iunie, o dată cu debarcarea în Normandia (operaţiunea „Overlord”), (*Magazin istoric*, nr. 7/1991, 6/1994). Ceilalţi, aproximativ 600 de oameni, au mai rămas în Anglia încă o lună. Au fost şi ei transportaţi de două avioane şi nouă vase de transport. La puţină vreme după „Ziua Z” detaşamente ale Unităţii 23 atingeau plajele de luptă din Normandia. Sergentul Victor Dowd şi caporalul John Hapgood, primul ilustrator de cărţi şi al doilea artist plastic, s-au trezit debarcaţi pe Plaja Omaha la şapte zile după „Ziua Z”, în plin măcel dezlănţuit de artileria de coastă germană.

Odată sosiţi în Franţa, va începe şi pentru oamenii „armatei-fantomă”, „distracţia”. Ei au întrebuinţat la început „canistrele luminoase” (recipiente umplute cu benzină cărora li se dădea foc), pentru a mima artileria. Au ținut aprinse focuri în locuri unde nu mai existau, sau nu existaseră niciodată, trupe. Tancuri, avioane, camioane, toate gonflabile, numite „Big Boys” („băieţii mari”), chiar şi bivouacuri, clădiri sau cazemate, tot gonfla-

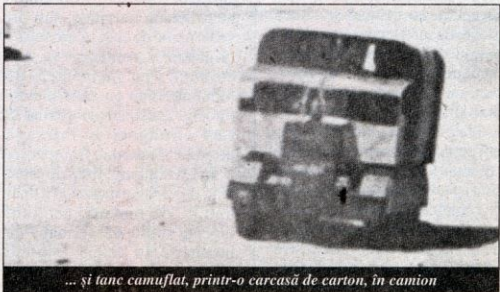

bile, erau presărate pe suprafețe mari de teren și acoperite cu plase de camuflaj vechi și amărâte. Manechine, imitând soldați din trupele de parașutiști, erau aruncate din avioane. Mesaje radio contrafăcute erau înadins amestecate cu cele reale. Drumurile erau presărate cu semne fictive de circulație. Staruri americane de cinema lansau „la beție” informații false în baruri și spelunci. Râurile erau pline de bucăți false de poduri, pentru a fi creată impresia unor poduri reale distruse. Altele, erau construite poduri contrafăcute.

„Botetul” mai serios al Unității 23 a avut loc în cursul operațiunii „Elefant”, când ceva mai puțin de jumătate din efectivul unității, aproximativ 400 de oameni, chiar a intrat în luptă, pretinzând a fi Divizia 2 blindată. Aflată în apropiere,

adevărată divizie ocupa o nouă poziție de luptă. Această contribuție a Unității 23 se pare că nu a avut rezultatele scontate. Acțiunea a avut loc la începutul lunii iulie 1944, în pădurea de lângă localitatea Cerisy-La-Fôret. Germanii ocupau o poziție defensivă fortificată lângă acea pădure. Odată cu reala divizie blindată s-a deplasat și cea falsă, formată dintr-o mulțime de tancuri și piese de artilerie din cauciuc. Nemții au rămas pe poziție, trăgând cu disperare în tancurile și tunurile de cauciuc ale Unității 23, în timp ce adevăratele efective și mașini de luptă ale diviziei blindate s-au putut deplasa nestingherite.

Istoricul britanic Fox, mai sceptic, consideră că „nu s-a realizat mare lucru”, deoarece în scurtă vreme, germanii și-au dat seama de cacealma și au

... și tanc camuflat, printr-o carcasă de carton, în camion

început să tragă în ade-vărata divizie blindată, care se deplasa liniștită și fără nici cea mai mică măsură de precauție. A fost pentru americani un semnal pentru o mai mare prudență, pentru o mai strânsă legătură și comunicare între unitățile de luptă pe front.

Un secret bine păstrat

Prima acțiune de luptă de anvergură în care au fost implicate toate efectivele Unității 23, a fost ceea ce ulterior s-a numit „Operațiunea Brest“, care a avut loc în luna august 1944, în apropierea portului cu același nume. Obiectivul „armatei-fantomă“ era să facă o unitate de tancuri să fie percepută de germani de două ori mai mare și mai dotată decât era în realitate. Germanii trebuia să intre în panică văzând o atare armată asediatoare și să predea orașul fără luptă. Unitatea 23 a „umflat“ și efectivele altor unități, de artilerie și infanterie, folosind tot „arsenalul“ din dotare: imitații, manechine, echipamente de cauciuc, mesaje radio truate, precum și o varietate de trucuri și efecte speciale de derutare și înșelare. Evident, nu au lipsit „canistrele luminoase“. Este drept că, lângă ele, pentru ca inamicul să nu intre la idei și să facă cercetări, au instalat și câteva piese de artilerie veritabile. Vreme de trei nopți succesive, oamenii Unității 23 s-au apropiat, cu întreaga aparatură, la mai puțin de 500 metri de liniile germane și, odată instalați acolo, au început să își facă „treaba“, creând impresia apropierei unei uriașe forțe de tancuri și vehicule blindate. „Motoarele“ uriau cu zgomot, la turanție maximă, „ordine“ succesive erau rostite cu voci răstite, „mesaje“ erau transmise cu

Doi comandanți din Cel de-al Doilea Război Mondial, generalul britanic Bernard Law Montgomery și cel american George Patton

febrilitate. Aceste efecte speciale i-au derutat la început și pe americanii aflați la o milă distanță, darămite pe nemți. „Canistrele luminoase“ își făceau și ele datoria, dând impresia unui veritabil uragan de foc, abătut asupra pozițiilor germane. Cu toate acestea, efectul nu a fost cel dorit. Cu tot efortul, dăruirea și profesionalismul oamenilor din „armata-fantomă“, orașul nu a cedat. La comanda armatei germane (aproximativ 38.000 de militari) se afla generalul Hermann Bernhard von Rammcke, decis să lupte până la ultimele resurse. Orașul va rezista până la jumătatea lunii septembrie 1944.

În următoarele șapte luni, „armata-fantomă“ și-a continuat bizara activitate, sub diverse nume de cod: „Casanova“, „Koblenz“, „Knifedge“ și „Accordion“. Iar momentele de luptă alternau cu cele de destindere, aceștia descoperind la Les Grangers o întreagă provizie de coniac franțuzesc.

În Luxemburg, timp de șapte zile, dând falsă impresie a unei unități de tancuri, au ținut blocată o divizie germană de infanterie. În Belgia, folosind aceleași efecte și creând aceeași iluzie, au acoperit cu

succes retragerea unei unități americane de infanterie.

Tot în Franța, pentru a atrage atenția nemților, au simulat o traversare a fluviului Moselle, în timp ce, undeva în amonte, fluviul era traversat cu adevărat de Divizia 90 de Infanterie americană.

În timpul ofensivei germane din Ardeni (decembrie 1944 - ianuarie 1945), „armata-fantomă“ și-a demonstrat încă o dată măiestria și profesionalismul, utilizând o gamă largă și variată de trucuri, pentru a salva de data aceasta unitățile armatei americane de ultima ofensivă a Wehrmacht-ului.

Ultima lor faptă glorioasă de armă a avut loc în martie 1945, când, aflați la Viersen, lângă granița olandeză, au „acoperit“ cu succes trecerea Rinului de către cele trei corpuri ale Armatei 9 americană. Cum au făcut-o? Foarte simplu: utilizând echipamentele din dotare, au creat germanilor de pe celălalt mal impresia că americanii s-ar pregăti pentru o operație de traversare de anvergură, planificată pentru luna... aprilie! „Peste noapte“ s-a creat o adevărată „tabără militară“, cuprinzând corturi, clădiri, tancuri, avioane de transport, camioane, vehicule blindate, jeep-uri, toate confecționate din cauciuc. Și asta în timp ce, pe la un alt punct, Armata 9 americană trecea Rinul.

Războiul sfârșindu-se, în septembrie 1945 Unitatea 23 a fost dezactivată, iar soldații care o alcătuiau s-au întors acasă. Aici însă, surpriză! Aveau să constate că dacă germanii știau o groază de lucruri despre ei, în S.U.A. nimeni nu auzise nimic. S-au lămurit repede de ce: prezența și activitatea „Unității 23 a Trupelor Speciale“ era strict secretă. Și așa va rămâne încă 50 de ani, până în 1996. ■

Eveniment

APARATE ȘI TEHNICĂ FOTOGRAFICĂ

IONEL ZĂNESCU

Fotografia, ca și arta fotografică, au parcurs un drum lung până la ceea ce cunoaștem noi astăzi. Primele încercări de a fixa o imagine pe o placă metalică sau pe hârtie s-au făcut încă din secolul XVII, dar adevăratul descoperitor al fotografiei a fost J.N. Niepce (1765-1833). În paralel cu descoperirile acestuia, un alt francez, Jacques-Mandé Daguerre (1765-1851), a reușit, în 1835, să obțină fotografia latentă, noul procedeu purtând numele de daghereotipie. Metoda consta în reproducerea imaginilor fotografice pe o plăcuță metalică. Dar aceste fotografii aveau inconvenientul că erau scilpitoare ca și argintul cu care se lucra, iar în timp, se alterau.

În Anglia, W.H. Fox Talbot a făcut o nouă descoperire, care va revoluționa arta fotografică. Aceasta constă în acțiunea luminii asupra sărurilor de argint așezate pe o hârtie. Avantajul noii descoperiri consta în realizarea unui negativ, după care se obțineau copii în numărul dorit.

Au urmat și alte procedee și tehnici: fotografia pe sticlă cu ajutorul albuminei, plăcile cu gelatină și bromură, hârtia lucioasă, plăcile umede etc.

Românii au intrat în contact cu arta fotografică încă de la începutul anului 1839, când Albina românească și Cantorul de avis au publicat articole ce elogiiau secretele noii tehnici, care a produs o adevărată „modă”, aceea de a te fotografia. Cert este faptul că, în 1842, fotografia era practică la noi în țară, iar în anul 1843, este menționat la București un atelier fotografic condus de doamna Wilhelmina Priz.

Pe lângă fotografiile străini, își fac apariția și cei români, reprezentați în primul rând de Carol Popp de Szathmari, care va fi pictorul și fotograful de curte al domnitorilor Alexandru Dimitrie Ghica, Gheorghe Bibescu, Barbu Știrbei, A.I. Cuza și Carol I. Multe dintre cartioanele sale fotografice aveau reproduce pe verso medaliile obținute la diverse expoziții europene sau cele primite de la diverși suverani, care au fost fotografiati de Carol Popp de Szathmari.

Contemporan cu „pictorul și fotograful M.S. Carol I”, care avea casa pe str. Ienii, a fost și Franz Mándy, cel care a introdus platinotipia, adică hârtia inalterabilă, apoi sistemul fotografiilor rastrate și, din 1896, fotografia în culori prin procedeele pigmentului.

După anul 1900, succesorul lui Mándy în Capitală a fost Étienne Lonyai, secondat de alți maeștri ai artei fotografice: E. Teodorovici, M. Spirescu, Carl Hanny, Max Schwartz, Herter Julia, M. Ionescu, J. Stancovitz, A. Colpy și alții.

În afară de aceste ateliere consacrate și răspândite cu predilecție în centrul Capitalei, existau fotografii „ambulanti”, care executau

fotografii la „minut” în Târgul Moșilor, Grădina Cișmigiu sau pe la diverse târguri și iarmaroace din țară.

România și fotografiile ei au beneficiat și de o tehnică pe măsură, ce cuprindea aparate și accesorii de la furnizorii cei mai autorizați: firmele Zeiss Ikon și Iena, Agfa, Mackenstern, Kodak, Le photosphere, Gaumont etc.

Expoziția *Aparate și tehnică fotografică*, organizată la sediul Muzeului Municipiului București, între 19 și 31 mai 2006, prezintă vizitatorilor cele mai reprezentative piese muzeistice aflate în patrimoniul instituției. Atrag atenția, în primul rând, aparatele fotografice folosite în România, din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX, cu deosebire aparatele cu burduf și cameră obscură fabricate în Franța, Germania, Anglia și S.U.A., de firmele enumerate anterior. O piesă deosebită este aparatul fotografic în miniatură folosit de generalul Panait Warthiadi pentru a lua imagini de pe front în timpul Primului Război Mondial. La aceste piese se pot adăuga: stereovizoare, aparate de mărit, trepiede, casete și truse fotografice.

Un rol bine definit în expoziție îl reprezintă clișeele zincografice sau cele pe sticlă și celuloză, dintre care unele sunt executate de Carol Popp de Szathmari, D. Pappasoglu și Fr. Storck. De asemenea, sunt expuse fotografii de epocă, executate de ateliere celebre din București, multe dintre ele purtând marca artiștilor în materie. În expoziția temporară se regăsesc și unele piese de excepție aparținând colecționarului bucureștean Francisc Ambrus. ■

DIN CIVILIZAȚIA ANTICĂ

REGI CELEBRI AI BABILONULUI		PRIMELE EMIRATE!		GENGHIS HAN		VOCATIE CARTEA SFANTA CRESTINA	
		ȚARĂ ANTICĂ, AZI IRAK		...SUSPEN- DATE ALE SEMIRAMIDEI		CAPITALA CHALDEEI	
PRINT ORIENTAL				MAHO- MEDAN			
SLAV LA ORIGINE				ALLAH ÎN FAȚĂ!			
			LA IESIREA DIN BAGDAD!			PUTIN BLOCATI	
			ASIA!			DENUNTAT (FAM.)	
ALIANTE INTRE STATE							
PREOT							
				N-AU VALOARE			
				POM AUTOHTON			
PRIMELE DOVEZI			PREFIX „DE FOC”				TOATE CARE TRĂIESC ȘI SE MIȘCĂ
GRANITĂ			LINIȘTIT, DOMOL				
					NORD- NORD-VEST		
					MARI ȘEFI LA MUSULMANI		
FANTOMĂ						„POARTA ZEITEI...” MONUMENT DIN BABILON	
STĂPÂNIRE							
INTRARE ÎN SINAGOGĂ!				INTRARE ÎN DUBAI!		PRIMELE STATE!	
CALE DE ACCES						PERIOADE ISTORICE	
			REGIM SPECIAL				
			ELIA KAZAN				
ÎN ANTICHI- TATE I SE SPUNEA MESOPO- TAMIA		FLUVIUL PE MALURILE CĂRUIA S-A RIDICAT BABILONUL					
				AZI MĂINE			

D. CIREAȘĂ

DIALOG CU CITITORII

Mulțumim cititorilor și colaboratorilor noștri care ne-au felicitat cu ocazia Sfințelor Sărbători de Paște și le dorim multă sănătate și bucurie.

MĂHACI, ȘI NU MOHACI

În articolul *Despre știința de carte a vechilor ciobani*, autor dr. Laura Jiga Iliescu, *Magazin istoric* din luna martie 2006, s-a strecurat o greșeală, și anume: localitatea unde a trăit și scris popa Grigore se numea Măhaci, astăzi se numește Măhăceai, comună în județul Alba, și nu Mohaci – ne scrie domnul **GHEORGHE BOLOȘ**, din Cluj-Napoca. Vă informez că B.P. Hasdeu în lucrarea *Cuvinte den bătrâni*, vol. II, ediția 1984, tratează pe larg în capitolul *Texturi mähăcene* scrisorile de la Măhaci.

Ne-am adresat doamnei Laura Jiga Iliescu, care îi răspunde cititorului nostru: „Sunt onorată de atenția cu care ați citit articolul. Aveți dreptate, localitatea de proveniență a *Codicelui Sturdeanu*, cercetat și publicat de către Hasdeu, este Măhaci, de unde și sintagma care denumesc aceste texte, *texte mähăcene*.”

PRECIZĂRI

Domnul **DĂNUȚ-MIHAIL ARCUS**, profesor gradul II pensionar, din Galați, ne roagă să precizăm care sunt reducerile pe care le acordă revista noastră pentru cei care au pensii foarte mici.

În primul rând, prețul foarte mic al revistei. Apoi, prețul unui exemplar, în cazul unui abonament făcut la redacție este redus cu 1.000 lei vechi. Precizăm însă că aceste abonamente trebuie ridicate direct de la redacție, altfel se adaugă taxele poștale pentru expediere. Poșta Română nu oferă nici un fel de facilități pentru astfel de situații. În mod sigur am putea încerca și alte formule pentru a-i ajuta pe cititorii care au pensii foarte mici, dacă importanți difuzori ai revistei și-ar achita la timp sumele pe care le datorează redacției pentru revistele vândute sau pentru abonamentele contractate deja.

Încercăm să găsim o formulă prin care și cititorii din provincie să se poată abona direct la redacție și deindată ce va fi posibil, vom anunța acest lucru în revistă.

DIN NOU DIFUZAREA!

Mai mulți abonați ne-au semnalat că nu au primit revista la care sunt abonați. Domnul **GOGU SÂNZIANU**, din Mizil, județul Prahova, ne scrie:

Sunt abonat la revista *Magazin istoric*, având colecția aproape completă. Dar în una sau două luni pe an nu primesc revista din cauza Centrului Județean Rodipet Ploiești care uită să pună revista în coletul cu publicațiile pe care le trimite orașului Mizil. În luna martie, șefa Centrului Rodipet Ploiești, întrebă la telefon de

șefa Oficiului Poștal Mizil de ce nu i-a expediat revista, i-a răspuns: „Probabil s-o fi pierdut. Și ce, voi nu aveți 25-30.000 lei s-o cumpărați și să i-o dați abonatului?” și i-a închis telefonul. Ce mai poți spune în urma acestei atitudinii?

Și domnul **GRIGORE NASTASE**, din Bârlad, județul Vaslui, ne semnalează aceeași problemă:

În luna martie, anul curent, la Bârlad, Rodipet nu a trimis nici un *Magazin istoric* pentru noi, care o cumpărăm de la chioșc. Am dat telefon la Vaslui, dar nu am rezolvat nimic. Am fost nevoiți să merg la Biblioteca Municipală, să rog doamnele de acolo să îmi dea revista pentru a trage la xerox ce aveam nevoie pentru concurs. De citit nu am avut timpul necesar, trebuind să stau la sală.

Domnul **N. VECHIU**, din Văscăuți, Orhei, Republica Moldova, ne spune același lucru:

Pe luna februarie, anul curent, nu am primit revista. Serviciul Oficiului Poștal Văscăuți vă atribuie dumneavoastră responsabilitatea – ne scrie domnia sa.

Primim tot mai des, din păcate, în ultima vreme astfel de semnale de la cititorii noștri. În vreme ce din partea Poștei Române primim tot sprijinul pentru rezolvarea lor, firma Rodipet nu răspunde aproape niciodată semnalelor noastre. Am expediat, pe cheltuiala noastră, celor trei cititori revistele pe care și le doresc.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian history)

Carol I Modern Romania was made by the Romanians • **D. Berindei** The Hohenzollern Saga • **I. Bulei** The beloved country that adopted Carol I • **S. Căltia** The second Romanian order: The Crown of Romania • **V. Buzu** Count Ignatiev's notes about the year 1877 • **N. Mihnevici** In Iasi and in Bucharest during the Independence War • **C. Topescu** The football game, as a mirror of our world • **D. Deletant** Romanian studies in Great Britain • **I. Cojocaru** Turkish documents regarding Tătarăscu-Titulescu relations • **V. Soare** Romanian prisoners in Kazakhstan • **I. Opris** Historians in the Secret Police archive: Ștefan Metes • **I. Lăcustă** 1968. Nicolae Ceaușescu, as godfather • **I.M. Roșca** A history of Rompres • **B. Baltazar** The history I lived (III) • **G. Filitti** Romania 100 years ago • **A. Ciuciu** A visit to the hairdresser's during the interbellum period • Romanian Documents at Hoover Institution (LV)

SOMMAIRE (Histoire roumaine)

Carol I La Roumanie a été créée par les Roumains • **D. Berindei** Saga Hohenzollern • **I. Bulei** Carol I aime le pays qui l'a adopté • **S. Căltia** Le deuxième ordre roumain: La Couronne de Roumanie • **V. Buzu** 1877. Les notices du comte Ignatieff • **N. Mihnevici** A Jassy et Bucarest pendant la Guerre de l'Indépendance • **C. Topescu** Le football, comme miroir du notre monde • **D. Deletant** Études roumaines en Grande Bretagne • **I. Cojocaru** Documents turques sur la relation Tătarăscu-Titulescu • **V. Soare** Prisonniers roumains en Kazakhstan • **I. Opris** Historiens dans les archives de Securitate: Ștefan Metes • **I. Lăcustă** 1968. Nicolae Ceaușescu, comme parrain • **I.M. Roșca** Une histoire de Rompres • **B. Baltazar** L'histoire vécue (III) • **G. Filitti** La Roumanie il y a 100 ans • **A. Ciuciu** Chez le coiffeur, entre-deux-guerres • Documents roumains à Hoover Institution (LV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история)

Карол I Новая Румыния была создана румынами • **Д. Бериндей** Сага Гогенцоллерн • **И. Булей** Карол I любил страну, которая усыновила его • **С. Кыльция** Второй румынский орден: Корона Румынии • **В. Бузу** Записки графа Игнатьева в 1877 г. • **Н. Михневич** В Яссах и в Бухаресте во время Войны за Независимость • **К. Цопеску** Футбол, как зеркало нашего времени • **Д. Делетант** Румынские исследования в Великобритании • **И. Кожокару** Турецкие документы об отношении Тăтарăску-Титулеску • **В. Соаре** Румынские военнопленные в Казахстане • **И. Оприш** Историки в архивах Securitate: Штефан Метеш • **И. Лăкустă** 1968. Николае Чаушеску как крестный • **И.М. Рошка** Хроника агентства Ромпреса • **Б. Балтазар** История мною пережитая (III) • **Дж. Филитти** Румыния 100 лет тому назад • **А. Чучу** У парикмахера в межвоенном периоде • Румынские документы в Институте Гувера (LV)

INHALT (Rumänische geschichte)

Carol I Das moderne Rumänien wurde von den Rumänen geschaffen • **D. Berindei** Saga Hohenzollern • **I. Bulei** Carol I hat das Land, das ihn adoptiert hat, geliebt • **S. Căltia** Der zweite rumänische Orden: Die Krone Rumäniens • **V. Buzu** Die Aufzeichnungen des Graf Ignatiev von 1877 • **N. Mihnevici** In Jassi und in Bukarest während des Unabhängigkeitskrieges • **C. Topescu** Der Fußball als Spiegel der Welt, in der wir leben • **D. Deletant** Rumänische Studien in Großbritannien • **I. Cojocaru** Türkische Dokumente über die Beziehung Tătarăscu-Titulescu • **V. Soare** Die rumänischen Kriegsgefangenen in Kasachstan • **I. Opris** Historiker in den Archiven der Securitate: Ștefan Metes • **I. Lăcustă** 1968. Nicolae Ceaușescu Pate • **I.M. Roșca** Eine Geschichte der Rompres • **B. Baltazar** Erlebte Geschichte (III) • **G. Filitti** Rumänien vor 100 Jahren • **A. Ciuciu** Beim Damenfriseur in der Zwischenkriegszeit • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LV)

SUMARIO (Historia rumana)

Carol I La Rumania moderna fue realizada por los rumanos • **D. Berindei** Saga Hohenzollern • **I. Bulei** Carol I amó el país que lo adoptó • **S. Căltia** El segundo orden rumano: „La Corona de Rumania“ • **V. Buzu** Los apuntes de 1877 del conde Ignatiev • **N. Mihnevici** En Iasi y Bucarest durante la Guerra de Independencia • **C. Topescu** El futbol como espejo del mundo en que vivimos • **D. Deletant** Estudios rumanos en Inglaterra • **I. Cojocaru** Documentos turcos sobre la relación entre Tătarăscu y Titulescu • **V. Soare** Prisioneros rumanos en Kazahstan • **I. Opris** Historiadores en los archivos de la Seguridad: Ștefan Metes • **I. Lăcustă** 1968. Nicolae Ceaușescu como padrino • **I.M. Roșca** Una historia de Rompres • **B. Baltazar** Historia vivida (III) • **G. Filitti** Rumania hace 100 años • **A. Ciuciu** A la peluquería en el período interbelico • Documentos rumanos en Hoover Institution (LV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro;

subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

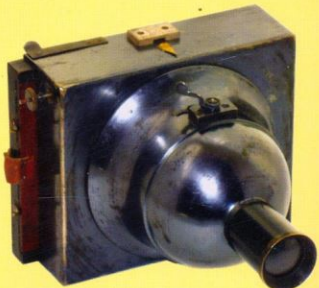
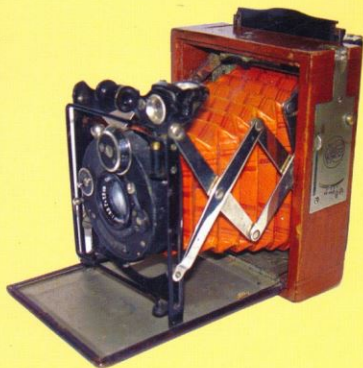
Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 27 000 - Lei noi 2,70

magazin istoric

5 948384 040012 05